

T.C
YEDİTEPE ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
FİTOTERAPİ ANABİLİM DALI

**AFYONKARAHİSAR İLİNDE ETNOBOTANİK BİR
ÇALIŞMA**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

AYŞENUR EROĞLU ERİK

İstanbul-2019

T.C
YEDİTEPE ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
FİTOTERAPİ ANABİLİM DALI

**AFYONKARAHİSAR İLİNDE ETNOBOTANİK BİR
ÇALIŞMA**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

AYŞENUR EROĞLU ERİK

DANIŞMAN
Prof. Dr. Erdem YEŞİLADA

İstanbul-2019

TEZ ONAYI FORMU

Kurum : Yeditepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü

Program : Fitoterapi

Tez Başlığı : Afyonkarahisar İlinde Etnobotanik Bir Çalışma

Tez Sahibi : Ayşenur Eroğlu Erik

Sınav Tarihi : 09.07.2019

Bu çalışma jürimiz tarafından kapsam ve kalite yönünden Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

	Unvanı, Adı-Soyadı (Kurumu)	İmza
Jüri Başkanı:	Prof. Dr. Erdem Yeşilada (Yeditepe Üniversitesi)	
Tez danışmanı:	Prof. Dr. Erdem Yeşilada (Yeditepe Üniversitesi)	
Üye:	Prof. Dr. Erdem Yeşilada (Yeditepe Üniversitesi)	
Üye:	Dr. Öğr. Üyesi Hilal Bardakçı (Acıbadem Üniversitesi)	
Üye:	Dr. Öğr. Üyesi Engin Celep (Yeditepe Üniversitesi)	

ONAY

Bu tez Yeditepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca yukarıdaki jüri tarafından uygun görülmüş ve Enstitü Yönetim Kurulu'nun 16/07/2019 tarih ve 2019/12-29 sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Prof. Dr. Bayram YILMAZ
Sağlık Bilimleri Enstitüsü Müdürü

BEYAN

Bu tezin kendi çalışmam olduğunu, planlanmasından yazımına kadar hiçbir aşamasında etik dışı davranışımın olmadığını, tezdeki bütün bilgileri akademik ve etik kurallar içinde elde ettiğimi, tez çalışmasıyla elde edilmeyen bütün bilgi ve yorumlara kaynak gösterdiğimi ve bu kaynakları kaynaklar listesine aldığımı, tez çalışması ve yazımı sırasında patent ve telif haklarını ihlal edici bir davranışımın olmadığını beyan ederim.

18/06/2019

Ayşenur Eroğlu Erik

TEŞEKKÜR

Bu çalışmayı yöneten değerli Hocam Prof. Dr. Erdem Yeşilada'ya çok teşekkür ediyorum. Kendisi çalışmayla bizzat ilgilenerek bilgi ve tecrübeleri ile bu tezin tamamlanmasında en büyük katkıyı sağlamıştır.

Bu çalışmalar esnasında Afyon Kocatepe Üniversitesi rektörü sayın Prof. Dr. Mustafa Solak'a teşekkür ediyorum. Aynı üniversiteden bitkilerin bilimsel isimlendirmesini yapan ve saha çalışmalarında katılarak desteklerini esirgemeyen değerli hocam Prof. Dr. Mustafa Kargıoğlu'na da teşekkürü bir borç bilirim.

Afyonkarahisar tıbbi aromatik bitkiler merkezi müdüresi Emel Yıldız'a ve buradaki tüm çalışanlara teşekkür ederim.

Yörede ki köylerin muhtarları ve sakinlerin gösterdikleri yakınlık, misafirperverlikleri ve candan ilgileri sebebiyle şükranlarımı sunarım.

Arazi çalışmalarımda zaman zaman gelip kayıtları tutmada yardım eden ve destek veren arkadaşlarım Elifnur Güzelce, Merve GÜDÜ ve Edanur Başyigit'e gönülden teşekkür ederim.

Ayrıca bana her konuda destek olan annem Hatice Eroğlu, babam Prof. Dr. Veysel Eroğlu, ablalarım Hale Sağer, Merve Uşun, abim Mehmed Eroğlu, kuzenim Ahmet Fatih Yüksel ve eşim Abdullah Erik'e de şükranlarımı arz ediyorum.

İÇİNDEKİLER

İÇ KAPAK	i
ONAY SAYFASI	ii
BEYAN	iii
TEŞEKKÜR	iv
İÇİNDEKİLER	v
TABLolar DİZİNİ	vi
ŞEKİLLER DİZİNİ	vii
SİMGELER VE KISALTMALAR	xii
ÖZET	xiii
ABSTRACT	xiv
1. GİRİŞ VE AMAÇ	1
2. LİTERATÜR ÖZETİ	3
3. ARAŞTIRMA YAPILAN BÖLGENİN TANITIMI	6
3.1. Afyonkarahisar İlinin Coğrafik Durumu	6
3.2. Afyonkarahisar İlinin İklimi	12
3.3. Afyonkarahisar ilinin Bitki Örtüsü	14
3.3.1 Afyonkarahisar Flora ve Ormanları	15
3.3.2. Afyonkarahisar'da Biyolojik Çeşitlilik	19
4. MATERYAL VE YÖNTEM	22
5. BULGULAR	26
6. TARTIŞMA ve SONUÇ	132
KAYNAKLAR	210
ÖZGEÇMİŞ	212

TABLULAR DİZİNİ

Tablo 3.1 Gözlemi Yapılan Parametrelerin Dağılımı	13
Tablo 3.2. Afyonkarahisar Merkezde Aylara Göre Günün En Yüksek ve En Düşük Sıcaklıkları	14
Tablo 3.3.2.1. Afyonkarahisar İli Envanter Sonuç Tablosu	20
Tablo 4.1. Etnobotanik Çalışmada Bilgi Alınan Kimselerin Listesi	23
Tablo 6.1. Tedavi Amacıyla Kullanılan Bitkilerin Tıbbi Kullanım Alanları ve Bu Kullanım Alanların Kaç Bitki Tarafından Karşılandığının Sayısı	136
Tablo 6.2. Hastalıklara Göre Kullanılan Taksonlar	137
Table 6.3. Afyonkarahisarda Halk İlacı Olarak Kullanılan Bazı Bitkiler	145
Tablo 6.4. Bulgularımızla Diğer Etnobotanik Çalışmaların Kullanım Amacı Yönü ile Karşılaştırılması	165

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 3.1. Afyonkarahisar İl Haritası	7
Şekil 3.2. Afyonkarahisar Kalesi	8
Şekil 4.1. Çalışma Yapılan Köylerin Haritası	25
Şekil 5.1. <i>Achillea arabica</i> Kotsch	26
Şekil 5.2. <i>Achillea millefolium</i> L. subsp. <i>millefolium</i>	27
Şekil 5.3. <i>Achillea teretifolia</i> Willd	27
Şekil 5.4. <i>Alcea pallida</i> (Willd.) Waldst. & Kit.	29
Şekil 5.5. <i>Amaranthus retroflexus</i> L.	31
Şekil 5.6. <i>Anthemis wallii</i> Hub. Mor. & Reese	33
Şekil 5.7. <i>Arctium minus</i> (Hill.) Bernh.	34
Şekil 5.8. <i>Artemisia campestris</i> L.	35
Şekil 5.9. <i>Arum elongatum</i> Steven	36
Şekil 5.10. <i>Astracantha microcephala</i> (Willd.) Podlech	37
Şekil 5.11. <i>Berberis crataegina</i> DC.	38
Şekil 5.12. <i>Capsella bursa-pastoris</i> (L.) Medik	40
Şekil 5.13. <i>Centaurea solstitialis</i> L.	41
Şekil 5.14. <i>Chondrilla juncea</i> L. (Yaprak)	43
Şekil 5.15. <i>Chondrilla juncea</i> L. (Çiçek)	43
Şekil 5.16. <i>Cichorium intybus</i> L. (Yaprak)	44
Şekil 5.17. <i>Cichorium intybus</i> L. (Çiçek)	45
Şekil 5.18. <i>Cistus laurifolius</i> L.	46
Şekil 5.19. <i>Cornus mas</i> L.	48

Şekil 5.20. <i>Cota tinctoria</i> (L.) J. Gay	49
Şekil 5.21. <i>Crataegus azarolus</i> L.	50
Şekil 5.22. <i>Crataegus monogyna</i> Jacq. subsp. <i>monogyna</i> (Meyve)	51
Şekil 5.23. <i>Crataegus monogyna</i> Jacq. subsp. <i>monogyna</i> (Çiçek)	51
Şekil 5.24. <i>Crataegus orientalis</i> Pall. ex M. Bieb. subsp. <i>orientalis</i>	52
Şekil 5.25. <i>Crataegus tanacetifolia</i> (Poir.) Pers.	54
Şekil 5.26. <i>Cucurbita pepo</i> L.	55
Şekil 5.27. <i>Cydonia oblonga</i> Mill.	56
Şekil 5.28. <i>Daphne oleoides</i> Schreb.	58
Şekil 5.29. <i>Dianthus zonatus</i> Fenzl.	59
Şekil 5.30. <i>Dipsacus laciniatus</i> L.	60
Şekil 5.31. <i>Ecballium elaterium</i> (L.) A. Rich	61
Şekil 5.32. <i>Echium italicum</i> L.	62
Şekil 5.33. <i>Elaeagnus angustifolia</i> L.	63
Şekil 5.34. <i>Equisetum ramosissimum</i> Desf.	64
Şekil 5.35. <i>Euphorbia stricta</i> L.	65
Şekil 5.36. <i>Ficus carica</i> L.	66
Şekil 5.37. <i>Juniperus oxycedrus</i> L. subsp. <i>oxycedrus</i>	67
Şekil 5.38. <i>Helichrysum plicatum</i> DC.	68
Şekil 5.39. <i>Helianthus tuberosus</i> L.	69
Şekil 5.40. <i>Hypericum perforatum</i> L. subsp. <i>perforatum</i>	70
Şekil 5.41. <i>Inula anatolica</i> Boiss.	72
Şekil 5.42. <i>Inula oculus- christi</i> L.	73
Şekil 5.43. <i>Juglans regia</i> L.	74

Şekil 5.44. <i>Lactuca serriola</i> L.	75
Şekil 5.45. <i>Lavandula angustifolia</i> Mill.	76
Şekil 5.46. <i>Malus sylvestris</i> (L.) Mill.	77
Şekil 5.47. <i>Malva neglecta</i> Wallr.	78
Şekil 5.48. <i>Marasmius oreades</i> (Bolton) Fr.	79
Şekil 5.49. <i>Marrubium globosum</i> Montbret & Aucher ex Benth.	80
Şekil 5.50. <i>Mentha longifolia</i> (L.) L.	81
Şekil 5.51. <i>Mespilus germanica</i> L.	82
Şekil 5.52. <i>Morus nigra</i> L.	83
Şekil 5.53. <i>Nasturtium officinale</i> R. Br.	84
Şekil 5.54. <i>Nigella sativa</i> L.	85
Şekil 5.55. <i>Ocimum basilicum</i> L.	86
Şekil 5.56. <i>Origanum onites</i> L.	87
Şekil 5.57. <i>Origanum sipyleum</i> L.	88
Şekil 5.58. <i>Peganum harmala</i> L.	90
Şekil 5.59. <i>Picnomon acarna</i> (L.) Cass.	91
Şekil 5.60. <i>Pinus nigra</i> J.F.Arnold subsp. <i>pallasiana</i> (Lamb.) Holmboe	92
Şekil 5.61. <i>Plantago lanceolata</i> L.	94
Şekil 5.62. <i>Plantago major</i> L.	95
Şekil 5.63. <i>Plumbago europaea</i> L.	96
Şekil 5.64. <i>Portulaca oleracea</i> L.	97
Şekil 5.65. <i>Prunus divaricata</i> Ledeb. var. <i>divaricata</i>	98
Şekil 5.66. <i>Pyrus elaeagnifolia</i> Pall.	99
Şekil 5.67. <i>Quercus cerris</i> L.	100

Şekil 5.68. <i>Quercus cerris</i> L. (Meşe Ağacından Elde Edilen Merdiven)	101
Şekil 5.69. <i>Ranunculus arvensis</i> L.	102
Şekil 5.70. <i>Rosa canina</i> L.	103
Şekil 5.71. <i>Rubus canescens</i> DC. var. <i>canescens</i>	105
Şekil 5.72. <i>Rubus idaeus</i> L.	106
Şekil 5.73. <i>Rumex scutatus</i> L.	107
Şekil 5.74. <i>Salvia sclarea</i> L.	108
Şekil 5.75. <i>Salvia tomentosa</i> Mill.	109
Şekil 5.76. <i>Satureja hortensis</i> L.	110
Şekil 5.77. Baharat karışımı	111
Şekil 5.78. <i>Scobiosa argentea</i> L.	112
Şekil 5.79. <i>Sideritis leptoclada</i> O.Schwarz & P.H.Davis	113
Şekil 5.80. <i>Silene dichotoma</i> Ehrh.	114
Şekil 5.81. <i>Solanum tuberosum</i> L.	115
Şekil 5.82. <i>Stellaria media</i> (L.) Vill.	116
Şekil 5.83. <i>Teucrium chamaedrys</i> L. subsp. <i>chamaedrys</i>	117
Şekil 5.84. <i>Thymus longicaulis</i> C. Presl.	119
Şekil 5.85. <i>Tilia rubra</i> DC.	120
Şekil 5.86. <i>Tragopogon latifolius</i> Boiss.	121
Şekil 5.87. <i>Tribulus terrestris</i> L.	122
Şekil 5.88. <i>Ulmus minor</i> Mill.	123
Şekil 5.89. <i>Urtica dioica</i> L.	124
Şekil 5.90. <i>Verbascum lasianthum</i> Boiss. ex Benth.	125
Şekil 5.91. <i>Vicia sativa</i> L.	127

Şekil 5.92. <i>Viscum album</i> L. subsp. <i>album</i>	128
Şekil 5.93. <i>Xanthium strumarium</i> L.	129
Şekil 5.94. <i>Zea mays</i> L.	130
Şekil 6.1. Bitkiler Hakkında Bilgi Alınan Kişilerin Cinsiyet Yüzdesi	132
Şekil 6.2. Halk Arasında Bitkiler Hakkında Bilgi Alınan Kişilerin Yaş Dağılımı	133
Şekil 6.3. Halk Arasında Bitkiler Hakkında Bilgi Alınan Kişilerin Eğitim Durumu	133
Şekil 6.4. Etnobotanik Kullanım Sayısı (%) Bakımından En Zengin 6 Familya	134
Şekil 6.5. Etnobotanik Önemi Olan Takson Sayısı Bakımından En Zengin 10 Genus	134
Şekil 6.6. Halk Tarafından Kullanılan Bitkilerin Kullanılan Kısımları ve Sayıları	135
Şekil 6.7. Halk Tarafından Kullanılan Taksonların Kullanım Amacı ve Sayıları	136

SİMGELER VE KISALTMALAR

cm	Santimetre
ha	Hektar
km ²	Kilometre kare
m	Metre
mm	Milimetre
°C	Santigrat derece

ÖZET

Eroğlu Erik, A. (2019). Afyonkarahisar İlinde Etnobotanik Bir alışma. Yeditepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Fitoterapi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul

Afyonkarahisar'da halkın bitkileri hangi yerel isimlerle adlandırdıklarını ve ne amaçlarla kullandıkları ve nasıl uyguladıklarını saptamaya yönelik etnobotanik çalışmalar yapılmıştır. Bu alışmalar 2018 Mart ve Kasım ayları arasında ilin 1 ilçe, 2 belde ve 19 köyünde 54 kişi ile yüzyüze görüşülerek yürütölmüştür. Bu çalışmalarda bilhassa bu bitkilerden istifa eden kimseler ile yüzyüze görüşölmüş ve hazırlanan anket soruları yöneltölmüştür. Çalışma alanında 43 familyaya ait 102 taksona ait bitkilerin etnobotanik olarak kullanıldığı tespit edilmiştir. 50 yaş üstü, ilkokul mezunu kimselerin bu konuda daha çok bilgisinin olduğu gözlemlenmiştir. Etnobotanik kullanım sayısı (%) bakımından en zengin familya Asteraceae (%17), daha sonra %12 ile Lamiaceae ve Rosaceae familyalarıdır.

Anahtar Kelimeler: Afyonkarahisar, Etnobotanik, Bitki

ABSTRACT

Eroğlu Erik, A. (2019). An Ethnobotanical Study in Afyonkarahisar Province. Yeditepe University, Institute of Health Science, Department of Phytotherapy, Msc Thesis, İstanbul

Ethnobotanical studies have been conducted to determine traditional uses, method of preparation and vernacular names of plants in Afyonkarahisar. These studies were initiated in March 2018 and completed in November 2018. Face to face interviews were conducted by 54 people in 2 towns, 1 district and 19 villages. People who benefited from plants in their region were specifically invited to respond to the questionnaire. It is observed that people over the age of fifty and who are primary school graduates have better knowledge about the benefits of these plants. As a result, 102 plant species in 43 families were identified. It is observed that Asteraceae (17%) is the most widely used ethnobotanical plant. Lamiaceae (12%) and Rosaceae (12%) share second place in terms of ethnobotanical usage.

Key words: Afyonkarahisar, Ethnobotany, Plant

1. GİRİŞ ve AMAÇ

Etnobotanik; Grekçe halk anlamına gelen “ethnos” ile bitki anlamına gelen “botane” kelimelerinden oluşmaktadır. Etnobotanik terimi ilk kez 1895 yılında ABD’li bilim adamı W. Harsberger tarafından kullanılmıştır. W. Harsberger’in “The Purpose of Ethnobotany”adlı eseri bu konuda bilinen ilk yayındır. Harsberger etnobotaniğe kısaca “yerli halkın bitki kullanımı” olarak tanımlamıştır. (1)

Eski Mısır dönemine ait tıbbi Papirüslerin bulunması o dönemde kullanılan tıbbi ve bitkisel ilaçlar alanındaki bilgileri genişletmiştir. Anadolu’yu gezerek bitkisel ürünler hakkında bilgi veren coğrafyacıların başında İbn-i Batı ve Evliya Çelebi gelmektedir. Osmanlı döneminde halkın ilaç ihtiyacı hekimler veya aktarlar tarafından hazırlanan karışımlarla giderilmiştir. Ancak günümüzde olduğu gibi aktarların karışım hazırlarken yaptıkları bazı yanlışlar sebebi ile Osmanlılar 1885 yılında Sultan 2. Abdülhamit döneminde (Aktarlar ve Kökçüler Nizamnamesi) ilaç yapım işi sadece eczanelere bırakılmıştır. Hatta aktarların bazı bitkileri bile satması yasaklanmıştır.

Cumhuriyet döneminde Tıbbi bitkilerden ziyade kimyasal ilaçlar daha çok tercih edilmeye başlanmış, ancak kimyasal ilaçların etken maddelerinin gözlenen yan etkileri nedeniyle son zamanlarda dünyada tıbbi bitkilerin kullanılması tercih edilmeye başlanmıştır. (2)

Ülkemiz doğal yapısı, fiziki ve coğrafi konumu sebebiyle zengin flora ve fauna’ya sahiptir. 11.707 taksonu ile Avrupa kıtasına yakın biyolojik çeşitliliğe sahiptir. Bu sayının 3.649’u ise endemik bitki türüdür. Ülkemizdeki floranın bu zenginliği Akdeniz, İran-Turan, Avrupa- Sibiryaya iklim bölgelerinin kuşağında yer almasından kaynaklanmaktadır. (3)

Bitkilerin olası yararları, ne amaçla ve nasıl kullanıldığına dair özellikle yeterli sağlık hizmetinin sağlanamadığı kentlerden uzak bölgelerde yaşayan insanlar zaman içinde deneme yanılma yönü ile bilgiler edinmiştir. Bu bilgiler yazılı ya da sözel olarak nesilden nesile aktarılacak günümüze kadar ulaşması sağlanmıştır. Ancak çeşitli nedenlerle köylerden kentlere göçün artması, sağlık hizmetlerine erişimin kolaylaşması, yeni nesilin bu değerli bilgilerin önemini kavrayamaması gibi nedenlerden dolayı bu bilgilerin nesilden nesile aktarımı giderek azalmış, özellikle yazılı kayıt altına

alınamayan bilgiler kaybolmaya yüz tutmuştur. Günümüzde bir bilim dalı halinde gelişen Etnobotanik çalışmalar sayesinde bu bilgilerin kayıt altına alınması, dolayısıyla bu hazinenin kaybolmaması sağlanmaktadır.

Türkiye de sağlık sektörü için çok büyük bütçe ayrılmaktadır. Bu bütçenin büyük bir kısmı özellikle ilaç harcamaları içindir. İlaçların pek çoğunun yurtdışı kaynaklı olduğu dikkate alınırsa bu maksatla çok büyük döviz kaybı olmaktadır. Ayrıca kimyasal ilaçların birçok yan etkileri bildirilmektedir. Bu hususları dikkate alarak son yıllarda dünyada tıbbi bitkilerden azami suretle faydalanma çalışmaları yapılmaktadır. (4) 2017 yılı itibariyle dünyada yaklaşık 115 milyar dolar tıbbi bitki pazarı vardır. 2017 yılında bu pazarda Türkiye 650 milyon dolarlık gibi paya sahiptir. (5)

Bu çalışma ve bunun gibi etnobotanik çalışmalardan elde edilen bilgiler ışığında standardize ve etkin bitkisel ilaç geliştirilmesi ve Sağlık sektöründeki ilaç giderlerinin önemli ölçüde azaltılabilmesi mümkün olabileceği ileri sürülmektedir. Bu çalışmalar hem hasta olmayı önleyici hem de tedavi edici ilaç veya preparatların geliştirilmesi için önemli bir kaynaktır. Diğer taraftan, bu bitkilere olan talebin artması, üretimi ve pazarlanması ile o yöredeki insanlara ekonomik katkı sağlanacaktır. Böylece köyden şehre göçünde azaltılmasına vesile olacaktır.

2. LİTERATÜR ÖZETİ

Etnobotanik konusunda özellikle Tıbbi ve Aromatik Bitkiler Afyonkarahisar çalıştayında 12-13 Mart 2016 tarihinde bu bitkilerin toplum sağlığı açısından güvenlik ve etkililiği çalışmaları ele alınarak sunumlar yapılmıştır. Ayrıca tıbbi bitkisel çaylarda karışım hazırlama ve kalite kontrolü ile ilgili tebliğler sunulmuştur.

2017 yılında Konya da yapılan uluslararası kongrede “1. International Congress on Medicinal and Aromatic Plants” Türkiye ve diğer ülkelerde yapılan etnobotanik çalışmalar sunulmuştur. Özetler 2 cilt ve tebliğler bir cilt olarak yayımlanmıştır.

Afyonkarahisar etnobotaniği konusunda “*Afyonkarahisar’ın Yeşil Hazinesi Afyonkarahisar Etnobotaniği*” adlı eser 2017 yılında çıkarılmıştır. Çalışmada tıbbi maksatlı kullanılan bitkiler, beslenmede maksatlı, boya elde edilen bitkiler olmak üzere çalışmalar yapılmıştır. (6) Afyonkarahisar civarında halk tarafından kullanılan bazı bitkilerin etnobotanik özellikleri Afyon Kocatepe Üniversitesi (AKÜ) Fen Bilimleri Fakültesi’nde doktora tezi konusu olarak araştırılmıştır. “*Afyonkarahisar ve Civarında Halk Tarafından Kullanılan Bazı Bitkilerin Etnobotanik Özellikleri*” isimli bu doktora çalışmasında Afyonkarahisar ve civarında yetişen, halk tarafından kullanılan doğal bitkilerin etnobotanik özellikleri araştırılmıştır. 31 yerleşim alanında (5 ilçe, 8 kasaba, 15 köy ve 3 merkez mahalle) 46 adet kaynak kişi ile görüşülmüştür. Araştırma alanındaki doğal bitkilerin 178 farklı kullanımı kayıt altına alınmıştır. Çalışma alanında 39 familyaya ait 130 takson tespit edilmiştir. 178 farklı kullanımın 84’ü (% 47) tıbbi, 68’i (% 38) gıda, 16’sı (% 8,9) yem, 3’ü (% 1,6) ev eşyası, 3’ü (% 1,6) boyama, 3’ü (% 1,6) el sanatları ile 1’i (% 0,5) diğer amaçlı olduğu belirlenmiştir. (7)

Ekrem Sezik ve ark. 1996 yılında “*Traditional medicine in Turkey VI. Folk medicine in West Anatolia: Afyon, Kütahya, Denizli, Muğla, Aydın provinces*” çalışmada 91 bitki, 2 hayvan türünün halk tarafından kullanımı, yerel adı, hazırlanışı kaydedilmiştir. (8)

Bir başka çalışmada komşu il olan Konya’da “*Konya İlinde Kullanılan Halk İlaçları Üzerine Etnobotanik Araştırmalar*” başlıklı Yüksek Lisans Tezi yürütülmüştür. Bu çalışmada Konya civarında çeşitli rahatsızlıkların tedavisinde halk ilacı olarak

kullanılan bitkisel kaynaklar incelenmiştir. Araştırmanın sonunda Konya civarında toplam 99 halk ilâcı kayıt altına alınmıştır. Bu kayıtlarda 34 familyaya ait 72 farklı bitki türünün halk ilâcı olarak kullanıldığı tespit edilmiştir. (9) Konya’da yürütülen bir başka çalışma “*Kadınhanı (Konya) ve Çevresinde Yetişen Bitkilerin Etnobotanik Özellikleri*” başlıklı Yüksek Lisans Tezidir. Bu çalışma Konya il sınırlarındaki Kadınhanı ilçe merkezi ve çevre köylerindeki bitkilerin etnobotanik kullanımına odaklanmıştır. Araştırma alanındaki bitkilerden toplamda 39 familyaya ait 108 türün gıda (75 kullanım), tedavi (56 kullanım), yem (22 kullanım) esya (13 kullanım), süs (2 kullanım), yakacak (9 kullanım) ve çeşitli amaçlar için (2 kullanım) kullanıldığı tespit edilmiştir. (10)

Bir başka komşu il olan Denizli’de yürütülen Yüksek Lisans Tezi konusu “*Honaz Dağı ve Çevresindeki Bazı Doğal Bitkilerin Etnobotanik Özellikleri*”dir. Bu çalışma, Denizli il sınırlarındaki Honaz Dağı ve Çevresi’nde yetişen doğal bitkilerin etnobotanik kullanımları incelenmiştir. Araştırma alanında tespit edilen 964 türden, 60 familyaya ait 184 (%19) taksonun gıda (67 kullanım), yem (112 kullanım), tedavi (107 kullanım), yakacak (26 kullanım), el sanatları (25 kullanım) ve çeşitli amaçlar için (19 kullanım) kullanıldığı belirlenmiştir. (11)

AKÜ Tıbbi ve Aromatik Bitkiler Grubu (TABÇAĞ) tarafından tıbbi bitkiler için rehber amaçlı 14 adet El Kitabı Hazırlanmıştır. Lavanta, Kekik, Nane, Kurt Üzümü, Sarı Kantaron, Keçiboynuzu, Ekinezya, Çörek Otu, Defne, Biberiye, Kimyon, Adaçayı, Kapari, Anason.

Diğer taraftan, Orman ve Su İşleri Bakanlığı, Afyonkarahisar İl’inde Biyolojik Çeşitliliğe Dayalı Geleneksel Bilginin Belirlenmesi Projesi; 18.08.2017 tarihinde başlamıştır. Proje kapsamında Afyonkarahisar’da 17 ilçeye bağlı 55 köyde 91 kadın ve 163 erkek olmak üzere 254 kişi ile yüz yüze anket çalışmaları yapılmıştır. Yüz yüze gerçekleştirilen anket çalışmaları sonucunda 53 familya ve 116 cins altında toplanan doğal ve 20 familya 38 cins altında toplanan kültür bitkilerine ait veriler ile 30 familya 35 cins altında toplanan yaban hayvanları ile 6 familya 11 cins altında toplanan evcil hayvanlara ait geleneksel kullanımlar belirlenmiştir. Doğal bitki türlerinden 1535 ve kültür bitkilerinden 342 veri; yabani hayvanlardan 294 ve evcil hayvanlardan da 408

veri olmak üzere 1877 bitkisel ve 702 hayvansal ürünün çeşitli alanlarda kullanımı standart bilgi toplama formları ile kayıt altına alınmıştır.

3. ARAŞTIRMA YAPILAN BÖLGENİN TANITIMI

3.1. Afyonkarahisar İlinin Coğrafi Durumu

Afyonkarahisar Ülkemizin Ege Bölgesinde bulunan bir ildir. İlin yüzölçümü 14570 km²dir. Nüfusu 720.000 civarındadır. Afyonkarahisar ilinin büyük bir bölümü Ege Bölgesinin iç batı olarak adlandırılan kesiminde bulunur. İlin doğusunda kalan topraklar İç Anadolu Bölgesinin özelliklerini gösterir. Güneybatıda kalan çok küçük bir parçada Akdeniz karakteristiğini görmek mümkündür. Afyonkarahisar ili, kuzeyden güneye doğru uzanarak, Batı Anadolu ile İç Anadolu Bölgelerini birleştiren yüksek alanın güney parçasını oluşturmaktadır. Afyonkarahisar bütün yolların kavşak noktası konumundadır. Ankara –Antalya, Ankara- Denizli, Ankara İzmir gibi yolların birleştiği bir merkez konumundadır. Ayrıca İstanbul- Antalya yolunda da büyük bir trafik görülür.

Merkez İlçe dâhil 18 ilçesi bulunur. Bunlar Merkez ilçe, Sandıklı, Bolvadin, Dinar, Bolvadin, Şuhut, Çay, Emirdağ, Sinanpaşa, İscehisar, İhsaniye, Bayat, Sultandağı, Dazkırı, Başmakçı, Evciler, Hocalar, Kızılören' dir. 18 ilçe 41 Belde Belediyeleri ile birlikte 59 Belediyesi ile Türkiye'de en çok belediyesi olan il Afyonkarahisar'dır. Afyonkarahisar'ın ilçelere göre il haritası Şekil. 3.1. de gösterilmiştir.

Şekil. 3.1. Afyonkarahisar İl Haritası

Afyonkarahisar ili, ortalama rakımı 1000-1500 metre olan ve tektonik hareketlerin oluşturduğu vadilerle yarılmış bir yayla görünümündedir. İl dağları bu yaylalar üzerinde sürekli olmayan sıralar biçiminde yükselir ve iki yönde uzar giderler. Güneydoğudan kuzeybatıya uzanan Sultandağları Çay yöresinde ulaştıkları 2581 metre ile ilin en yüksek noktasını oluştururlar. Bu dağların hemen kuzeyinde yükseltisi 2241 metreye ulaşan Emirdağ vardır. İlin batı yarısındaki Kumalar Dağ silsilesinde yükseklik 2250 metredir. Kumalar Dağı, Şuhut ile Sandıklı arasında yer alan bir dağ olup tepelerinde yaz aylarında dahi kar görülür. Şehrin içindeki volkanik kaya kütesini üzerinde Kale bulunur (Şekil 3.2.). Bu kale Karahisar Kalesi yıkılır gelir ismiyle türkülere konu olmuştur. Şehrin civarında Hıdırlık dağı ile son zamanlarda kurulan Zafer Ormanı şehrin mesire yerleri arasındadır.

Şekil 3.2. Afyonkarahisar Kalesi

Afyonkarahisar, Çay ve Bolvadin ovaları ilin kuzeybatısından, güneydoğusuna uzanır. Kuzeyden başlayarak birbirini takip eden Sincanlı, Sandıklı, Şuhut, Dinar ovaları, Acıgöl çukurunda ilin en güney kesimini oluştururlar. Sandıklı ve Şuhut ovalarında patates ekimi yapılır. Buraların patatesi de lezzeti ile meşhurdur.

Şehrin içinden akan Akarçay tabii güzellikleri ile meşhur Eber gölüne boşalır. Şehir içindeki bu çay çok kirli olduğundan İstanbul Haliç'inin eski hali gibi kokundan yaklaşılmaz iken bu dere ıslah edilmiş ve etrafı mesirelik alan olarak hazırlanmış neticede eskiden Afyonlular buraya kokarçay derken muhteşem güzellikleri ve içinden teknelerin dolaştığı Akarçay haline dönüştürülerek şehrin en önemli dinlenme ve mesire alanı olmuştur. Kaynağı Kocatepe'deki, Gali Çayının suları önce Selevir Barajına dökülür, buradan artan sular Eber Gölünü besler. Eber Gölünün taşan suları Akşehir Gölünü besler. Akşehir gölünün takriben yarısı Afyonkarahisar'dadır.

Emirdağ yöresinin suları, Sakarya Nehrinin kollarına akar. Dinar ilçesi civarından çıkan akarsular Büyükmenderesi besler. Özetle Afyonkarahisar ilinde Akarçay, Sakarya, Büyükmenderes ve Burdur Kapalı Havzalarının bir kısım alanları mevcuttur.

Güneybatıda Çapalı gölü, Karamık gölü ve Denizli ile paylaştığı Acıgöl diğer önemli göllerdir. Dazkırı'nın güneyine düşen Acıgöl'ün rakımı 635 metredir.

Dağlar:

- 1- Ahır Dağları: 1940 m yükseklikte Sincanlı ile Sandıklı ilçeleri arasındadır. 26 Ağustos 1922 Büyük Taarruz gününde Kahraman Türk Süvarisi bu dağı aşarak düşmanı bozguna uğrattıklarından tarihimiz açısından bu dağ önemlidir.
- 2- Akdağ: Sandıklı ilçesindeki bu dağ 2449 m Rakımlı, oksijeni bol muhteşem manzaralı bir dağdır. Burası Orman ve Su İşleri Bakanlığı zamanında Tabiat Parkı ilan edilmiş ve Akdağ Gölet'i de yapılarak Türkiye'nin en muhteşem mesire alanı hazırlanmıştır. Yılık atları, ormanları ve biyolojik çeşitliliği ile meşhurdur.
- 3- Burgazdağı: 1754 m yükseklikte Hocalar ile Uşak ilinin Banaz ilçesi arasındadır.
- 4- Emirdağları: 2307 m yüksekliği olan bu dağlar, Bolvadin ilçesiyle adını Emirdağ ilçesi arasındadır.
- 5- Kumalar Dağları: 2447 m yüksekliği olan bu dağ silsillesi içinde Büyük Taaruzun başlatıldığı Kocatepe vardır. Her yıl binlerce kişi Şuhut'tan başlayarak 25/26 Ağustos gecesi Kocatepe Zafer yolunda tarihi anı canlandırır.
- 6- Paşa ve Bey Dağları: Paşa ve Bey dağları 1750 m yüksekliktedir. Bolvadin ve Bayat ilçeleri arasında yükselen tepeye Paşa dağı, batı ve kuzey yönünde Eskişehir iline kadar uzanan dağlara da Bey dağları denilir.
- 7- Maymun Dağları: 1622 m yükseklikte olan bu dağ batı bölgesindedir.
- 8- Bozdağ: 1250 m yüksekliğinde olup, batı bölgesindedir.
- 9- Söğüt Dağları: 1919 m yüksekliğindeki bu dağ Dinar ve Dazkırı ilçelerimiz arasındadır.
- 10- Sultandağları: Sultandağı ve Çay ilçeleri arasındaki bu dağ adını Sultandağı ilçesinden almıştır. Bu dağın eteklerinde Afyonkarahisar'ın en yüksek Çay Barajı inşa edilmekte ve bu barajdan Çay ve Bolvadin ilçelerine su temin edileceği gibi sulama suyu olarak da istifade edilecektir. Rakımı 2519 m dir

Ovalar:

- 1- Afyon Ovası: Bu ova Akarçay kapalı havzası içinde yer alır. Akarçayın sağ ve sol sahilleri boyunca uzana ova Eber ve Akşehir göllerine çok az bir eğimle alçalmaktadır.

- 2- Dinar Ovası: Dinar'dan doğan (Suçikan) güneydoğu kuzeybatı yönünde akan Büyük Menderes'in vadide daralıp, tekrar genişleyerek il sınırlarına kadar devam eder.
- 3- Dombay Ovası: Akdağ, Kumalar ve Samsun dağları ile çevrilidir. Bu ova güneye doğru alçalan bir tekne gibidir. Güneyinde Çapalı bataklığına yer veren ova, kuzeyinde Sandıklı Dinar arasındaki sahayı meydana getirir.
- 4- Sandıklı Ovası: Kufi çayının kolları olan Hamam çayı ile Sandıklı'nın içinden geçen Beylik Deresinin birleştiği yerde yükselti 1000 m'den aşağı düşmektedir. Ova Kufi çayının akışı yönünde uzanarak Akdağ ile Burgaz dağları arasındaki vadide son bulur.
- 5- Büyük Sincanlı Ovası: Kuzeyinde İlbudak dağları (1563m) güneyinde Ahır dağları, batısında Murat dağları (2312 m) bulunmaktadır. Bu ova doğuya doğru çok hafif bir meyilli uzanarak Afyon ovası ile birleşir.
- 6- Küçük Sincanlı Ovası: Büyük Sincanlı ve Sandıklı havzalarının arasında bulunan Küçük Sincanlı Ovası, küçük bir çöküntü ovasıdır. Ortalama yükseltisi 1190 m olan ovanın etrafı dağlarla çevrilidir. Küçük Sincanlı Ovası, Başağaç Boğazı ile sandıklı Ovası'na, Damlalı Boğazı ile Büyük Sincanlı Ovasına bağlıdır.
- 7- Şuhut Ovası: Doğusu bir plato ile sınırlıdır. Batısı derin vadilerle yarılmış dik ve çiplak Kumalar dağlarıyla, güneyi ise Kocakal (1675 m) ve Kayrak dağı ile çevrilidir.
- 8- Çöl Ovası, Geneli ve Çamurca Ovaları: Bu küçük ovalar Sultandağlarının kuzey etekleriyle Kumalar dağlarının güney etekleri arasında sıralanır.
- 9- Emirdağ Ovası: Güneyde Emirdağları (2066 m) çevirir. Doğu-batı yönünde uzun, kuzey-güney yönünde dardır. Tabanlarında geniş çayırıklar bulunur.

Akarsular:

İlimiz akarsuları Sakarya, Büyük Menderes ve göller toplar. İlkbaharda eriyen kar ve yağmur sularıyla bol suya kavuşur, ancak yazları cılızlaşıp kuruyan akarsularımız vardır.

Düzensiz rejimli olmayan akarsularımızı şöyle sıralayabiliriz:

- 1- Akarçay: Ahır dağının kuzey eteklerinden doğarak Eber gölüne dökülür. Eber Gölü dolunca fazla sular Akşehir Gölüne akar.
- 2- Kufi Çayı: Büyük Menderes'in kolu olan bu çay, Kumalar eteğinden doğar. Suyu çeşitli sıcak su kaynaklarıyla çoğalarak büyür.

- 3- Gali Çayı: Yörede bu çaya Gali Çayı denilir. Ancak bazı coğrafya kitaplarında Kali Çayı geçer. Kumalar ve çevresindeki dağlardan doğarak Şuhut ilçe merkezinden geçerek Selevir Barajına dökülür. Barajdan savaklanan sular Eber Gölü'ne akar.
- 4- Menderes Çayı: Kumalar eteklerinden doğan Kufi çayı ile Dinar Suçikan'ın birleşmesinden oluşan çay, Büyük Menderes'e karışır.

Sakarya Çayı: Emir ve Beydağlarından gelen sel ve yağmur sularıyla beslenir. Ayrıca; Kocaçay, Seyitsuyu, Hamamçayı gibi başlıca akarsuları vardır.

Göller:

- 1- Karakuyu Gölü: Karakuyu Dinar ilçesi sınırları içerisinde Büyük Menderes nehri yukarı havzasının menbaında yer almakta olup, Ankara-Antalya karayolu güzergâhında Dinar yol kavşağından 10 km sonra yolun hemen sağındadır. Zengin bitki türüne de sahiptir. Bugün gölün tamamı olan 1099 hektar saha kamış, hasırotu ve nilüferle kaplı durumdadır. Sahanın bu özelliği kuşların yuva yapma ve saklanmalarına önemli ölçüde katkı sağlamaktadır.
- 2- Eber Gölü: İlimiz Çay ve Bolvadin ilçesi sınırları içerisinde 150 km² yüzölçümüne sahip Eber Gölü, Akarçay ve Sultandağlarından gelen kaynak suları ile beslenmektedir. Derinliği 3,98 m denizden yüksekliği ise 966.98 m.dir.
- 3- Karamık Gölü (Bataklığı): Çay ilçesi sınırları içinde yer alan Karamık Gölü Dinar-Çay karayolu güzergâhındadır. Yüzölçümü 40 km², en derin noktası 3 ve denizden yüksekliği de 1.001 m dir.

Bataklıkta; saz ve kamış üretimiyle Sazan ve Turna balığı yetişmektedir.

- 4- Akşehir Gölü: Afyon-Konya il sınırları içerisinde bulunan Akşehir Gölü'nün 304,4 km².lik genel yüzölçümünden 211,7 km²'lik bölümü Sultandağı ilçesi sınırları içerisinde kalmaktadır. Derinliği 4,5 m denizden yüksekliği 956,19 m'dir.

- 5- Acı Göl: Afyon ve Denizli il sınırları içerisinde bulunan gölün genel yüzölçümü 41,5 km²'dir. Bunun 20 km²'si İlimiz Başmakçı ve Dazkırı ilçeleri sınırları içerisinde bulunmaktadır. Derinliği bilinmemekle birlikte, denizden yüksekliği 842 m'dir. Bu gölden ihracaatı da yapılmakta olan sodyum sülfat üretilmektedir.

6- Emre Gölü: Afyon il sınırları içerisindeki doğal yolla oluşmuş alanı en küçük olan göldür. Yaklaşık yüzölçümü 5 km²'dir. İhsaniye ilçesi, Döğer kasabası, Bayramaliler köyü arasındadır. Yağış dönemlerine bağlı olarak alanı daralır ve genişler. Derinliği bazı yerlerde 3 m.nin üzerine çıkar. Suları tatlıdır. Bu alan Frig Vadisi içinde olup Emre Gölü Orman Ve Su İşleri Bakanlığı döneminde Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü tarafından Tabiat Parkı ilan edilmiştir.

Barajlar ve Göletler:

Son zamanlarda Afyonkarahisar'a çok sayıda baraj ve gölet yapılmıştır. Bunların sayıları 60 civarında olduğundan teker teker yazılmamıştır.

3.2. Afyonkarahisar'ın İklimi

Afyon Ege bölgesinde olmasına rağmen, Ege iklimiyle bağdaşmaz. İç Anadolu iklimine benzerlik görülür. Daha çok kışları soğuk ve kar yağışlı, yazları sıcak ve kurak bir step iklimi görülür. Daha çok kışları soğuk ve kar yağışlı, yazları sıcak ve kurak bir step iklimi görülür. İlkbahar ve sonbaharda ise yağışlar yağmur biçiminde artar ve step ikliminden biraz farklılık gösterir. En soğuk ay ortalaması 0,2 °C, en yüksek sıcaklık ise 37 °C dir.

Afyonkarahisar İli iç Ege Bölgesinde olmasından dolayı genel itibariyle karasal bir iklim özelliklerine sahiptir. İlin topografyası ve coğrafi konumu dikkate alındığından kuzeyde bulunan ilçeler (İhsaniye, Bayat, Emirdağ, İncehisar) ile il merkezinin güneyinde bulunan ilçelerin (Dinar, Başmakçı, Evciler, Dazkırı) iklim özellikleri değişkenlik göstermektedir. Bu yüzden Afyonkarahisar İli, geçiş iklimine sahiptir Afyonkarahisar'da Bakanlığa Bağlı Meteoroloji Genel Müdürlüğüne bağlı Meteoroloji 5. Bölge Müdürlüğü bulunmaktadır. Bu Bölge Müdürlüğünden alınan verilerin 1929 – 2017 yılları arasındaki Sıcaklık, Güneşlenme Süreleri e Yağış Miktarları Tablo 3.1. de sunulmuştur. Afyonkarahisar'da yıllık ortalama sıcaklık 11,2°C, Yıllık toplam yağış miktarı 438.4 mm olarak verilmiştir.

Tablo 3.1. Gözlemi Yapılan Parametrelerin Dağılımı (Ölçüm Periyodu 1929 - 2017)

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	Yıllık
Ortalama Sıcaklık (°C)	0,3	1,7	5,2	10,3	15,0	18,9	22,1	22,0	17,8	12,4	6,9	2,3	11,2
Ortalama En Yüksek Sıcaklık (°C)	4,4	6,3	10,8	16,3	21,2	25,6	29,4	29,5	25,2	19,2	12,7	6,5	17,3
Ortalama En Düşük Sıcaklık (°C)	-3,5	-2,5	0,0	4,1	8,1	11,1	13,6	13,5	9,7	5,7	1,6	-1,4	5,0
Ortalama Güneşlenme Süresi (saat)	2,9	4,1	5,2	6,4	8,2	10,0	11,2	10,7	8,8	6,5	4,8	2,8	81,6
Ortalama Yağışlı Gün Sayısı	12,4	11,9	11,9	11,5	12,1	7,6	3,7	3,1	4,3	7,3	8,4	12,3	106,5
Aylık Toplam Yağış Miktarı Ortalaması (mm)	44,0	39,8	45,1	46,4	54,9	38,7	20,7	12,7	20,5	35,4	33,7	46,5	438,4

Afyonkarahisar'daki Aylara göre günün en yüksek ve en düşük sıcaklıkları da Tablo 3.2. de verilmiştir.

Tablo 3.2. Afyonkarahisar Merkezde Aylara Göre Günün en Yüksek ve En Düşük Sıcaklıkları (1929-2017 Yılları Arasındaki Ölçülen En Yüksek ve En Düşük Sıcaklıklar)

	En Yüksek Sıcaklık (°C) 39,8	En Düşük Sıcaklık (°C) -27,2
Ocak	18,0	-27,0
Şubat	21,8	-25,3
Mart	26,4	-17,0
Nisan	30,2	-7,6
Mayıs	33,0	-3,1
Haziran	35,8	1,0
Temmuz	39,8	4,0
Ağustos	38,0	2,4
Eylül	36,1	-3,2
Ekim	31,3	-7,9
Kasım	25,3	-23,1
Aralık	21,0	-27,2

3.3. Afyonkarahisar'ın Bitki Örtüsü

Afyon ili çevresinde sedir ve karaçamın yanı sıra relik türlerinin de olduğu çeşitli bitki türlerini bir arada görmek mümkündür. Karaçam ormanları önemli ölçüde tahrip edilmiş ve yerini meşe toplulukları almıştır. Afyon'un florasında 110 familya ait 1800 tür ve tür altı takson tespit edilmiştir. Bunların içinde Türkiye'de sadece Afyon'da yayılış gösterenleri de mevcuttur. Ayrıca il sınırları içerisinde 234 endemik tür bulunmaktadır. Yerleşim yerlerine yakın bölgelerde ise bitki örtüsü daha çok step özellikleri gösterir. Platolar ve yaylalar daha çok bozkır bitkileri ile kaplıdır (12)

3.3.1. Afyonkarahisar Florası ve Ormanları

Afyonkarahisar ili ormanlık alan yüzölçümü 278.836 hektar, ilin genel yüzölçümü 1.427.376 Ha olup il yüzölçümünün yaklaşık %20 si ormanlar ile kaplıdır. Ormanların 110.693 ha kısmı verimli orman, 168.143 ha bozuk ormanlardan oluşmaktadır. Ormanlarımızda karaçam, Sedir, Kızılcık, Meşe, Ardıç ve kavak ağaçları doğal olarak bulunmaktadır. En geniş yayılış alanını meşe ve karaçam ormanları yapmaktadır. Afyonkarahisar ili coğrafi konumundan dolayı Ege, Akdeniz, İç Anadolu bölgeleri geçiş kuşağında bulunduğu ormanlarında farklı ağaç türleri ve odun dışı bitkiler yetişmektedir. Afyonkarahisar ili ormanlarında Kestane, Türk fıncığı, Porsuk ve Kasnak meşesi gen koruma alanları bulunmaktadır. Bunların yanında Alıç, erik, kuşburnu, ökse otu, laden, eğrelti otu, yabani kiraz, kuşburnu, kızılıçık, böğürtlen, kekik, orman çileği, gojiberi (Kurt üzümü), kantaron, sideritis, ada çayı, mantar vb gibi tıbbi aromatik bitkiler bulunmaktadır.

Afyonkarahisar Florası ile ilgili ilk floristik çalışma Sultandağları'nda Alman botanikçi Bornmüller tarafından yapılmıştır. Ayrıca St. Lager, Balls, Reese ve Wall, Heilbronn ve Başarman, Huber Morath, Birand ve Zohary, Karamanoğlu, Yaltırık ve Sorger gibi araştırmacılar çeşitli tarihlerde Sultandağları'ndan ve Afyonkarahisar'ın çeşitli kesimlerinden bitki örnekleri toplamışlardır.

Bitki coğrafyası bakımından Akdeniz ve İran-Turan floristik bölgelerinin geçiş kuşağında yer alan Afyonkarahisar'da, bu bölgelerin bitkilerinin yanı sıra çok sayıda Avrupa-Sibirya floristik bölge bitkisi de yayılış göstermektedir. Avrupa-Sibirya floristik bölgesini temsil eden bitkilerden Fındık (*Corylus*) genusunun Türkiye'de doğal olarak yayılış gösteren üç türünden ikisi *Corylus avellana* L. var. *avellana* (Çalı fıncığı) ve *Corylus colurna* L.(Kaya fıncığı) Afyonkarahisar'da yayılış göstermektedir. Porsuk ağacı (*Taxus baccata* L.) ile Türkiye'de doğal olarak yayılış gösteren 18 meşe türünden 9'u, 8 ardıç türünden 4'ü, 5 çam türünden 3'ü Afyonkarahisar'da bulunmaktadır. Afyonkarahisar'ın tabii bitki örtüsü kara ikliminin elverdiği kuru orman topluluklarıdır. Dağlık alanlarda varlığını sürdürmekte olan bu ormanlar düzlüklerde tamamen ortadan kaldırılmıştır. Ovalarda akarsu boylarında söğüt ve kavak ağaçlarına, durgun su

kıyılarında ise kamışlara rastlanır. Afyonkarahisar çevresinin bitki örtüsü daha çok step özellikleri gösterir. (12)

Afyonkarahisar sınırları içinde dağlar, bataklık ve göller gibi değişik habitatlar bulundurması dolayısıyla flora ve vejetasyonda zenginlik arz etmektedir. Flora ve vejetasyondaki bu zenginlik özellikle Sultan Dağları, Akdağ ve Emirdağ'da dikkat çekmektedir. Bu yüzden değişik zamanlarda çok sayıda yerli ve yabancı botanikçi söz konusu dağlardan ve Afyonkarahisar'ın diğer kesimlerinden bitki örnekleri toplamıştır (12).

Afyonkarahisar florasında 110 familyaya ait 1800 tür ve tür altı takson tespit edilmiştir. Bunların 234'si endemik türdür. Afyonkarahisar florasını oluşturan taksonların floristik dağılımı şöyledir: Akdeniz 270, İran-Turan 202 ve Avrupa-Sibirya 147'dir. En fazla takson içeren familyalar sırasıyla: Papatyagiller (Asteraceae) 190, Baklagiller (Fabaceae) 147, Buğdaygiller (Poaceae) 122, Ballıbabagiller (Lamiaceae) 109'dir. Haşhaş (*Papaver somniferum*) Papaveraceae familyasından, alkaloitlerce zengin değerli bir ilaç ve keyf bitkisidir. Anadolu'da kültürü yapılan haşhaş çeşitleri *Papaver somniferum* ssp. *anatolicum* alt türü içerisinde yer alır. Afyon geleneksel haşhaş tarımında önemli bir yere sahiptir (13)

Sultandağları'nın belli bir bölgesine ait bitki florasını tespit için 1980 yılında yapılan bir araştırmada; 461 takson ve 449 tür tespit edilmiş ve bunlardan 66'sı endemik olarak rapor edilmiştir. Bu araştırmadan çok türe sahip familyalar sırasıyla; *Fabaceae*, *Asteraceae*, *Poaceae*, *Lamiaceae* ve *Apiaceae* olarak yer almıştır (14). Emir Dağları'nın güneyi ile Eber Gölü arasını kapsayan bir çalışmada 87 familyaya ait 364 tür ve 158 tür altı takson tespit edilmiştir. Bu çalışma alanında tür sayısı yönünden en zengin beş familya sırasıyla, *Asteraceae*, *Fabaceae*, *Lamiaceae*, *Caryophyllaceae*, *Brassicaceae* familyalarıdır. Bu da Türkiye Florası ile büyük benzerlik göstermektedir. Bu bölgede en çok tür içeren cinsler 12 tür ile *Astragalus* (Geven), 9 tür ile *Ranunculus* (Düğün çiçeği), *Salvia* (Adaçayı) ve *Silene* (Nakil çiçekleri) izlemiştir. Çalışma alanında bulunan bitkilerin 76'sı endemiktir (15).

Kemerkaya Kasabası'na ait Tömsü Kalesi ve Eski Köy civarında ağaç türlerinden;

- *Quercus vulcanica*,
- *Quercus trojona*,
- *Quercus cerris* L.,
- *Quercus ithaburensis*,
- *Quercus pubescens*
- *Juglans regia* L. toplulukları yayılış göstermektedir.

Ayrıca bu bölgede çalı türleri olarak

- *Rosa canina* L. (Kuşburnu),
- *Crataegus monogyna* (Yemişen),
- *Crataegus orientalis* (Alıç)
- *Berberis crataegina* (karamuk, hanımtuzluğu) bulunmaktadır.

Yine Kemer kaya Tömsü Kalesi civarında *Tilia rubra* (Kafkas ıhlamuru) topluluğu da görülmektedir. Kemer kaya Sivriardı mevkiinde de yer yer belirli aralıklarla *Pyrus elaeagnifolia* (Ahlat, yabancı armut) topluluğu görülmektedir. Kurudere köyü civarında da *Juniperus exelsa* (Boylu ardıç) toplulukları görülmektedir.

Şuhut'ta, 104 bitkisel kaynağın değişik şekillerde halk ilacı olarak kullanıldığı tespit edilmiştir (16).

Kumalar dağında, 1998-2008 yılları arasında yapılan etnobotanik çalışmalar 70 bitki türü tesbit edilmiştir. 44'ü tıbbi bitki, 15'i gıda, 5'i diğer kullanım amaçlı, 4'ü hayvan yemi ve 2'sinin ise süs bitkisi olarak kullanıldığı tespit edilmiştir. (17)

1996-2000 yılları arasında Afyonkarahisar ilinin güneybatısı ile Sincanlı ve Hocalar ilçeleri sınırları içinde bulunan Ahırdağı'nı kapsayan bir başka çalışmada ise, araştırma alanından 965 vasküler bitki örneği toplanmış olup, taksonomik çalışmalar neticesinde, 80 familyaya ait 603 tür ve alttür ile 299 cins tespit edilmiştir. Familyaların kapsadığı cins bakımından büyükten küçüğe Asteraceae (37), Fabaceae (18), Brassicaceae (10), Lamiaceae (21), Poaceae (21) ve Scrophulariaceae (10) şeklinde sıralanmıştır. (18)

Afyonkarahisar'ı kapsayan ve bazı bitkilerin geçmişten günümüze geleneksel halk tıbbında kullanımına yönelik bilgilerin derlendiği etnobotanik çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalarda adı geçen bitkilerin çoğu orman

varlıklarımızın bir parçasıdır. Halk tıbbında kullanımı tespit edilen ve ekonomik değer taşıyan türler; kekik türleri (*Origanum, Thymus* vb.), dağçayı türleri (*Sideritis* sp.), yabancı meyvelerden alıç, kuşburnu, böğürtlen, dağ elması gibi türler halk kullanımında geniş yer bulmuştur. Ardıç türlerinin yayılış gösterdiği alanlardan ticari olarak ardıç meyvesi (kozalağı) toplama talepleri değerlendirilmektedir. Ülkemiz ve dünyada birçok bilimsel çalışmalara ve ilaç araştırmalarına konu olmuş *Cistus laurifolius* (Defne yapraklı laden) Afyonkarahisar sınırları içerisinde özellikle Köroğlubeli, Akdağ tabiat parkı alanlarında geniş yayılış göstermektedir. Yine Köroğlubeli civarlarında katran ardıcı (*Juniperus oxycedrus*) yaygındır. Sultandağları Dereçine havzasında yayılış gösteren *Taxus baccata* (Adi porsuk) türü Dünyada ilaç geliştirme açısından önemli bulunan bir türdür. (18)

Afyonkarahisar ve çevresinde gıda olarak tüketilen yabancı otları belirlemek amacıyla yapılan bir çalışmada bölgede 14 familyaya ait 25 takson tespit edilmiştir. *Achillea millefolium, Amaranthus albus, Anthemis wiedemanniana, Capsella bursa-pastoris, Cardaria draba subsp. draba, Chenopodium album, Cichorium intybus, Galium verum, Lavandula stoechas, Malva sylvestri, Onopordum illyricum, Papaver rhoeas, Pelargonium graveolens, Phlomis armeniaca, Polygonum cognatum, Polygonum pulchellum, Rumex crispus, Portulaca oleracea, Scorzonera cana, Silene conica, Taraxacum officinale, Teucrium chamaedrys subsp. chamaedrys, Thymus longicaulis, Tragopogon latifolius, Verbascum lasianthum* gıda olarak farklı biçimlerde; yemek iç malzemesi, salata, çay olarak tüketilmektedir. (19)

Afyonkarahisar'ın Bayat ilçesinde yapılan bir çalışmada dokunan halılar 11 farklı bitkiden elde edilen kökboyalar ile renklendirildiği tespit edilmiştir. Bu bitkiler; *Allium cepa* L. *Berberis crataegina* L. *Papaver rhoeas, Papaver somniferum* L. *Malva silvestris* L. *Morus nigra* L. *Cistus laurifolius* L. *Quercus ithaburensis* Decne. subsp. *macrolepis* (Kotschy) Hedge et Yalt, *Rubia tinctorum* L. *Juglans regia* L, *Indigofera tinctoria* L. (20)

Pinus nigra Arn. subsp. *pallasiana* (Lamb.) Holmboe (Karaçam) bitkisinden elde edilen katranın Afyonkarahisarda kullanımını araştıran bir çalışmada; mide ülseri, viral enfeksiyonlar, kırık tedavisi (Hayvan), egzama,

bebekler için kulak ağrısı, osteomyelit, kellik, havanlar için ağız-ayak yaraları (Hayvan), kene-yılan-fare kovucu olarak kullanımlarının olduğu tespit edilmiştir. (21)

Phragmites australis bitkisinin Afyonkarahisarda etnobotanik kullanımını araştıran bir çalışma yapılmıştır. Bu çalışmada ses ve ısı yalıtımı, hayvan barınağı, göçmen kuşlar için yuva, keçe dokuma, diüretik, ateş düşürücü olarak kullanıldığı tespit edilmiştir. Ayrıca bu bitki bazı ülkelere ihracı yapılarak ekonomik katkı da sağlamaktadır. (22)

Afyonkarahisarda yapılan bir çalışmada endemik tür olan *Sideritis leptoclada* ve *Verbascum stenostachyum* bitkilerinin etnobotanik kullanımının artması sebeplerinden dolayı ciddi şekilde azaldığı gözlemlenmiştir. (23)

3.3.2. Afyonkarahisar’da Biyolojik Çeşitlik

Afyonkarahisar ilinin mevcut karasal ve iç su biyolojik çeşitliliğini ortaya koymak gayesiyle, Orman ve Su İşleri Bakanlığı Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü 2015 yılında yapılmış ‘‘Ulusal Biyolojik Çeşitlilik ve Envanter İzleme Projesi’’ kapsamında Afyonkarahisar ilinin biyolojik bileşenleri araştırılmış ve elde edilen bilimsel verilerle biyolojik özellikleri bu raporla kayıt altına alınmıştır. Afyonkarahisar ili alanında yapılan bu araştırma ile nesli tehlikede olan türlerin tesbit edilmiş ve elde edilen veriler "Nuh’un Gemisi Ulusal Biyolojik Çeşitlilik Veri Tabanı" na işlenmiştir.

Tablo 3.3.2.1 Afyonkarahisar ili Envanter sonuç tablosu

Canlı Grubu	Literatür Çalışmaları		Arazi Çalışmaları				Toplam		
	Tür Sayısı	Endemik	Tür Sayısı	Endemik	İl İçin Yeni Kayıt	Yeni Tür	Tür Sayısı	Endemik	Endemizm Oranı %
Damarlı Bitkiler	1076	217	1967	350	890	0	1967	350	17,79
Memeliler	43	0	55	0	0	0	55	0	0
Kuşlar	232	0	232	0	0	0	232	0	0
İç Su Balıkları	28	19	28	19	0	0	28	19	67,86
Sürüngenler	24	1	26	1	2	0	26	1	3,85
Çift yaşarlar	7	1	9	2	2	0	9	2	22,22
Tohumuz Bitkiler	8	0	15	0	7	0	15	0	0
Omurgasız Hayvanlar	139	0	139	0	0	0	139	0	0
TOPLAM	1557	238	2471	372	901	0	2471	372	15,05

Damarlı Bitkiler:

Afyonkarahisar ili sınırlarında yapılan flora ve vejetasyon çalışmaları sonunda yaklaşık olarak belirlenen 1967 bitkinin 350'sinin ülkemiz için endemik olduğu tespit edilmiştir. Bu 350 endemik bitkinin 6'sı Türkiye' de sadece Afyonkarahisar'da doğal olarak yetişmektedir. *Thermopsis turcica*, *Astragalusthracicus* subsp. *afyonicus*, *Polygonum afyonicum*, *Verbascum afyonense*, *Sideritis akmanii* ve *Cota fulvida* Türkiye' de sadece Afyonkarahisar' da yetişen endemik türlerdir.

Afyonkarahisar İli'nin Endemik Bitki Türleri

- 1.Eber sarısı (*Thermopsis turcica*): Akşehir-Eber Gölleri'nde bulunur. Bir çiçekte 3 meyve oluşturduğu için baklagillerin kraliçesi olarak bilinmektedir.
- 2-Afyon Geveni (*Astragalus thracicus*): Emirdağ Karacalar Köyü'nde yayılış gösterir.
- 3-Afyon Madımağı (*Polygonum afyonicum*): Sandıklı-Akdağ Kocayayla'da yayılış gösteren korunması gereken endemik bir türdür.
- 4-Kuyruk Çayı (*Sideritis Akmanii*): Dünyada sadece Kumalar Dağı Çakmaktepe Geçidi çevresinde yayılış gösteren “Zarar Görebilir“ kategorisinde bulunan bir endemik türdür.
5. Afyon Sığırkuyruğu (*Verbascum Afyonense*): Afyon-Bayat-Köroğlu Beli ve Yongalı Tepe arası yayılış gösterir.
6. Sultan Pabuçça: (*Cota fulvida*): Afyon Sultandağı Engeli Mevkii'nde yayılış gösterir.

Tohumsuz Bitkiler:

Afyonkarahisar il genelinde 8 tür tohumsuz bitki tespit edilmiştir. Arazi çalışmalarında tespit edilen tür sayısı 15'tir. İl için 7 tür yeni kayıt edilmiştir. Endemik tür, gösterge ve izlenecek tür bulunmamaktadır.

4. MATERYAL VE YÖNTEM

Araştırma materyalini 2018-2019 yılının Mart ayından Ekim ayına kadar Afyonkarahisar ilinde yapılan arazi çalışmalarından elde edilen 102 bitki örneği oluşturmaktadır. 2 belde, 1 ilçe, 19 köy gezilerek 54 kişi ile yüzyüze görüşülerek bu çalışma yapılmıştır. Görüşmeler esnasında yöre halkına şu sorular sorulmuştur:

- 1.Yörenizde tedavi amaçla kullandığınız bitkiler nelerdir?
- 2.Bitkinin yöresel adı / adları nelerdir?
- 3.Yörenizde kullandığınız bitkileri hangi mevsimde topluyorsunuz? Çiçeklenme dönemleri ne zaman olmaktadır?
- 4.Bitkilerin hangi kısımlarını, hangi amaçla kullanıyorsunuz?
- 5.Uygulanış şekli nasıl olmaktadır? Ne sıklıkla ve ne kadar süre boyunca kullanıyorsunuz?
- 6.Bitkileri daha çok kimler topluyor ve ne şekilde toplanmasını sağlıyor? Bitkilerin muhafazasını nasıl sağlıyorsunuz?
- 7.Ne kadar süredir bu bölgede ikamet etmektesiniz?
8. Söylemek istediğiniz herhangi başka bir detay ya da bilgiler varsa nedir?

Afyon Kocatepe Üniversitesi (AKÜ) Öğretim üyesi Moleküler Biyoloji Anabilim dalında Prof. Dr. Sayın Mustafa Kargıoğlu ile irlikte arazi çalışmaları yapılmıştır. Bitkilerin bir kısmının bilimsel adı arazi de belirlenmiştir. Arazide türü belirlenemeyenler, uygun şekilde preslenip, kurutulduktan sonra herbaryum örnekleri tayin edilerek; bitkinin tam adı ve familyası tespit edilmiştir. Bunun için Afyon Kocatepe Üniversitesi herbaryumundan yararlanılmıştır. Bitki fotoğrafları Prof. Dr. Sayın Mustafa Kargıoğlundan temin edilmiştir.

Bitkilerin latince tür tayinlerinin belirlenmesinde Theplantlist internet sitesi esas alınmıştır. Bitkilerin çiçeklenme dönemi, Türkiye 'deki yayılış gösterdiği iller ve diğer illerdeki yöre adlarının belirlenmesinde Tubives internet sitesi kullanılmıştır.

Teşhisi yapılan taksonlar tezimizde bulgular kısmında alfabetik sıraya göre verilmiştir. Görüştüğüm ve bilgi aldığım kişiler listesi aşağıda yer almaktadır. (Tablo 4.1.)

Tablo 4.1. Etnobotanik çalışmada bilgi alınan kimselerin listesi

1. Veysel Eroğlu	E	67	Milletvekili	Üniversite	Şuhut İlçesi
2. Yeter Karaçay	K	57	Orman İşçisi	İlkokul	Mallıca köyü
3. Ayşe Kaçar	K	39	Ev hanımı	İlkokul	Mallıca köyü
4. Döndü Kıvrak	K	41	Ev hanımı	İlkokul	Mallıca köyü
5. Mahmut Ovalı	E	82	Çoban	İlkokul	Mallıca köyü
6. Ömer Osman Kaynak	E	48	Öğretmen	Üniversite	Balçikhisar köyü
7. Satı Karatepe	K	70	Ev hanımı	İlkokul	Balçikhisar köyü
8. Hanife Öztaş	K	65	Terzi	Okuryazar	Balçikhisar köyü
9. Veli Özdilek	E	65	Asker	Lise	Balçikhisar köyü
10. Ramazan Çavdarlı	E	57	Muhtar	İlkokul	Karacalar köyü
11. Ali Nurettin	E	70	Çiftçi	Ortaokul	Karacalar köyü
12. Salih Zeki Yerler	E	68	Çiftçi	İlkokul	İmrallı köyü
13. Ömer Akdan	E	77	Çiftçi	Okuryazar değil	İmrallı köyü
14. Hasan Sakartepe	E	70	Çiftçi	Okuryazar değil	İmrallı köyü
15. Şehri Sakartepe	K	50	Ev hanımı	İlkokul	İmrallı köyü
16. Gülşen Çekin	K	41	Ev hanımı	İlkokul	Taşoluk kasabası
17. Cemile Cirit	K	76	Ev hanımı	Okuryazar değil	Derbent köyü
18. Raziye Yılmaz	K	86	Ev hanımı	Okuryazar değil	Derbent köyü
19. Adem Kazankaya	E	43	Çiftçi	İlkokul	Derbent köyü
20. Sabri Vurkan	E	62	Öğretmen	Üniversite	Sorkun köyü
21. Perihan Vurkan	K	60	Ev hanımı	Okuryazar değil	Sorkun köyü
22. Ayşe Kaplan	K	85	Ev hanımı	Okuryazar değil	Çamoğlu köyü

23. Osman Atalay	E	65	Çoban	İlkokul	Çamoğlu köyü
24. Hasan Hız	E	50	Çiftçi	İlkokul	Doğlat köyü
25. Hazım Kuday	E	56	İşçi	İlkokul	Doğlat köyü
26. Dindar Kuday	E	58	Çiftçi	İlkokul	Doğlat köyü
27. Refik Erim	E	56	Astsubay	Üniversite	Doğlat köyü
28. Bilal Demirok	E	63	Muhtar	Ortaokul	Doğlat köyü
29. Ahmet Korkmaz	E	69	Çiftçi	İlkokul	Çatağıl köyü
30. Yaşar Korkmaz	E	70	Çiftçi	İlkokul	Çatağıl köyü
31. Dudu Ersöz	K	54	Ev hanımı	İlkokul	Çatağıl köyü
32. Lale Çakal	K	63	Ev hanımı	İlkokul	Güneytepe köyü
33. Ayşe Şahin	K	78	Ev hanımı	Okuryazar değil	İlyaslı köyü
34. Nuri Altıkulaç	E	63	İşçi	Okuryazar	Başören köyü
35. İsmail Kahraman	E	70	Çiftçi	İlkokul	Koçyatağı köyü
36. Ali Sarıkıl	E	28	Kaynak işçisi	Lise	Koçyatağı köyü
37. Hüseyin Söğüt	E	84	Çiftçi	İlkokul	Dadak köyü
38. Emine Dönmez	K	31	Ev hanımı	Ortaokul	Dadak köyü
39. İsmail Durna	E	92	Çoban	Okuryazar	Değirmenayvalı beldesi
40. Emine Can	K	80	Ev hanımı	Okuryazar değil	Değirmenayvalı beldesi
41. Fazilet Genç	K	40	Öğretmen	Üniversite	Değirmenayvalı beldesi
42. Mehmet Koçyiğit	E	76	İnşaat Ustası	İlkokul	Değirmenayvalı beldesi
43. Selahattin Seyman	E	68	Çiftçi	İlkokul	Değirmenayvalı beldesi
44. Ünzile Ayhan	K	64	Gül satıcısı	İlkokul	İdris köyü
45. Sami Şahin	E	45	Muhtar	Ortaokul	İdris köyü
46. Seyde Demirel	K	80	Ev hanımı	Okuryazar değil	İdris köyü

47. Yeter Karaaslan	K	37	Ev hanımı	İlkokul	Uluköy
48. Nazmi Karaaslan	E	80	Çiftçi	İlkokul	Uluköy
49. Nuri Güner	E	50	Çiftçi	Okuryazar	Uluköy
50. Metin Karaman	E	66	Çiftçi	İlkokul	Uluköy
51. Salih Gündoğan	E	52	Belediye başkanı	İlkokul	Davulga
52. Zeriye Arıözsoy	K	53	Ev hanımı	İlkokul	Hisarköy
53. Aydoğan İldeniz	E	52	Kamu emeklisi	Lise	Yakasenek köyü
54. Hanife İldeniz	K	49	Ev hanımı	Ortaokul	Yakasenek köyü

Arazi çalışması yapılan belde ve köylerin haritası aşağıda mavi renkte sunulmuştur. (Şekil 4.1.)

Şekil 4.1. Çalışma yapılan köylerin harita

5. BULGULAR

1. *Achillea arabica* Kotschy

Şekil 5.1. *Achillea arabica* Kotsch

Şekil 5.2. *Achillea millefolium* L. subsp. *millefolium*

Şekil 5.3. *Achillea teretifolia* Willd

Familiya adı: Asteraceae (Papatyagiller)

Yöresel adı: Ayvadenesi, Anababa

Türkiye’de bilinen adları: Civanperçemi

Türkiye’deki yayılış gösterdiği iller: Istanca ve Güney Marmara Bölümleri, Karadeniz Bölgesi, İç Batı Anadolu Bölümü, Orta ve Yukarı Kızılırmak ve Konya Bölümleri, Doğu Anadolu Bölgesi

Kullanılan kısım: Çiçek

Çiçeklenme dönemi: Mayıs-Temmuz

Kullanım amacı: Tıbbi

Mallıca (Bayat) köylüleri bitkinin çiçek rengini ayvanın rengine benzettikleri için “ayvadenesi”, olarak isimlendirmişlerdir. Çiçekleri, demlenerek hazırlanan çayı karın ağrısına karşı içilmektedir. Mallıca Köyünde çiçekleri beyaz olan *Achillea teretifolia* Willd. ve *Achillea millefolium* L. türleri de aynı isimle adlandırılmakta ve aynı amaç için kullanılmaktadır.

Karacalar (Emirdağ), Güneytepe (Şuhut) ve Balçıkhisar (Şuhut), Uluköy (Hocalar), Sorkun (Sandıklı) ve Çamoğlu (Sandıklı) köylerinde de bu bitki ayvadenesi olarak isimlendirilmektedir. Demlenerek hazırlanan çayı aynı amaç için kullanılmaktadır. Güneytepe ve Karacalar köyünde farklı olarak bu bitkinin çiçekleri çiğneyerek de tüketilmektedir. Karacalar köyünde bu bitki “anababa” olarak da isimlendirmektedir.

Çatağıl (İscehisar) ve Dadak (Şuhut) köylerinde *Achillea arabica* ve *Achillea millefolium* türlerine “ayvadene” denilmektedir. Çatağıl köyünde her iki bitkinin çiçeklerinin demlenerek hazırlanan çayı, idrar yolları rahatsızlıkları, menstrüal ağrı ve düzenlenmesi, karın ağrısı ve safra kesesi taşlarının oluşturduğu ağrılara karşı içilmektedir. Bu köyde sarı çiçekli olanın tadının (*Achillea arabica*) güzel, beyaz çiçekli olanın acı olduğu söylenmektedir. Dadak köyünde ise başağrısına karşı demlenerek hazırlanan çayı içilmektedir.

Değirmenayvalı (Merkez) beldesinde *Achillea arabica* ve *Achillea millefolium* türlerine “ayvadene” denilmektedir. Beldede bu bitkinin çiçekleri demlenmekte olan siyah çayın içerisine atılır ve soğuk algınlığına karşı içilmektedir.

2.*Alcea pallida* (Willd.) Waldst. & Kit.

Şekil 5.4 *Alcea pallida* (Willd.) Waldst. & Kit.

Familya adı: Malvaceae (Ebegümeçigiller)

Yöresel adı: Deve gülü, Hatmi çiçeği

Türkiye’de bilinen adları: Fatmaanagülü

Türkiye’deki yayılış gösterdiği iller: Afyonkarahisar, İstanbul, Bilecik, Bolu, Çankırı,

Kastamonu, Balıkesir, Kütahya, Eskişehir, Maraş, Aydın, Denizli, Antalya

Kullanılan kısım: Çiçek

Çiçeklenme Dönemi: Haziran- Ekim

Kullanım amacı: Tıbbi

Balçıkhisar (Şuhut) köyünde 4-5 adet çiçek demlenerek öksürük kesmek, balgam söktürmek ve karın ağrısını kesmesi amacı ile içilmektedir. Bu köyde bu bitkiye deve gülü denmektedir.

Değirmenayvalı (merkez) beldesinde çiçekleri demlenerek öksürüğü kesmek amacı ile tüketilmektedir.

3. *Allium cepa L.*

Familya adı: Amaryllidaceae (Nergisgiller)

Yöresel adı: Soğan

Türkiye’de bilinen adları: Soğan

Türkiye’deki yayılış gösterdiği iller: Türkiye Geneli

Kullanılan kısım: Soğan

Çiçeklenme dönemi: Haziran- Ağustos

Kullanım amacı: Tıbbi, Besin

Derbent (Bayat) köyünde; Soğan, ayvadenesi ve siyah katran dövülüp lapa haline getirildikten sonra karın şişliği olan kimsenin şişkinliğini alması için karnına sarılmaktadır.

Sorkun (Sandıklı) ve Dadak (Şuhut) köylerinde soğanı dövülür ve yara veya şişkinliklere sarılmaktadır.

Şuhut merkezde soğan dilim haline getirilip, ateşle harlandıktan sonra yaraların üzerine sarılmaktadır.

4. *Amaranthus retroflexus* L.

Şekil 5.5. *Amaranthus retroflexus* L.

Familya adı: Amaranthaceae (Horozibiğigiller)

Yöresel adı: Paşa pancarı, Kızılback, Hışır, Sirken

Türkiye’de bilinen adları: Tilkikuyruğu, Hoşkuran

Türkiye’deki yayılış gösterdiği iller: Çatalca-Kocaeli ve Güney Marmara Bölümleri, Batı

Karadeniz, Orta Kızılırmak Bölümleri, Yukarı Murat-Van Bölümü, Antalya Bölümü

Kullanılan kısım: Yaprak

Çiçeklenme dönemi: Mayıs-Temmuz

Kullanım amacı: Besin

Hisarköyde (Emirdağ) bu bitki taze iken Afyonkarahisar’a özgü bir hamur işi olan “bükme” lere konulmaktadır.

Sultandağı ilçesine bağlı Yakasenek köyünde bu bitkinin taze iken ıspanak yemeği gibi yemeği yapılmaktadır.

5. *Anthemis pseudocotula* Boiss.

Familya adı: Asteraceae (Papatyagiller)

Yöresel adı: Papatya

Türkiye’de bilinen adları:

Türkiye’deki yayılış gösterdiği iller: Trakya, Adana, Antalya, Aydın, Hatay, İzmir, İçel, Çanakkale, Şanlıurfa

Kullanılan kısım: Çiçek

Çiçeklenme dönemi: Nisan-Ağustos

Kullanım amacı: Tıbbi

İdris (Dazkırı) köyünde çiçekleri soğuk algınlığına ve gaz sancısına karşı demlenerek içilmektedir.

Uluköyde (Hocalar) çiçekleri demlenmektedir ve aft gibi ağız yaralarına karşı gargara yapılarak kullanılmaktadır.

6. *Anthemis wallii* Hub. -Mor. & Reese

Şekil 5.6. *Anthemis wallii* Hub. -Mor. & Reese

Familya adı: Asteraceae (Papatyagiller)

Yöresel adı: Papatya

Türkiye’de bilinen adları: Burdur papatyası

Türkiye’deki yayılış gösterdiği iller: Türkiye geneli

Kullanılan kısım: Çiçek

Çiçeklenme Dönemi: Mayıs-Haziran

Kullanım amacı: Tıbbi

Mallıca (Bayat) Köyünde demlenerek hazırlanan çayı soğuk algınlığına ve rahim iltihaplarına karşı içilmektedir.

7. *Arctium minus* (Hill) Bernh.

Şekil 5.7. *Arctium minus* (Hill) Bernh.

Familya adı: Asteraceae (Papatyagiller)

Yöresel adı: Deve diken, Deve gülü

Türkiye’de bilinen adları: Löşlek, Galabak, Galabah, Galagan, Şoropok

Türkiye’deki yayılış gösterdiği iller: Marmara Bölgesi, Karadeniz Bölgesi, Yukarı Sakarya ve Orta Kızılırmak Bölümleri, Yukarı Fırat ve Yukarı Murat, Van Bölümleri, Dicle Bölümü

Kullanılan kısım: Çiçek

Çiçeklenme dönemi: Temmuz-Ağustos

Kullanım amacı: Tıbbi

Taşoluk (Sinanpaşa) köyünde bu bitkinin çiçekleri kaynatılarak sarılık tedavisi için içilmektedir.

8. *Artemisia campestris* L.

Şekil 5.8. *Artemisia campestris* L.

Familiya adı: Asteraceae (Papatyagiller)

Yöresel adı: Pelin, Piren

Türkiye’de bilinen adları: Yavşan otu, Kara yavşan

Türkiye’deki yayılış gösterdiği iller: Ağrı, Çanakkale, Edirne, Isparta, Kayseri, Konya, Muş, Sivas

Kullanılan kısım: Topraküstü

Kullanım amacı: Malzeme

Yakasenek (Sultandağı) köyünde Eylül ayında süpürge yapmak için toplamaktadırlar. Toplanılan topraküstü birleştirilip, bağlanmaktadır daha sonra dışarıları süpürmek için kullanılmaktadır.

9. *Arum elongatum* Steven

Şekil 5.9. *Arum elongatum* Steven

Familya adı: Araceae (Yılanyastığıgiller)

Yöresel adı: Yılanyastığı, Yılan otu, Tirşik otu

Türkiye’de bilinen adları: Yılanyastığı, Yılcüçüğü

Türkiye’deki yayılış gösterdiği iller: Marmara Bölgesi, Batı Karadeniz Bölümü, Ege Bölgesi

Kullanılan kısım: Meyve, Kök, Yaprak

Çiçeklenme dönemi: Mayıs- Temmuz

Kullanım amacı: Tıbbi, Besin

Balçıkhisar (Şuhut) köyünde Yılanyastığı bitkisinin bir sapındaki meyvelerin hepsi kurutulup balla karıştırılarak hemoroit hastalığı için tüketilmektedir.

Çatağıl (İscehisar) köyünde bu bitkinin yaprakları ıspanak gibi haşlanarak yemeği yapılmaktadır. Kökü ise hemoroit ve bağırsak kanserine karşı tüketilmektedir. Kök küçük ise tümüyle hap gibi yutulmaktadır, büyük ise 4 ‘e bölünerek 3-5 gün boyunca tüketilmektedir.

10. *Astracantha microcephala* (Willd.) Podlech

Şekil 5.10. *Astracantha microcephala* (Willd.) Podlech

Familya adı: Fabaceae (Baklagiller)

Yöresel adı: Mal Geveni

Türkiye’de bilinen adları: Anadolu kitresi, Boz geven (Erciyes dağı-Kayseri), Kara geven (Çepni, Gemerek-Sivas)

Türkiye’deki yayılış gösterdiği iller: Afyonkarahisar, Kars, Çankırı, Kastamonu, Ankara, Antalya, Artvin, Bursa, Diyarbakır, Erzincan, Erzurum, Kayseri, Konya, Kütahya, Sivas, Van

Kullanılan kısım: Kök

Çiçeklenme dönemi: Haziran- Ağustos

Kullanım amacı: Tıbbi

Balçıkhisar (Şuhut) köyünde bu bitkinin köklerinin dış kabukları (korteks) tadı acı olduğundan dolayı soyulmaktadır ve atılmaktadır. Kökünün öz kısmı kaynatılarak kalp – damar açıcı olarak sabah-öğle-akşam bir su bardağı 2 ay süresince içilmektedir.

11. *Berberis crataegina* DC.

Şekil 5.11. *Berberis crataegina* DC.

Familiya adı: Berberideceae (Karamukgiller)

Yöresel adı: Karamuk, Kadıntuzluğu

Türkiye’de bilinen adları: Karamuk, Amberbaris, Diken üzümü, Ekşimen(Kayseri), Garamık, Gıraba, Gırabuh, Hatuntuzluğu, Kadıntuzluğu, Kamberiz, Karaca, Karamıh, Karamık, Karamuk dikenini, Karanbuk, Kızambuk, Kızamık, Sarı çalı

Türkiye’deki yayılış gösterdiği iller: İç Batı Anadolu Bölümü, Yukarı Sakarya, Konya ve Orta Kızılırmak Bölgümleri, Antalya Bölümü, Dicle Bölümü

Kullanılan kısım: Yaprak

Çiçeklenme dönemi: Mayıs- Haziran

Kullanım amacı: Tıbbi

Balçıkhisar (Şuhut) köyünde bu bitkinin yaprakları iştah açıcı olarak yenmektedir.

12. *Brassica oleracea* L.

Familya adı: Brassicaceae (Hardalgiller)

Yöresel adı: Lahana, Kelem

Türkiye’de bilinen adları: Lahana

Türkiye’deki yayılış gösterdiği iller: Türkiye genelinde sebze olarak yetiştiriliyor.

Kullanılan kısım: Yaprak

Çiçeklenme dönemi: Bilinmiyor

Kullanım amacı: Tıbbi, Besin

Sorkun (Sandıklı) köyünde ve Değirmen Ayvalı Beldesinde Lahana yaprakları haşlanıp ağrıyan dize sarılmaktadır.

Yakasenek (Sultandağı) köyünde lahana kaynatılıp, suyu içilmektedir. Tokluk hissi vererek ve iştahı keserek zayıflamaya yardımcı olmaktadır.

13. *Capsella bursa-pastoris* (L.) Medik.

Şekil 5.12 *Capsella bursa-pastoris* (L.) Medik

Familiya adı: Brassicaceae (Hardalgiller)

Yöresel adı: Çobançantası, Karacacık, Bicibici

Türkiye’de bilinen adları: Çobançantası, Kuşkuş otu

Türkiye’deki yayılış gösterdiği iller: Türkiye Geneli

Kullanılan kısım: Yaprak, çiçek

Çiçeklenme dönemi: Ocak-Aralık

Kullanım amacı: Besin, Tıbbi

Balçıkhisar (Şuhut) köyünde menstrüal dönem rahatsızlıklarına karşı yaprakları tüketilmektedir.

Taşoluk (Sinanpaşa) köyünde bitkinin taze yaprakları yufka arasına sarılarak dürüm şeklinde tüketilmektedir. Çiçekli döneminde çiçek ve yaprakları kaynatılarak içildiğinde menstrüal düzensizliğine iyi gelmektedir.

Davulga (Emirdağ) beldesinde Çobançantasına Karacacık denmektedir. Yufka arasına konularak dürüm şeklinde tüketilmektedir.

14. *Centaurea solstitialis* L.

Şekil 5.13. *Centaurea solstitialis* L.

Familiya adı: Asteraceae (Papatyagiller)

Yöresel adları: Diken çiçeği, Sarıçiçek, Gül çiçeği

Türkiye’de bilinen adları: Çakırdikeni, Zerdali dikeni

Türkiye’deki yayılış gösterdiği iller: Türkiye Geneli

Kullanılan kısım: Topraküstü, çiçek

Çiçeklenme dönemi: Haziran-Ağustos

Kullanım amacı: Tıbbi

Balçıkhisar köyünde (Şuhut) çiçeği ağrı kesici etki sağlaması amacı ile yenmektedir. Sarı çiçekli olan bu bitkinin çiçelerinin tadı acıdır.

Değirmenayvalı (merkez) beldesinde karın ağrısı için çiçekleri yenmektedir ya da topraküstü kaynatılarak içilmektedir.

15. *Cerasus vulgaris* Mill.

Familya adı: Rosaceae (Gülgiller)

Yöresel adı: Vişne

Türkiye’de bilinen adları: Vişne, Kiraz

Türkiye’deki yayılış gösterdiği iller: Türkiye’nin birçok yerinde meyve ağacı olarak yetiştirilmektedir.

Kullanılan kısım: Meyve, Dal, Sap, Yaprak

Çiçeklenme dönemi: Mart- Mayıs

Kullanım amacı: Besin, Tıbbi

Balçıkhisar (Şuhut) köyünde Vişne ağacının ince dalları 4-5 dk kaynatılarak alerji kaşıntılarına karşı 1 su bardağı sabah-öğle-akşam 3 gün süresince içilmektedir ve kaşıntılara sürülmektedir. Kiraz sapı bulamadıkları takdirde vişne sapını kaynatarak idrar söktürmek gayesi ile içilmektedir.

Çatağıl (İscehisar) köyünde vişne yaprağı çıbanların ve sivilcelerin irinini alması amacıyla çıban ve sivilcelerin üzerine konulmaktadır.

16. *Chondrilla juncea* L.

Şekil 5.14. *Chondrilla juncea* L. (Yaprak)

Şekil 5.15 *Chondrilla juncea* L. (Çiçek)

Familiya adı: Asteraceae (Papatyagiller)

Yöresel adı: Karakavuk

Türkiye’de bilinen adları: Karakavuk

Türkiye’deki yayılış gösterdiği iller: Türkiye geneli

Kullanılan kısım: Yaprak, Kök

Çiçeklenme dönemi: Temmuz- Eylül

Kullanım amacı: Tıbbi, Besin

Mallıca (Bayat) köyünde Şubat, Mart aylarında toplanan genç bitkinin yaprakları kurt ve parazit düşürmek ve besin amacıyla doğrudan tüketilmektedir.

Güneytepe (Şuhut) köyünde Nisan – Mayıs aylarında kökü ile birlikte toplanan bitki kolesterolü düşürmek ve besin amacı ile tüketilmektedir.

17. *Cichorium intybus* L.

Şekil 5.16. *Cichorium intybus* L. (Yaprak)

Şekil 5.17. *Cichorium intybus* L. (Çiçek)

Familiya adı: Asteraceae (Papatyagiller)

Yöresel adı: Acı güneyik, Güneyik, Çiftlik otu

Türkiye’de bilinen adları: Hindiba, Yabani hindiba

Türkiye’deki yayılış gösterdiği iller: Türkiye Geneli

Kullanılan kısım: Yaprak, Kök

Çiçeklenme dönemi: Nisan- Eylül

Kullanım amacı: Besin, Tıbbi

Mallıca (Bayat) köyünde Ocak, Şubat, Mart aylarında çiğ olarak yaprakları böbrek taşı düşürmek ve böbreklerdeki sancıyı gidermesi için tüketilmektedir.

Güneytepe (Şuhut) köyünde çiçek açmadan kökleri toplanır ve kavurarak besin amaçlı ve karın ağrısına karşı tüketilmektedir. Kökleri ipe dizip kurutulup kış döneminde de tüketilmektedir.

Sorkun (Sandıklı) köyünde besin amaçlı yaprakları tüketilmektedir.

Koçyatağı (Şuhut) köyünde Güneyik şeker hastalığına karşı tüketilmektedir.

18. *Cirsium alatum* (S.G.Gmel.) Bobrov

Familiya adı: Asteraceae (Papatyagiller)

Yöresel adı: Mayasıl otu

Kullanılan kısım: Topraküstü

Kullanım amacı: Tıbbi

İdris (Dazkırı) köyünde mayasıl otu olarak bilinen bu bitkinin topraküstü demlenerek hemoroit hastaları tarafından içilmektedir. Tadı acı olan bu çay keyif amaçlı içilmemektedir.

19. *Cistus laurifolius* L.

Şekil 5.18. *Cistus laurifolius* L.

Familiya adı: Cistaceae (Ladengiller)

Yöresel adı: Pinar, Tavşanak, Çalı, Laden, Karağan

Türkiye’de bilinen adları: Karağan, İldan (Muğla), İldon (Muğla), Tavşancıl (Doğanhisar-Konya), Davşan otu (Pamukkale-Denizli), İğdin (Kuşadası-Aydın), Yapışkan pamuklu (Kuşadası-Aydın)

Türkiye’ deki yayılış gösterdiği iller: Güney Marmara Bölümü, Batı Karadeniz Bölümü, Ege Bölgesi, Orta ve Kızılırmak Bölümleri, Adana Bölümü

Kullanılan kısım: Yaprak, Topraküstü

Çiçeklenme dönemi: Mayıs-Haziran

Kullanım amacı: Tıbbi

Taşoluk (Sinanpaşa) köyünde topraküstü şeker hastalığı ve karın ağrısına karşı kaynatılarak içilmektedir.

Çatağıl (İscehisar) köyünde bu bitkinin taze yaprakları ısıtılıp, yapışkanimsi bir hal aldıktan sonra ağrıyan kaslara ağrıyı kesmesi amacıyla sarılmaktadır.

Çamoğlu (Sandıklı) köyünde bu bitki Tavşanak veya Pinar olarak isimlendirilmektedir. Bu köyde bu bitkinin yaprakları ısıtılarak veya direk olarak yara üzerine yarayı iyileştirilmesi amacı ile kapatılmaktadır. Yaprakları demlenerek çayı şeker düşürmek, kanser tedavisine yardımcı olması ve heyecan, korkuyu alması amacı ile içilmektedir.

İmrallı (Bayat) köyünde yaprakları yaklaşık 10 dakika kaynatılarak iştah açması için içilmektedir. Bu çay Sütçe (Verem) ve Matça’ya (sebebi bilinmeyen karın ağrısına) da iyi gelmektedir.

20. *Cornus mas* L.

Şekil 5.19. *Cornus mas* L.

Familya adı: Cornaceae (Kızılcıkgiller)

Yöresel adı: Ergen, Kızılcık

Türkiye’de bilinen adları: Kızılcık, Erkek Kızılcık

Türkiye’deki yayılış gösterdiği iller: Marmara Bölgesi, Karadeniz Bölgesi, Ege Bölgesi, Yukarı Sakarya Bölümü, Yukarı Fırat Bölümü, Akdeniz Bölgesi

Kullanılan kısım: Meyve, Yaprak

Çiçeklenme dönemi: Nisan-Mayıs

Kullanım amacı: Besin, Tıbbi

Balçıkhisar (Şuhut) köyünde çok fazla bu meyveden yetiştiği için, Balçıkhisarlılara Ergenciler de denmektedir. Balçıkhisar köyünde ve Şuhut merkezde meyve olarak tüketildiği gibi kaynatılarak hoşafi ya da reçeli de yapılmaktadır. Meyveleri soğuk algınlığına karşı kullanılmaktadır. Yaprakları ise kaşıntılara karşı demlenerek içilmektedir.

21. *Cota tinctoria* (L.) J. Gay

Şekil 5.20. *Cota tinctoria* (L.) J. Gay

Familya adı: Asteraceae (Papatyagiller)

Yöresel adı: Papatya, Bubaşça

Türkiye’de bilinen adları: Boyacı papatyası

Türkiye’deki yayılış gösterdiği iller: Türkiye Geneli

Kullanılan kısım: Çiçek

Çiçeklenme dönemi: Mayıs-Eylül

Kullanım amacı: Tıbbi

Değirmenayvalı beldesinde karın ağrısı ve şişkinliğini alması amacı ile çiçekleri demlenerek içilmektedir.

22. *Crataegus azarolus* L.

Şekil 5.21. *Crataegus azarolus* L.

Familya adı: Rosaceae (Gülgiller)

Yöresel adı: Alıç

Türkiye’de bilinen adları: Müzmüldek

Türkiye’deki yayılış gösterdiği iller: Afyonkarahisar, Şırnak, Bitlis, Adıyaman, Elazığ, Hatay, İçel, Kayseri, Malatya, Muğla

Kullanılan kısım: Çiçek, kök

Çiçeklenme dönemi: Nisan-Haziran

Kullanım amacı: Tıbbi, Besin

Yakasenek (Sultandağı) köyünde bu alıcın çiçekleri kalp-damar açıcı olarak demlenerek içilmektedir. Kökleri ise kanser koruyucu olarak ve kanser tedavisi için kaynatılarak suyu içilmektedir. Bu alıç türünün sirkesi yapılmaktadır.

23. *Crataegus monogyna* Jacq. Subsp. *monogyna*

Şekil 5.22. *Crataegus monogyna* Jacq. Subsp. *monogyna* (Meyve)

Şekil 5.23. *Crataegus monogyna* Jacq. Subsp. *monogyna* (Çiçek)

Familya adı: Rosaceae (Gülgiller)

Yöresel adı: Kızılcık, Kocalar yemişi

Türkiye’de bilinen adları: Alıç, Yemişen

Türkiye’deki yayılış gösterdiği iller: Türkiye Geneli

Kullanılan kısım: Yaprak, Meyve

Çiçeklenme dönemi: Nisan- Haziran

Kullanım amacı: Tıbbi, Besin

Balçıkhisar (Şuhut) köyünde bu meyveye kızılcık denmekte olup kalp ve damar hastalıklarına karşı bu bitkinin yaprakları demlenmektedir ve meyveleri tüketilmektedir.

Karacalar (Emirdağ) köyünde bu bitkinin çiçekleri kalp hastalıklarına karşı demlenerek içilmektedir.

Yakasenek (Sultandağı) köyünde ihtiyar çobanlar bu meyveleri tükettikleri için Kocalar yemişi olarak adlandırılmaktadır.

24. *Crataegus orientalis* Pall. ex M.Bieb. subsp. *orientalis*

Şekil 5.24. *Crataegus orientalis* Pall. ex M.Bieb. subsp. *orientalis*

Familya adı: Rosaceae (Gülgiller)

Yöresel adı: Alıç, Geyik elması

Türkiye’de bilinen adları: Alıç

Türkiye’deki yayılış gösterdiği iller: Güney Marmara Bölümü, Karadeniz Bölgesi, İç Batı Anadolu Bölümü, Yukarı Sakarya, Orta Kızılırmak ve Konya Bölümleri, Yukarı Fırat ve Yukarı Murat Van Bölümleri, Akdeniz Bölgesi, Orta Fırat Bölümü

Kullanılan kısım: Meyve, Çiçek

Çiçeklenme dönemi: Mayıs-Temmuz

Kullanım amacı: Besin, Tıbbi

Çamoğlu (Sandıklı) ve Karacalar (Emirdağ) köylerinde, çiçekleri kalbe fayda sağlaması amacıyla demlenerek içilmektedir.

İmrallı (Bayat) köyünde meyvesi şeker hastalığına ve kalp-damar hastalıklarına karşı tüketilmektedir.

Doğlat (İscehisar) köyünde bu bitkinin meyvesine geyik elması denilmekte olup, sirkesi yapılmaktadır. Bidonların yarısına kadar meyvesi konulup, diğer yarısı su ile doldurulmaktadır. 2-3 hafta bekletildikten sonra bu su şifa amaçlı içilmektedir.

Balçıkhisar (Şuhut) köyünde bu bitkinin çiçekleri ve yaprakları kalp damar hastalıklarına karşı demlenerek içilmektedir. Meyvesi ise 10 taneden fazla tüketildiğinde karın ağrısına sebep olabilmektedir.

25. *Crataegus tanacetifolia* (Poir.) Pers.

Şekil 5.25. *Crataegus tanacetifolia* (Poir.) Pers.

Familiya adı: Rosaceae (Gülgiller)

Yöresel adı: Beyaz alıç

Türkiye’de bilinen adları: Ayva alıcı, Çakır alıcı (Zara-Sivas), Godon alıcı (Zara-Sivas), Göden alıcı (Zara-Sivas), Kotan alıcı (Zara-Sivas)

Türkiye’deki yayılış gösterdiği iller: Karadeniz Bölgesi, Yukarı Sakarya ve Yukarı Kızılırmak Bölgeleri, Yukarı Fırat Bölümü

Kullanılan kısım: Meyve, Çiçek, Yaprak

Çiçeklenme dönemi: Haziran

Kullanım amacı: Besin, Tıbbi

Çatağıl (İscehisar) köyünde beyaz alıç ve kırmızı alıç (*Crataegus orientalis*) yaprağı ve çiçeği ile birlikte toplanmaktadır. Soğuk algınlığı, karın şişliği, yüksek tansiyon ve kalp damar hastalıklarına karşı yaprak ve çiçekleri demlenerek içilmektedir.

Değirmenayvalı beldesinde bu bitkinin yaprakları toplanıp kurutulmaktadır. Kurutulan yapraklar siyah çay ile birlikte demlenerek kanserin ilk evresindeki hastalar'a fayda sağlaması amacıyla içirilmektedir.

26. *Cucurbita pepo* L.

Şekil 5.26. *Cucurbita pepo* L.

Familya adı: Cucurbitaceae (Kabakgiller)

Yöresel adı: Kabak

Türkiye'de bilinen adları: Sakız kabağı

Türkiye'deki yayılış gösterdiği iller: Türkiye genelinde sebze olarak yetiştiriliyor

Kullanılan kısım: Çekirdek, Çiçek

Çiçeklenme dönemi: Mayıs-Eylül

Kullanım amacı: Tıbbi, Besin

Sorkun (Sandıklı) köyünde bu bitkinin çekirdekleri aç karnına çocuklarda bağırsak kıl kurdunu düşürmek amacı ile tüketilmektedir.

Yakasenek (Sultandağı) köyünde bu bitkinin çiçekleri kullanılarak dolma yapılmaktadır.

27. *Cydonia oblonga* Mill.

Şekil 5.27. *Cydonia oblonga* Mill.

Familya adı: Rosaceae (Gülgiller)

Yöresel adı: Ayva

Türkiye’de bilinen adları: Ayva

Türkiye’deki yayılış gösterdiği iller: Çatalca-Kocaeli ve Güney Marmara Bölümleri, Batı ve Orta Karadeniz Bölümleri, Yukarı Fırat Bölümü, Akdeniz Bölgesi

Kullanılan kısım: Yaprak, Meyve

Çiçeklenme dönemi: Mayıs-Haziran

Kullanım amacı: Tıbbi

Sorkun (Sandıklı) ve Çamoğlu (Sandıklı) köylerinde ayva yaprakları öksürüğe ve soğuk algınlığına karşı demlenerek içilmektedir. Çamoğlu köyünde meyvesi fırında

pişirilmektedir, ayva yumuşadıktan sonra boğaz ağrısı ve bademciklerin şişmesine karşı bir bez yardımı ile sarılmaktadır.

Dadak (Şuhut) köyünde elma kabuğu (*Malus sylvestris* (L.) Mill.) ve ayva yaprağı birlikte kaynatılarak öksürüğü kesmesi amacı ile içilmektedir.

Değirmenayvalı Beldesinde ayva yaprakları kurutulup, mide-bağırsak şişkinliklerini alarak sindirim sistemini rahatlatması amacı ile demlenerek içilmektedir.

28. *Cynodon dactylon* (L.) Pers. var. *villosus* Regel

Familya adı: Poaceae (Buğdaygiller)

Yöresel adı: Ayrık otu

Türkiye’de bilinen adları: Ayrık, Köpekdişi

Türkiye’deki yayılış gösterdiği iller: Çatalca-Kocaeli ve Güney Marmara Bölümleri, Karadeniz Bölgesi, Asıl Ege Bölümü, Konya Bölümü, Doğu Anadolu Bölgesi, Akdeniz Bölgesi, Orta Fırat Kullanılan kısım: Topraküstü, Rizom

Çiçeklenme dönemi: Nisan-Eylül

Kullanım amacı: Tıbbi

Doğlat (İscehisar) köyünde rizomları kaynatılarak böbrek taşlarını düşürmek amacı ile topraküstü ise prostata karşı kaynatılıp suyu içilmektedir.

29. *Daphne oleoides* Schreb.

Şekil 5.28. *Daphne oleoides* Schreb.

Familya adı: Thymelaeaceae (Sıyircıkgiller)

Yöresel adı: Çığırgan otu

Türkiye' deki yayılış gösterdiği iller: Bolu, Kastamonu, Antalya, Balıkesir, Burdur, Bursa, Denizli, Erzincan, Gümüşhane, Isparta, Konya, Kütahya, Kahramanmaraş, Niğde, Sivas

Kullanılan kısım: Topraküstü

Çiçeklenme dönemi: Mayıs-Eylül

Kullanım amacı: Tıbbi

Balçıkhisar (Şuhut) köyünde bu bitkinin topraküstü demlenerek sabah ve akşam birer kez 3 gün boyunca dizlerdeki romatizmal ağrılar için içilmektedir. Bu bitki yakıldığında sesler çıkardığı için bu şekilde adlandırılmıştır.

30. *Dianthus zonatus* Fenzl.

Şekil 5.29. *Dianthus zonatus* Fenzl.

Familya adı: Caryophyllaceae (Karanfilgiller)

Yöresel adı: Basur otu, Siğil otu, kaya karanfil otu

Türkiye’ deki yayılış gösterdiği iller: Adana, Osmaniye, Ankara, Antalya, Denizli, İzmir,

Konya, Manisa, Niğde

Kullanılan kısım: Kök, Topraküstü

Çiçeklenme dönemi: Mayıs-Ağustos

Kullanım amacı: Tıbbi

Balçıkhisar (Şuhut) köyünde Siğil otu akşam vaktinde 1,5 litre suda kök ve topraküstü kaynatılıp, sabaha kadar yıldızları görecektir şekilde soğumaya bırakılmaktadır. Sabah bu su buzdolabına konularak sabah akşam bir çay bardağı aç karnına bitene kadar siğillerin geçmesi için içilmektedir.

31. *Dipsacus laciniatus* L.

Şekil 5.30. *Dipsacus laciniatus* L.

Familya adı: Caprifoliaceae (Hanımeliğiller)

Yöresel adı: Süzek otu

Türkiye’de bilinen adları: Fesçitarağı

Kullanılan kısım: Kök, Topraküstü

Çiçeklenme dönemi: Temmuz-Eylül

Kullanım amacı: Besin

Balçıkhisar (Şuhut) köyünde bu bitkinin topraküstü, sütleri süzmek için kullanıldığı için bu şekilde adlandırılmıştır. Kökünün tadı lezzetli, tatlı olduğundan dolayı meyve gibi tüketilmektedir.

32. *Dryopteris pallida* (Bory) Fomin

Familya adı: Dryopteridaceae (Pilunçgiller)

Yöresel adı: Karabaldır otu

Türkiye’de bilinen adları: Solucan eğreltisi

Türkiye’ deki yayılış gösterdiği iller: Osmaniye, Bitlis, Antalya, Aydın, Bursa, İçel, Kahramanmaraş, İzmir

Kullanılan kısım: Yaprak

Çiçeklenme dönemi: -

Kullanım amacı: Tıbbi

Dryopteris pallida çiçeksiz bitkiler grubunda yer alan bir bitkidir. Balçıkhisar (Şuhut) köyünde karabaldır otunun 3-4 yaprağın uç, taze kısımları 1 fincan suda demlenir, her sene 2 gün sabah-öğle-akşam birer fincan böbrek taşı oluşmaması için içilmektedir.

33. *Ecballium elaterium* (L.) A.Rich

Şekil 5.31. *Ecballium elaterium* (L.) A.Rich

Familya adı: Cucurbitaceae (Kabakgiller)

Yöresel adı: Eşekhıyarı, Acı kavun, Ebu Cehil karpuzu

Türkiye’de bilinen adları: Eşek hıyarı, Acı düğlek, Acı dülek, Acı düvelek, Acı düvlek, Acı kavun, Cırtatan, Cırtlak, Cırtlangıç, Hıyarcık, İt hıyarı, Karga düğeleği, Karga

düleği Karga düveleği, Karga İbiği, Karga keleği, Karga kozağı, Karga bortanı, Karga cevizi, Őeytan keleği

Türkiye' deki yayılış gösterdiği iller: Marmara Bölgesi, Batı ve Orta Karadeniz Bölümleri, Asıl Ege Bölümü, Adana Bölümü

Kullanılan kısım: Meyve

Çiçeklenme dönemi: Nisan-Kasım

Kullanım amacı: Tıbbi

Karacalar (Emirdağ) köyünde meyvesinin 1-2 damla suyu burundan damlatılarak sinüzite karşı kullanılmaktadır.

34. *Echium italicum* L.

Şekil 5.32. *Echium italicum* L.

Familiya adı: Boraginaceae (Hodangiller)

Yöresel adı: Ballık, Sormuk otu

Kullanılan kısım: Çiçek, Topraküstü

Çiçeklenme dönemi: Mayıs-Ağustos

Kullanım amacı: Besin

Güneytepe (Şuhut) köyünde bu bitki Ballık olarak adlandırılmaktadır. Çiçeğindeki bal özünü çocuklar emmektedirler.

Yakasenek (Sultandağı) köyünde taze iken ıspanak gibi hamur işlerinin içine konulmaktadır. Çocuklar çiçeklerindeki balları emdikleri (somurdukları) için bu köyde Sormuk otu olarak isimlendirilmektedir.

35. *Elaeagnus angustifolia* L.

Şekil 5.33. *Elaeagnus angustifolia* L.

Familiya adı: Elaeagnaceae (İğdegiller)

Yöresel adı: İğde

Türkiye’de bilinen adları: Çalığaga, Kuş iğdesi, Pışat, Puşat, Yabani iğde

Türkiye’deki yayılış gösterdiği iller: İstanbul, Iğdır, Hakkâri, Batman, Çankırı, Bitlis,

Ankara, Balıkesir, Bilecik, Çanakkale, Denizli, Erzurum, Gümüşhane, İçel, Kayseri,

Konya, Malatya, Kahramanmaraş, Samsun, Sinop, Sivas, Şanlıurfa

Kullanılan kısım: Meyve

Çiçeklenme dönemi: Nisan-Haziran

Kullanım amacı: Tıbbi, Besin

Derbent (Bayat) köyünde iğde bitkisinin meyveleri böbrek hastalıklarına karşı tüketilmektedir.

Sorkun (Sandıklı) köyünde iğde meyvesi çekirdekleri ile birlikte iltihapları gidermesi amacı ile yenmektedir.

36. *Equisetum ramosissimum* Desf.

Şekil 5.34. *Equisetum ramosissimum* Desf.

Familya adı: Equisetaceae (Atkuyruğugiller)

Yöresel adı: Kırk kilit, Garula

Türkiye’de bilinen adları: Kırk kilitotu, Kırkboğum, Ulama, Ulama otu, Yayılğan otu

Türkiye’deki yayılış gösterdiği iller: Türkiye Geneli

Kullanılan kısım: Topraküstü

Çiçeklenme dönemi:

Kullanım amacı: Tıbbi

Uluköyde (Hocalar) bu bitkiye garula denmekte olup, topraküstü prostat hastaları tarafından demlenerek içilmektedir.

37. *Euphorbia stricta* L.

Şekil 5.35. *Euphorbia stricta* L.

Familiya adı: Euphorbiaceae

Yöresel adı: Sütleğen

Türkiye'deki yayılış gösterdiği iller: Bolu, İstanbul, Kastamonu, Afyonkarahisar, Ankara, Artvin, Balıkesir, Çorum, İzmir, Kırklareli, Konya, Kütahya, Kahramanmaraş, Muğla, Niğde, Ordu, Trabzon

Kullanılan kısım: Topraküstü'nün sütü

Çiçeklenme dönemi: Nisan-Ağustos

Kullanım amacı: Tıbbi

İmrallı (Bayat) köyünde Sütleğen bitkisinden elde edilen 3-4 damla süt, 1 bardak suya katılarak müshil etkisi oluşturması amacı ile içilmektedir.

38. *Ficus carica* L.

Şekil 5.36. *Ficus carica* L.

Familya adı: Moraceae (Dutgiller)

Yöresel adı: İncir

Türkiye’de bilinen adları: İncir

Türkiye’deki yayılış gösterdiği iller: Marmara Bölgesi, Karadeniz Bölgesi, Ege Bölgesi, Yukarı Sakarya Bölümü, Yukarı Fırat Bölümü, Akdeniz Bölgesi, Güney Doğu Anadolu Bölgesi

Kullanılan kısım: Meyve

Çiçeklenme dönemi: Mart-Eylül

Kullanım amacı: Besin, Tıbbi

Şuhut merkezde bağırsakları çalıştırması amacı ile meyveleri tüketilmektedir.

39. *Juniperus oxycedrus* L. subsp. *oxycedrus*

Şekil 5.37. *Juniperus oxycedrus* L. subsp. *oxycedrus*

Familiya adı: Cupressaceae (Servigiller)

Yöresel adı: Gılı gılı

Türkiye’de bilinen adları: Katran ardıcı, Gılık

Türkiye’deki yayılış gösterdiği iller: Türkiye geneli

Kullanılan kısım: Meyve

Çiçeklenme dönemi: Bilinmiyor

Kullanım amacı: Tıbbi, Besin

Mallıca (Bayat) köyünde meyveleri kaynatılır, kaynattıktan sonra meyveler sıkılır ve çıkan su nefes darlığına karşı içilmektedir.

Çatağıl (İscehisar) köyünde olgun meyveleri kaynatılarak hoşafı yapılmaktadır. Mide rahatsızlıklarına karşı ve nefesi darlığına karşı tüketilmektedir.

Çamoğlu (Sandıklı) köyünde Gılı gılı meyveleri dövülerek bal ile karıştırılmaktadır. Elde edilen karışım şeker hastalığına ve sancılara karşı tüketilmektedir.

40. *Helichrysum plicatum* DC.

Şekil 5.38. *Helichrysum plicatum* DC.

Familya adı: Asteraceae (Papatyagiller)

Yöresel adı: Gündöndü Çiçeği, Arı otu, Ölmezçiçek, Altın çiçeği

Türkiye’de bilinen adları: Altınotu, Ölmezçiçek, Mantuvar

Türkiye’deki yayılış gösterdiği iller: Güney Marmara Bölümü, Karadeniz Bölgesi, İç Batı Anadolu Bölümü, Yukarı Kızılırmak ve Konya Bölümleri, Yukarı Fırat, Erzurum, Kars Bölümleri ve Hakkâri Bölümleri, Akdeniz Bölgesi

Kullanılan kısım: Topraküstü

Çiçeklenme dönemi: Haziran- Ağustos

Kullanım amacı: Tıbbi

Balçıkhisar (Şuhut) köyünde, Sakinleştirici ve idrar söktürücü olarak papatya ve dağ çayı ile karıştırılarak demleme usulü içilmektedir. Birçok bitki 21 Hazirandan önce çiçek açtığı, bu çiçek ise bu tarihten sonra çiçek açtığı için Gündöndü çiçeği olarak isimlendirilmiştir.

Uluköyde (Hocalar) topraküstü demlenerek böbrek taşı düşürmek amacıyla içilmektedir Zayıflamak isteyenler tarafından da zayıflatıcı etki olarak içilmektedir. Bu köyde bu bitki arı otu olarak bilinmektedir.

41. *Helianthus tuberosus* L.

Şekil 5.39. *Helianthus tuberosus* L.

Familya adı: Asteraceae (Papatyagiller)

Yöresel adı: Yer elması

Türkiye’de bilinen adları: Yer elması

Türkiye’deki yayılış gösterdiği iller: Türkiye Geneli

Kullanılan kısım: Yumru

Çiçeklenme dönemi: Bilinmiyor

Kullanım amacı: Besin, Tıbbi

Balçıkhisar (Şuhut) köyünde diş eti iltihaplarına karşı kabukları ile birlikte yumrusu yenmektedir.

42. *Hypericum perforatum* L. subsp. *perforatum*

Şekil 5.40. *Hypericum perforatum* L. subsp. *perforatum*

Familya adı: Hypericaceae (Kantarongiller)

Yöresel adı: Sarı Kantaron, Çay otu

Türkiye’de bilinen adları: Binbirdelik otu, Sarı kantaron, Kantaron

Türkiye’deki yayılış gösterdiği iller: Marmara Bölgesi, Karadeniz Bölgesi, Ege Bölgesi, Yukarı Sakarya ve Orta Kızılırmak Bölümleri, Doğu Anadolu Bölgesi, Akdeniz Bölgesi, Orta Fırat Bölümü

Kullanılan kısım: Topraküstü

Çiçeklenme dönemi: Nisan-Ağustos

Kullanım amacı: Tıbbi

Çamoğlu (Sandıklı), Taşoluk (Sinanpaşa), Başören, (Şuhut) ve Uluköyde (Hocalar) köylerinde zeytinyağında bekletilmiş hali yara iyi edici olarak kullanılmaktadır.

Taşoluk (Sinanpaşa) ilçesinde kantaron yağı şu şekilde yapılmaktadır: Gece yağmur yağdıktan sonraki günün gündüzünde yaklaşık 10 cm çiçekli kısımdan toplanmaktadır. Toplandıktan sonra cam kavanozlara konulup üzerine kavanoz dolana

kadar zeytinyağ konulup 40-45 gün gneŖte bekletilmektedir.40-45 gün sonunda szlp yağ elde edilmektedir. Hafif mide ağrıları olan için sabah aç karnına 1 tatlı kaŖıđı sarı kantaron yağı, ağır olanlar içinde sabah akŖam 1'er tatlı kaŖıđı içilmektedir. Yanıklara, yaralara da yağı sürülmektedir.

Uluköyde (Hocalar) bitki taze iken zeytinyağında 20 gün gneŖte, 20 gün karanlıkta olacak Ŗekilde bekletilmektedir ve yara iyi edici olarak kullanılmaktadır.

Balçıkhisar (Ŗuhut) köyünde iek ve yaprakları, soğuk algnlığına karŖı demlenerek içilmektedir.

Yakasenek (Sultandağı) köyünde çay otu olarak bilinen bu bitkinin iekli dalları karın ağrısı için demlenerek içilmektedir.

İdris (Dazkırı) köyünde zeytinyağında bekletilmiŖ sarı kantaron hemoroit çatlaklarına ve yaralara sürülerek iyileŖtirici etki göstermektedir.

Ŗuhut merkezde göz kapağında çıkan bezelere 1 ay boyunca her gece sarı kantaron yağı ile pansuman yapıldığında bezelerin küçüldüğü gzlemlenmiŖtir.

43. *Inula anatolica* Boiss.

Şekil 5.41. *Inula anatolica* Boiss.

Familya adı: Asteraceae (Papatyagiller)

Yöresel adı: Basur otu, Şap otu

Türkiye’de bilinen adları:

Türkiye’deki yayılış gösterdiği iller: Ankara, Niğde, Muğla, Denizli, Isparta, Konya

Kullanılan kısım: Topraküstü

Çiçeklenme dönemi: Haziran-Eylül

Kullanım amacı: Tıbbi

Derbent (Bayat) köyünde bu bitkinin topraküstü, su sarıya dönene kadar kaynatılmaktadır. Su soğuduktan sonra ayaklarında, ağzında vs yara çıkan (şap hastalığı) hayvanların ayakları ve ağzı bu su ile yıkanmaktadır, 1-2 kez yapmak hayvanların iyileşmesi için yeterli olmaktadır.

44. *Inula oculus-christi* L.

Şekil 5.42. *Inula oculus-christi* L.

Familya adı: Asteraceae (Papatyagiller)

Yöresel adı: Basur otu

Türkiye’de bilinen adları: Sümenit (Akseki-Antalya), Şekerli ot

Türkiye’deki yayılış gösterdiği iller: Afyonkarahisar, Bolu, Ardahan, Hakkâri, Kastamonu, Ağrı, Amasya, Ankara, Antalya, Erzincan, Erzurum, Gümüşhane, Isparta, İçel, İzmir, Kayseri, Konya, Malatya, Kahramanmaraş, Samsun

Kullanılan kısım: Topraküstü

Çiçeklenme dönemi: Haziran-Ağustos

Kullanım amacı: Tıbbi

Balçıkhisar (Şuhut), Uluköy (Hocalar) ve Değirmenayvalı beldesinde, 5-6 çiçeği ile birlikte topraküstü 5 dk demlenmektedir. Demlenen çayı kanlı ve memeli basura karşı içilmektedir.

45. *Juglans regia* L.

Şekil 5.43. *Juglans regia* L.

Familya adı: Juglandaceae (Cevizgiller)

Yöresel adı: Ceviz

Türkiye’de bilinen adları: Ceviz, Koz, Yandak(Elazığ)

Türkiye’deki yayılış gösterdiği iller: Türkiye geneli

Kullanılan kısım: Meyve, Kabuk, Yaprak

Çiçeklenme dönemi: Mayıs

Kullanım amacı: Besin, Tıbbi, Boya

Çatağıl (İscehisar) köyünde ceviz yaprağının kurusu kaynatılıp lapa haline getirilerek ağrıyan dize akşamdan sabaha kadar ağrısını alması amacı ile sarılmaktadır.

Bayat ilçesinde meyvesinin yeşil etli kabuğundan kahverengi tonlarında kök boya elde edilmektedir.

46. *Lactuca serriola* L.

Şekil 5.44. *Lactuca serriola* L.

Familya adı: Asteraceae (Papatyagiller)

Yöresel adı: Acı marul, Dilli tura, Tarla marul, Eşekgevreği

Türkiye’de bilinen adları: Eşekhelvası, Acı marul, Eşek marulu, Tahliç (Doğu Anadolu)

Türkiye’deki yayılış gösterdiği iller: Türkiye Geneli

Kullanılan kısım: Yaprak

Çiçeklenme dönemi: Temmuz-Eylül

Kullanım amacı: Besin, Tıbbi

Yakasenek (Sultandağı) köyünde genç bitkinin yaprakları salatalara konmaktadır, baş ağrısına iyi gelmektedir.

47. *Lavandula angustifolia* Mill.

Şekil 5.45. *Lavandula angustifolia* Mill.

Familya adı: Lamiaceae (Ballıbabagiller)

Yöresel adı: Lavanta

Türkiye’de bilinen adları: Lavanta

Türkiye’ deki yayılış gösterdiği iller: Türkiye’de son zamanlarda yaygın bir şekilde yetiştirilmektedir.

Kullanılan kısım: Çiçek

Çiçeklenme dönemi: Bilinmiyor

Kullanım amacı: Tıbbi

İdris (Dazkırı) köyünde bu bitkinin çiçekleri 1-2 dakika demlenerek yorgunluğu atmak, rahat uyumak amacı ile içilmektedir.1-2 dakikadan fazla demlendiği takdirde tadı acı olduğundan tüketimi zorlaşmaktadır. Ayrıca bu köyde bu bitki güveyi engellemek amacı ile yatakların, hurçların içine de konmaktadır.

48. *Lepidium sativum* L.

Familiya adı: Brassicaceae (Hardalgiller)

Yöresel adı: Tere

Türkiye’de bilinen adları: Tere, Tere otu

Türkiye’deki yayılış gösterdiği iller: Zonguldak, Hatay, İstanbul, Adana, Şanlıurfa

Kullanılan kısım: Tohum

Çiçeklenme dönemi: Nisan-Haziran

Kullanım amacı: Tıbbi, Besin

Yakasenek (Sultandağı) köyünde menstrüal düzensizlik için özellikle gecikmeler için 1 yemek kaşığı tere otu tohumu kaynatılarak suyu içilmektedir.

49. *Malus sylvestris* (L.) Mill.

Şekil 5.46. *Malus sylvestris* (L.) Mill.

Familiya adı: Rosaceae (Gülgiller)

Yöresel adı: Dağ elması, Yabani elma

Türkiye’de bilinen adları: Ekşi elma

Türkiye'deki yayılış gösterdiği iller: Çatalca- Kocaeli, Ergene ve Güney Marmara Bölgeleri, Karadeniz Bölgesi, Doğu Anadolu Bölgesi, Akdeniz Bölgesi

Kullanılan kısım: Meyve

Çiçeklenme dönemi: Mayıs-Haziran

Kullanım amacı: Besin, Tıbbi

İmrallı (Bayat) köyünde elma sirkesi 3 gün boyunca yarım çay bardağı krampları kesmesi amacı ile içilmektedir.

Doğlat (İscehisar) köyünde elma sirkesi kolesterolü düşürmek amacıyla tüketilmektedir.

50. *Malva neglecta* Wallr.

Şekil 5.47. *Malva neglecta* Wallr.

Familiya adı: Malvaceae (Ebegümeçigiller)

Yöresel adı: Ebegümeçi

Türkiye'de bilinen adları: Küçük Ebegümeçi, Çoban çöreği

Türkiye'deki yayılış gösterdiği iller: Ergene Bölümü, Batı ve Orta Karadeniz Bölgesi, Orta ve Yukarı Kızılırmak ve Konya Bölümleri, Erzurum-Kars Bölümü, Akdeniz Bölgesi, Güney Doğu Anadolu Bölgesi

Kullanılan kısım: Yaprak

Çiçeklenme dönemi: Mayıs-Ağustos

Kullanım amacı: Besin, Tıbbi

Değirmenayvalı beldesinde siyah çay demlenirken çayın içine ebeğümeçi yaprak ve çiçekleri de ara ara atılmaktadır. Nefes darlığına iyi geldiğinden dolayı bu şekilde demleyerek tüketmektedirler.

Yakasenek (Sultandağı) köyünde yaprakları kaynatılarak lapa haline getirildikten sonra basurlu bölgeye konularak, soğuyana kadar bekletilmektedir. Lapa yapılırken elde edilen su da hemoroit tedavisi için içilmektedir. İri yapraklı olanlar sarma yapımında besin amaçlı yenmektedir.

51. *Marasmius oreades* (Bolton) Fr.

Şekil 5.48. *Marasmius oreades* (Bolton) Fr.

Familya adı: Marasmiaceae

Yöresel adı: Kulacık mantarı, Mıhbaşı mantarı

Kullanılan kısım: Mantar

Çiçeklenme dönemi: Yok

Kullanım amacı: Besin

Koçyatağı (Şuhut) köyünde bu mantarlar besin amaçlı tüketilmektedir.

52. *Marrubium globosum* Montbret & Aucher ex Benth.

Şekil 5.49. *Marrubium globosum* Montbret & Aucher ex Benth.

Familiya adı: Lamiaceae (Ballıbabagiller)

Yöresel adı: Boz ot

Türkiye’de bilinen adları: Bozcaboğum

Türkiye’deki yayılış gösterdiği iller: Orta Karadeniz Bölümü, Asıl Ege Bölümü, Orta ve Yukarı Kızılırmak Bölümleri, Yukarı Fırat Bölümü, Akdeniz Bölgesi, Güney Doğu Anadolu Bölgesi

Kullanılan kısım: Topraküstü

Çiçeklenme dönemi: Nisan-Ağustos

Kullanım amacı: Tıbbi

İmrallı (Bayat) köyünde topraküstü kaynatılır, ılıdıktan sonra hemoroid tedavisi için üstüne oturulmaktadır. Kısa sürede faydası görülmektedir.

53. *Mentha longifolia* (L.) L.

Şekil 5.50. *Mentha longifolia* (L.) L.

Familiya adı: Lamiaceae (Ballıbabagiller)

Yöresel adı: Su nanesi, Yarpuz, Yabani nane, Doğuma

Türkiye’de bilinen adları: Dere nanesi

Türkiye’deki yayılış gösterdiği iller: Türkiye geneli

Kullanılan kısım: Topraküstü

Çiçeklenme dönemi: Haziran-Ağustos

Kullanım amacı: Besin

İmrallı (Bayat) köyünde su nanesi ya da yarpuz olarak adlandırılan bu bitkinin kurutulmuş yaprakları baharat olarak kullanılmaktadır.

Koçyatağı (Şuhut) köyünde su nanesi olarak adlandırılan bu bitki baharat olarak kullanılmaktadır.

54. *Mespilus germanica* L.

Şekil 5.51. *Mespilus germanica* L.

Familya adı: Rosaceae (Gülgiller)

Yöresel adı: Muşmula, Döngel

Türkiye’de bilinen adları: Döngel, Döngal, Ezgil, Gelinboğan, Tongel, Töngel

Türkiye’deki yayılış gösterdiği iller: Istranca, Çatalca-Kocaeli ve Güney Marmara Bölümleri, Karadeniz Bölgesi, Asıl Ege Bölümü, Erzurum-Kars ve Yukarı Murat-Van bölümleri

Kullanılan kısım: Yaprak, Meyve

Çiçeklenme dönemi: Mayıs-Haziran

Kullanım amacı: Besin, Tıbbi

Yakasenek (Sultandağı) köyünde Muşmula yaprağı, ayva yaprağı (*Cydonia oblonga* Mill.) ile birlikte ot çayı (*Sideritis Phrygia* Bornm.) demlenerek üstüne limon sıkılmaktadır. Bu karışıma kış çayı olarak adlandırmaktadırlar. Bu çayı soğuk algınlığına, geniz akıntısına ve boğaz ağrılarına karşı içmektedirler. Çocuklar bu

bitkinin meyvesini topaç gibi oyuncak haline getirdikleri için döngel olarak isimlendirmişlerdir.

55. *Morus nigra* L.

Şekil 5.52. *Morus nigra* L.

Familya adı: Moraceae (Dutgiller)

Yöresel adı: Karadut, Dut

Türkiye’de bilinen adları: Karadut

Türkiye’deki yayılış gösterdiği iller: Türkiye Geneli

Kullanılan kısım: Meyve, Yaprak

Çiçeklenme dönemi: Mayıs-Haziran

Kullanım amacı: Besin, Tıbbi

Koçyatağı (Şuhut) köyünde bitkinin meyvelerinden yapılan marmelat aft gibi ağız yaralarına iyi gelmektedir. Tok karnına 1 hafta boyunca düzenli olarak ağız yaralarına karşı tüketilmektedir.

Şuhut merkezde meyveleri vücut direncini arttırmak, soğuk algınlığına karşı koruyucu etki ve sindirim sistemine iyi gelmesi amacıyla tüketilmektedir. Kıyafete vs damlanan karadut suyunun lekesi karadut meyvesinin yapraklarının lekeye sürülmesi ile çıkarılmaktadır.

56. *Nasturtium officinale* R.Br.

Şekil 5.53. *Nasturtium officinale* R.Br.

Familya adı: Brassicaceae (Hardalgiller)

Yöresel adı: Su teresi

Türkiye’de bilinen adları:

Türkiye’deki yayılış gösterdiği iller:

Kullanılan kısım: Topraküstü

Çiçeklenme dönemi: Mart-Temmuz

Kullanım amacı: Besin, Tıbbi

Koçyatağı (Şuhut) köyünde salatalara eklenmektedir. Kolesterol, şeker, tansiyon kontrolünde faydası bulunmaktadır.

57. *Nigella sativa* L.

Şekil 5.54. *Nigella sativa* L.

Familya adı: Ranunculaceae (Düğünçiçeğigiller)

Yöresel adı: Çörek otu

Türkiye’de bilinen adları: Çörek otu, Cöcce, Cöccem, Cüccam, Cüccem, Cüccum, Cütcan(Konya), Çöre otu, Karaca, Karaca occanı (Ermenek-Konya), Karacaotu, Kara çörek, Otçam, Siyah kimyon

Türkiye’deki yayılış gösterdiği iller: Istranca ve Çatalca-Kocaeli Bölgeleri, Orta Karadeniz Bölümü, Erzurum-Kars Bölümü, Adana Bölümü, Güney Doğu Anadolu Bölgesi

Kullanılan kısım: Tohum

Çiçeklenme dönemi: Mayıs-Temmuz

Kullanım amacı: Tıbbi

Şuhut merkezinde çörek otu havanda öğütülüp bal ile karıştırılarak her sabah 1 tatlı kaşığı aç karnına mide ülserine karşı ve bağışıklık güçlendirmesi amacı ile tüketilmektedir.

58. *Ocimum basilicum* L.

Şekil 5.55. *Ocimum basilicum* L.

Familiya adı: Lamiaceae (Ballıbabagiller)

Yöresel adı: Reyhan, Feleğen

Türkiye’de bilinen adları: Fesleğen, Fesliyen, İrihan, Peslan, Rahan, Reyhan

Türkiye’deki yayılış gösterdiği iller: İstanbul, Denizli, Elazığ, Hatay, Kahramanmaraş

Kullanılan kısım: Topraküstü

Çiçeklenme dönemi: Ağustos-Kasım

Kullanım amacı: Besin

Yakasenek (Sultandağı) köyünde salatalara ve makarna sosuna katılarak tüketilmektedir.

59. *Onopordum anatolicum* (Boiss.) Boiss. & Heldr. ex Eig

Familiya adı: Asteraceae (Papatyagiller)

Yöresel adı: Galgan, Kalkandiken

Türkiye’de bilinen adları: Kangal

Türkiye’deki yayılış gösterdiği iller: Çatalca-Kocaeli Bölümü, İç Batı Anadolu

Bölümü, Yukarı Sakarya, Orta Kızılırmak ve Konya Bölümleri, Akdeniz Bölgesi

Kullanılan kısım: Çiçek

Kullanım amacı: Tıbbi

Uluköyde (Hocalar) yaşayan 80 yaşındaki Nuri Güner bu bitkinin faydasını şu sözlerle ifade etmiştir. ” Küçükken sıtma hastalığına yakalandığımda, bu bitkinin çiçeklerinin demlenmesiyle elde edilen çayı ile tedavi edildim.”

60. *Origanum onites* L.

Şekil 5.56. *Origanum onites* L.

Familya adı: Lamiaceae (Ballıbabagiller)

Yöresel adı: Taş kekik

Türkiye’de bilinen adları: Bilyalı kekik, izmir kekiği, Mercanköşk

Kullanılan kısım: Topraküstü

Çiçeklenme dönemi: Nisan-Ağustos

Kullanım amacı: Tıbbi, Baharat

İdris (Dazkırı) köyünde topraküstü demlenerek soğuk algınlığına karşı içilmektedir. Kurutulup baharat olarakta yemeklere katılmaktadır.

61. *Origanum sipyleum* L.

Şekil 5.57. *Origanum sipyleum* L.

Familya adı: Lamiaceae (Ballıbabagiller)

Yöresel adı: Morçay, İmirseyit, Sümbüllü çay, Çay otu

Türkiye’de bilinen adları: Mor mercan, Bayır çayı (Balıkesir), Güvey otu (Ankara),
Tahtacı otu

Türkiye’deki yayılış gösterdiği iller: Güney Marmara Bölümü, Batı Karadeniz Bölümü,
Ege Bölgesi, Yukarı Sakarya ve Konya Bölümleri, Antalya Bölümü

Kullanılan kısım: Topraküstü

Çiçeklenme dönemi: Haziran-Ağustos

Kullanım amacı: Tıbbi

Balçıkhisar (Şuhut) köyünde bu bitkinin çiçek ve yaprakları kalp sağlığını desteklemek amacıyla demlenerek içilmektedir.

Koçyatağı (Şuhut) köyünde, bu bitkinin çiçek ve yaprakları soğuk algınlığına karşı demlenerek içilmektedir. Bu köyde imirseyit çayı olarak isimlendirilmektedir.

62. *Papaver somniferum* L.

Familiya adı: Papaveraceae (Haşhaşgiller)

Yöresel adı: Haşhaş, Afyan, Haşkeş

Türkiye’de bilinen adları: Haşhaş, Afyon çiçeği

Türkiye’deki yayılış gösterdiği iller: Çatalca-Kocaeli ve Güney Marmara Bölgeleri,
Orta Karadeniz Bölümü, Yukarı Sakarya Bölümü, Yukarı Fırat Bölümü, Adana Bölümü

Kullanılan kısım: Kapsül, Tohum

Çiçeklenme dönemi: Mayıs

Kullanım amacı: Tıbbi, Besin

İmrallı (Bayat) köyünde kuru haşhaş kapsülü kaynatılmaktadır. Kaynatılan kapsüllerin suyu soğuk algınlığına karşı içilmektedir.

Sorkun (Sandıklı) köyünde kurutulmuş haşhaş kapsüllerinin içindeki tohumlar taşla ezilerek tülbente sarılmaktadır. Bebekleri uyutmak, sakinleştirmek amacı ile emzik gibi ağızlarına verilmektedir. Bu tohumlar öğütülerek çöreklerin, böreklerin içine katılmaktadır.

63. *Peganum harmala* L.

Şekil 5.58. *Peganum harmala* L.

Familya adı: Nitrariaceae (Üzerlikgiller)

Yöresel adı: Üzerlik

Türkiye’de bilinen adları: Üzerlik, İlezik, Nazar otu, Üzellik, Üzerik, Üzerrik, Üzeriyh, Yaban, sedef otu, Yüzellik (Konya köyleri), Yüzerlik (Eğirdir Köyleri)

Türkiye’deki yayılış gösterdiği iller: Türkiye Geneli

Kullanılan kısım: Topraküstü, Meyve, Tohum

Çiçeklenme dönemi: Mayıs-Temmuz

Kullanım amacı: Nazarlık, Tıbbi

Karacalar (Emirdağ) köyünde Üzerliğin tohumu aç karnına hemoroit için yutulmaktadır. Nazardan korunmak amacı ile üzerliği közün üstüne atarak dumani çekilmektedir. Bu köyde Aşkar/Aşgar adını verdikleri özel bir madde oluşturmaktadırlar. Üzerlik meyvesi ile topraküstü kesilip basılı olarak yığın haline

getirilmektedir daha sonra yığının üzeri tezek ile kapatılmaktadır ve tezek ateşe verilmektedir. Böylece yavaş yavaş yanan tezeğin altındaki yığın halindeki üzerlik sıcaklığın etkisi ile kömür gibi olmaktadır. Çöküp taşlaşan bu maddeyi banyo sularına ciltlerine ve saçlarına canlılık vermesi amacıyla katmaktadırlar.

Uluköyde (Hocalar) Üzerlik meyveleri tütsü gibi nazara karşı yakılmaktadır. Üzerlik demlenerek 15 gün boyunca buharı çekilmektedir. 3-5 gün ara verilip tekrar 15 gün bu işlem yapılmaktadır. Toplam bu işlem 3 kere mevsimler alerjilere karşı yapılmaktadır.

Değirmenayvalı (merkez) beldesinde keten tohumu ve üzerlik tohumu kahve makinesinde çekerek öğütülmektedir. Daha sonra çörek otu yağı ile karıştırarak her gün aç karnına 1 tatlı kaşığı çölyak hastalığına iyi gelmesi amacı ile tüketilmektedir.

64. *Picnomon acarna* (L.) Cass.

Şekil 5.59. *Picnomon acarna* (L.) Cass.

Familiya adı: Asteraceae (Papatyagiller)

Yöresel adı: Kuşkondurmaz diken

Türkiye’de bilinen adları:

Türkiye’deki yayılış gösterdiği iller: Adana, İstanbul, Kars, Afyonkarahisar, Amasya, Ankara, Antalya, Artvin, Balıkesir, Bursa, Çanakkale, Diyarbakır, İçel, Kütahya, Muğla, Muş, Ordu, Tekirdağ, Trabzon, Şanlıurfa

Kullanılan kısım: Kök

Çiçeklenme dönemi: Temmuz-Ekim

Kullanım amacı: Tıbbi

İmrallı (Bayat) köyünde böbrek hastalıklarına karşı kökü kaynatılarak içilmektedir veya kökü doğrudan yıkanarak tüketilmektedir.

65. *Pinus nigra* J.F.Arnold subsp. *pallasiana* (Lamb.) Holmboe

Şekil 5.60. *Pinus nigra* J.F.Arnold subsp. *pallasiana* (Lamb.) Holmboe

Familya adı: Pinaceae (Çamgiller)

Yöresel adı: Katran çamı

Türkiye’de bilinen adları: Karaçam

Türkiye’deki yayılış gösterdiği iller: Marmara Bölgesi, Batı Karadeniz Bölümü, Ege Bölgesi, İç Anadolu Bölgesi, Yukarı Murat-Van Bölümü, Akdeniz Bölgesi

Kullanılan kısım: Reçine, kozalak

Çiçeklenme dönemi: Bilinmiyor

Kullanım amacı: Tıbbi

Sorkun (Sandıklı) köyünde bu ağacın reçinesi aç karnına mide ağrılarına karşı hap gibi yutulmaktadır.

Doğlat (İscehisar) köyünde reçinesi yaraları iyileştirmek veya batan dikenleri çıkarmak amacıyla kullanılmaktadır. Dikenin battığı yere 1 gece boyunca sarılı olarak bekletildiğinde, kolaylıkla diken çıkarılabilmektedir.

Çamoğlu (Sandıklı) köyünde reçinesi yaraları iyileştirmek için konulup sarılmaktadır. Polenleri normal ılık suya katılarak, Taze çam kozalağı ise kaynatılarak suyu nefes darlığına karşı içilmektedir.

Çatağıl (İscehisar) köyünde reçinesi çıban gibi yaraların içine bastırılarak iltihabının boşaltılması sağlanmaktadır.

Mallica (Bayat) köyünde beyaz sabun, ısıtılmış zeytinyağın içine rendelenmektedir. Aktarlardan temin edilen antiseptik bir madde olan 1 topak şap ezilerek toz haline getirilmektedir ve çam sakızı, bir miktar bal mumu ile beraber tüm karışım ısıtılıp karıştırılarak merhem haline getirilmektedir. Bu merhem açık ve cerahatli ciddi yaraların tedavisinde kullanılmaktadır.

66. *Plantago lanceolata* L.

Şekil 5.61. *Plantago lanceolata* L.

Familiya adı: Plantaginaceae (Sinirotugiller)

Yöresel adı: Sinirli yaprak, Siğlek otu, Siğil otu, Yılan otu

Türkiye’de bilinen adları: Damarlıca, Yılandili (Doğu Anadolu)

Türkiye’deki yayılış gösterdiği iller: Türkiye Geneli

Kullanılan kısım: Yaprak

Çiçeklenme dönemi: Nisan-Ekim

Kullanım amacı: Tıbbi

Güneytepe (Şuhut) köyünde yaş bitkinin yaprakları ezilerek siğillerin üzerine sarılmaktadır ve yaprakları şeker hastaları tarafından demlenerek içilmektedir.

Hisarköyde (Emirdağ) bu otun içine yumuşaması amacıyla sabun rendelenmektedir. Bu şekli ile yaraların üzerine konularak yara iyi edici etki sağlanmaktadır.

67. *Plantago major* L.

Şekil 5.62. *Plantago major* L.

Familiya adı: Plantaginaceae (Sinirotugiller)

Yöresel adı: Sinirli yaprak, Siğlek otu, Siğil otu, Yılanotu

Türkiye’de bilinen adları: Yedidamarotu, Yılandili (Doğu Anadolu)

Türkiye’deki yayılış gösterdiği iller: Türkiye Geneli

Kullanılan kısım: Yaprak

Çiçeklenme dönemi:

Kullanım amacı: Tıbbi

Uluköyde (Hocalar) 1 adet yaprağı kabızlığa karşı demlenerek içilmektedir. Yarım saate etkisini göstermektedir. Lapa haline getirilen yaprakları ise iltihaplı yaraların üstüne sarılarak iltihabın temizlenmesi için kullanılmaktadır.

68. *Plumbago europaea* L.

Şekil 5.63. *Plumbago europaea* L.

Familiya adı: Plumbaginaceae (Kardikenigiller)

Yöresel adı: Otuka

Türkiye’de bilinen adları: Kurşun otu, Diş otu, Döven otu, Kuduz otu, Seçiler otu, Sıtma otu

Türkiye’deki yayılış gösterdiği iller: İstanbul, Mardin, Bitlis, Ağrı, Ankara, Antalya, Balıkesir, Bursa, Çanakkale, Erzurum, Gümüşhane, Hatay, İçel, Muğla, Muş, Samsun

Kullanılan kısım: Kök

Çiçeklenme dönemi: Temmuz-Eylül

Kullanım amacı: Tıbbi

İmrallı (Bayat) köyünde bu bitkinin kökü egzamaya karşı kaynatılarak kullanılmaktadır. Kaynatılan kök ılıdıktan sonra temreli bölge (egzama) ılımış suyun içine sokularak 10-15 dakikayı geçmeyecek şekilde bekletilmektedir ya da pamuk yardımıyla gerekli bölgeye sürülmektedir.

Derbent (Bayat) köyünde bu bitkinin kökü ezilmektedir ve siğil ya da nasırın üzerine sarılmaktadır. Bitki siğil ya da nasırı yakmaya başladıktan sonra kişi dayanabildiği kadar bekletilmektedir.

69. *Portulaca oleracea* L.

Şekil 5.64. *Portulaca oleracea* L.

Familya adı: Portulacaceae (Semizotugiller)

Yöresel adı: Temizlik otu, Semizotu

Türkiye’de bilinen adları: Semizotu

Türkiye’deki yayılış gösterdiği iller: Türkiye geneli

Kullanılan kısım: Topraküstü

Çiçeklenme dönemi: Temmuz-Kasım

Kullanım amacı: Besin, Tıbbi

Balçıkhisar (Şuhut) köyünde semizotu’nun salatası, cacığı yapılmaktadır. Haşlanarak sebze yemeği olarak tüketilmektedir. Mide ülserine her türlü tüketimi iyi gelmektedir.

Yakasenek (Sultandağı) köyünde Semizotuna bağırsakları temizlediği için Temizlik otu da denmektedir.

70. *Prunus divaricata* Ledeb. var. *divaricata*

Şekil 5.65. *Prunus divaricata* Ledeb. var. *divaricata*

Familiya adı: Rosaceae (Gülgiller)

Yöresel adı: Dağ eriği

Türkiye’de bilinen adları: Yunus eriği

Türkiye’deki yayılış gösterdiği iller: Adana, Kars, Hakkâri, Mardin, Kastamonu, Bitlis, Ağrı, Ankara, Aydın, Bursa, Eskişehir, Kütahya, Manisa, Sivas, Tokat, Trabzon,

Bayburt Kullanılan kısım: Meyve

Çiçeklenme dönemi: Nisan-Mayıs

Kullanım amacı: Besin, Tıbbi

Karacalar (Emirdağ) köyünde dağ eriğinin turşusu ve marmelatı yapılarak tüketilmektedir.

Değirmenayvalı (merkez) beldesinde meyvesi ve meyvesinden yapılan hoşafı kabızlığa karşı tüketilmektedir.

71. *Pyrus elaeagnifolia* Pall.

Şekil 5.66. *Pyrus elaeagnifolia* Pall.

Familiya adı: Rosaceae (Gülgiller)

Yöresel adı: Ahlat, Yaban armudu, Boz armudu, Kır armudu

Türkiye’de bilinen adları: Ahlat, Banda (Yusufeli-Artvin)

Türkiye’deki yayılış gösterdiği iller: Çatalca-Kocaeli Bölümü, Batı Karadeniz Bölümü, İç Batı Anadolu Bölümü, Yukarı Sakarya, Orta ve Yukarı Kızılırmak Bölümleri, Akdeniz Bölgesi

Kullanılan kısım: Meyve

Çiçeklenme dönemi: Nisan-Mayıs

Kullanım amacı: Besin, Tıbbi

Balçıkhisar (Şuhut) köyünde bağırsakları temizlemek amacı ile meyvesi doğrudan tüketilmektedir. Çok fazla tüketilmemektedir aksi takdirde kabızlık yapabilmektedir.

İmrallı (Bayat) köyünde Ahlat'a Boz armudu da denmektedir. Meyvesini çocuk ishalini geçirmek amacı ile çocuklara tükettirmektedirler. Meyvesi doğrudan besin amaçlı tüketilmektedir.

Çatağıl (İscehisar) köyünde Ahlat'a Kır Armudu da denmektedir. İshal'i kesmesi amacı ile meyvesi doğrudan yenilerek tüketilmektedir ayrıca kaynatılarak meyvesinin suyu içilmektedir.

72. *Quercus cerris* L.

Şekil 5.67. *Quercus cerris* L.

Şekil 5.68. *Quercus cerris* L. (Meşe ağacından elde edilmiş merdiven)

Familya adı: Fagaceae (Kayıngiller)

Yöresel adı: Meşe, Kızılmeşe

Türkiye’de bilinen adları: Meşe, Saçlımeşe

Türkiye’deki yayılış gösterdiği iller: Marmara Bölgesi, Batı ve Orta Karadeniz

Bölümleri, Ege Bölgesi, İç Anadolu Bölgesi, Yukarı Fırat Bölümü, Akdeniz Bölgesi, Orta Fırat Bölümü

Kullanılan kısım: Meyve (Palamut), Gövde, Kabuk

Çiçeklenme dönemi: Ağustos-Eylül

Kullanım amacı: Tıbbi, Malzeme, Hayvan yemi, Kök boya

İmrallı (Bayat) köyünde Meşe palamudunun tazesini kanserden koruyucu etki göstermesi amacı ile yenilmektedir. Kabuk iç zarının suyu da ishali kesmesi amacı ile içilmektedir.

Başören (Şuhut) köyünde bitkinin meyve ve yaprakları, hayvanlara yem olarak yedirilmektedir.

Sorkun (Sandıklı) köyünde meşe palamudu dövülerek ağrıyan dişin üstüne konulmaktadır. Ağrı geçene kadar bekletilmektedir.

Yakasenek (Sultandağı) köyünde ağacından eşek adını verdikleri merdiven yapmaktadırlar. Diğer ağaçlara göre daha dayanıklı olması sebebi ile Meşe tercih edilmiştir.

Doğlat (İscehisar) köyünde Meşe kabukları yaklaşık 1 saat kelle soğanı ile kaynatılarak kırmızı renkli kök boya elde edilmektedir.

73. *Ranunculus arvensis* L.

Şekil 5.69. *Ranunculus arvensis* L.

Familiya adı: Ranunculaceae (Düğünçiçeğigiller)

Yöresel adı: Su pıtrağı

Kullanılan kısım: Meyve

Kullanım amacı: Tıbbi

Uluköyde (Hocalar) bu bitkinin 2-3 tane bıtrağı (meyve) hafif elle ezerek sulanması sağlanmaktadır, sulanan meyvesi dize sarılarak 3-4 saat bekletilmektedir. 3-4 saat sonra diz kabarcınca iğne ile dokundurulmaktadır ve 1 bardağa yakın su akıtılmaktadır. Bu işlem diz ağrılarına iyi gelmektedir, ancak bu süreden fazla bekletilmemelidir aksi takdirde tahrişe sebep olabilmektedir.

74. *Rosa canina* L.

Şekil 5.70. *Rosa canina* L.

Familiya adı: Rosaceae (Gülgiller)

Yöresel adı: Kuşburnu, İtburnu

Türkiye’de bilinen adları: Kuşburnu, İtburnu, Yabani gül, Köpek gülü, Askil, Civil, Gül burnu, Gül elması, İp burnu, İtburnu, Asker gülü, İt gülü

Türkiye’deki yayılış gösterdiği iller: Çatalca-Kocaeli, Ergene ve Güney Marmara Bölgeleri, Karadeniz Bölgesi, İç Batı Anadolu Bölümü, Yukarı Sakarya, Orta ve

Yukarı Kızılırmak Bölgeleri, Doğu Anadolu Bölgesi, Akdeniz Bölgesi, Dicle Bölümü

Kullanılan kısım: Meyve, Yaprak, Tohum

Çiçeklenme dönemi: Mayıs- Temmuz

Kullanım amacı: Tıbbi, Besin

Mallica (Bayat) köyünde Kuşburnu yaprağı ve meyvesi, portakal kabuğu (*Citrus sinensi*), Vişne yaprağı (*Cerasus vulgaris* Mill.), Ayva yaprağı (*Cydonia oblonga*) karışımını 5 dakika boyunca kaynatıp suyunu soğuk algnlığı, bronşit için sabah-akşam birer bardak 1 hafta boyunca içilmektedir.

Sorkun (Sandıklı), Çatağıl (İscehisar), Başören (Şuhut) köylerinde meyvelerinin kaynatılmasıyla elde edilen çay soğuk algnlığına karşı içilmektedir.

Değirmenayvalı (Merkez) beldesinde kış boyunca yemeklerden sonra kaynatılmış kuşburnu meyvesi prostat, hemoroid ve soğuk algnlığı için içilmektedir. Değirmen ayvalı beldesinde ve Çatağıl (İscehisar) köyünde Kuşburnuna “İpburnu” da denmektedir.

Doğlat (İscehisar) köyünde Kuşburnu tohumları haşhaş makinalarında öğütülerek un haline getirilmektedir. Un haline getirilen kuşburnu tohumları sabah-akşam eklem ağrılarına karşı 1 çay kaşığı olarak suya katılarak ya da kuru halde tüketilmektedir.

Şuhut merkezde ve Çatağıl (İscehisar) köyünde bitkinin kurutulmuş meyvelerinden marmelat ve hoşaf yapılarak soğuk algnlığına ve mide ülserine karşı tüketilmektedir.

Balçıkhisar (Şuhut) köyünde Kuşburnu meyveleri kaynatılıp daha sonra ezilmektedir. Ezilerek elekten geçirildikten sonra soğuk algnlığına karşı içilmektedir.

75. *Rubus canescens* DC. var. *canescens*

Şekil 5.71. *Rubus canescens* DC. var. *canescens*

Familya adı: Rosaceae (Gülgiller)

Yöresel adı: Böğürtlen

Türkiye’de bilinen adları: Böğürtlen, Çobankösteği

Türkiye’deki yayılış gösterdiği iller: Çatalca-Kocaeli ve Güney Marmara Bölümleri, Karadeniz Bölgesi, Ege Bölgesi, Yukarı Sakarya ve Orta Kızılırmak Bölümleri, Yukarı Fırat Bölümü, Akdeniz Bölgesi

Kullanılan kısım: Meyve, Yaprak, Kök, Dal

Çiçeklenme dönemi: Mayıs-Ağustos

Kullanım amacı: Besin, Tıbbi

İmrallı (Bayat) köyünde yapraklarının demlenmesiyle elde edilen çay ağız yaralarına karşı kullanılmaktadır. Bu bitkinin kökü ise kilo sebebi ile çocuğu olmayan kadınların çocuk sahibi olabilmesi için kaynatılarak içilmektedir. Böğürtlen dalları ise 20-25 dakika rengi çıkana kadar kaynatılmaktadır ve sprey şişelerin içine doldurulmaktadır. Şap hastalığı (ağız yarası) olan hayvanlara günde 3 kez sıkılmaktadır.

Çamoğlu (Sandıklı) köyünde ve İmrallı (Bayat) köyünde meyve olarak tüketildiği gibi kaynatılarak reçeli de yapılmaktadır.

76. *Rubus idaeus* L.

Şekil 5.72. *Rubus idaeus* L.

Familya adı: Rosaceae (Gülgiller)

Afyonkarahisardaki yöresel adı: Ahududu

Türkiye’de bilinen adları: Ahududu, Moruk, Toruk (Kars)

Türkiye’deki yayılış gösterdiği iller: İstanbul, Kars, Bursa, Giresun, Gümüşhane, Rize, Sinop, Trabzon

Kullanılan kısım: Meyve

Çiçeklenme dönemi: Haziran

Kullanım amacı: Besin

Yakasenek (Sultandağı) köyünde meyvelerinden marmelatı yapılmaktadır.

77. *Rumex crispus* L.

Familya adı: Polygonaceae (Madımgiller)

Yöresel adları: Büyük labada, ilibada, efelek

Türkiye’de bilinen adları: Efelek, Evelik, Develik (Ilıca-Erzurum)

Türkiye’deki yayılış gösterdiği iller: Orta Karadeniz Bölümü, Ege Bölgesi, Erzurum-Kars Bölümü, Akdeniz Bölgesi, Güney Doğu Anadolu Bölgesi

Kullanılan kısım: Yaprak, Tohum

Çiçeklenme dönemi: Mayıs-Ağustos

Kullanım amacı: Besin, Tıbbi

Yakasenek (Sultandağı) köyünde bu bitkinin yaprakları kullanılarak sarma dolma yapılmaktadır. Tohumu ise kaynatılarak hemoroit için içilmektedir.

78. *Rumex scutatus* L.

Şekil 5.73. *Rumex scutatus* L.

Familya adı: Polygonaceae (Madımgiller)

Yöresel adı: Ekşimen, Kuzukulağı, Ekşikulak, Şabla

Türkiye’de bilinen adları: Ekşimen, Kuzukulağı, Ekşikulak, Trişoğ, Trişok (Doğu Anadolu)

Türkiye’deki yayılış gösterdiği iller: Türkiye Geneli

Kullanılan kısım: Yaprak

Çiçeklenme dönemi: Haziran-Ağustos

Kullanım amacı: Tıbbi, Besin

Değirmenayvalı beldesinde kurutulmuş yaprakları sabah-akşam birer kez ishali kesmesi amacıyla demlenerek içilmektedir. Bu beldede şabla olarak isimlendirilen bu bitkinin yaprakları ıspanak gibi pişirilerek besin amaçlı tüketilmektedir.

Yakasenek (Sultandağı) köyünde ekşimen ya da kuzukulağı olarak bilinen bu bitkinin yaprakları salatalara katılarak tüketilmektedir.

79. *Salvia sclarea* L.

Şekil 5.74. *Salvia sclarea* L.

Familya adı: Lamiaceae (Ballıbabagiller)

Yöresel adı: Hav otu

Türkiye’de bilinen adları: Ayıkulağı, Misk ada çayı, Tüylü ada çayı

Türkiye’deki yayılış gösterdiği iller: Bolu, Gaziantep, İstanbul, Hakkâri, Antalya, Ankara, Eskişehir, Gümüşhane, İçel, Kayseri, Kocaeli, Kütahya, Kahramanmaraş, Muğla, Niğde, Samsun, Trabzon, Tunceli, Van

Kullanılan kısım: Çiçek

Çiçeklenme dönemi: Mayıs- Ağustos

Kullanım amacı: Tıbbi

Derbent (Bayat) köyünde bu çiçekleri şeker hastalığına karşı demlenerek içilmektedir.

80. *Salvia tomentosa* Mill.

Şekil 5.75. *Salvia tomentosa* Mill.

Familiya adı: Lamiaceae (Ballıbabagiller)

Yöresel adları: Kara Kekik, Kara pınar

Türkiye’de bilinen adları: Şalba

Türkiye’deki yayılış gösterdiği iller: Istanca ve Güney Marmara Bölümleri, Karadeniz Bölgesi, Ege Bölgesi, Yukarı Sakarya ve Orta Kızılırmak Bölümleri, Yukarı Fırat

Bölümü, Akdeniz Bölgesi

Kullanılan kısım: Topraküstü

Çiçeklenme dönemi: Nisan-Ağustos

Kullanım amacı: Tıbbi

Çatağıl (İscehisar) köyünde kara kekik olarak isimlendirilmekte olup topraküstü şeker ve tansiyon için demlenerek içilmektedir.

Uluköyde (Hocalar) bu bitki kara pınar olarak isimlendirilmektedir. Topraküstü kabızlığa, hemoroit 'e karşı ve gaz giderici olarak demlenerek içilmektedir. Aç karına ya da tok olarak tüketilmesi farketmemektedir.

81. *Satureja hortensis* L.

Şekil 5.76. *Satureja hortensis* L.

Şekil 5.77. Baharat karışımı

Familiya adı: Lamiaceae (Ballıbabagiller)

Yöresel adı: Cibrisa

Türkiye’de bilinen adları: Sater, Anık (Erguvan-Malatya), Çibriska, Çıpriska, Çubriza, Geyik otu, Zater

Türkiye’deki yayılış gösterdiği iller: Osmaniye, İstanbul, Kars, Karabük, Adıyaman, Amasya, Ankara, Artvin, Bingöl, Diyarbakır, Erzincan, Erzurum, Gümüşhane, İçel, Kocaeli, Nevşehir, Sakarya, Sivas

Kullanılan kısım: Topraküstü

Çiçeklenme dönemi: Haziran- Eylül

Kullanım amacı: Baharat, Tıbbi

Hisarköyde (Emirdağ) bu bitki bir baharat karışımının içeriğindedir. Bu baharat şeker hastalığına iyi geldiğinden dolayı kahvaltıda tereyağ üzerine ve yemeklere katılarak tüketilmektedir. Nohut, Mısır ve Kabak çekirdeği toplanıp, kurutulmaktadır. 1 saat boyunca fırınlanmaktadır. Nohut, mısır, kabak çekirdeği, fesleğen ve cibrisa göz kararı konulup, değirmen taşında toz haline getirilerek baharat karışımı elde edilmektedir.

82. *Scabiosa argentea* L.

Şekil 5.78. *Scabiosa argentea* L.

Familiya adı: Caprifoliaceae (Hanımeliğiller)

Yöresel adları: Süpürge otu, Koyungözü, Bostanotu

Türkiye’de bilinen adları: Yazı süpürgesi

Türkiye’deki yayılış gösterdiği iller: Bolu, İstanbul, Gaziantep, Afyonkarahisar, Mardin, Bitlis, Ağrı, Amasya, Ankara, İzmir, Çanakkale, Gümüşhane, Erzurum, Elazığ, Edirne, Antalya, Aydın, Kayseri, Konya, Manisa, Niğde, Sivas, Karaman, Bayburt,

Şanlıurfa Kullanılan kısım: Topraküstü

Çiçeklenme dönemi: Mayıs-Ekim

Kullanım amacı: Tıbbi

Balçıkhisar (Şuhut) köyünde bu bitkinin topraküstü safra taşları ağrısına karşı demlenerek içilmektedir.

83. *Sideritis leptoclada* O.Schwarz & P.H.Davis

Şekil 5.79. *Sideritis leptoclada* O.Schwarz & P.H.Davis

Familiya adı: Lamiaceae (Ballıbabagiller)

Yöresel adı: Dağ çayı

Türkiye’de bilinen adları: Kızlan çayı

Türkiye’deki yayılış gösterdiği iller: Güney Batı Anadolu

Kullanılan kısım: Topraküstü

Çiçeklenme dönemi: Haziran-Temmuz

Kullanım amacı: Tıbbi

İdris (Dazkırı) köyünde dağ çayı olarak isimlendirilen bu bitki soğuk algınlığına karşı ve sindirim sistemini rahatlatmak amacı ile topraküstü demlenerek içilmektedir. Bitkileri kurutup kış aylarında da kullanmaktadırlar.

Uluköyde (Hocalar) bu bitki ot çayı olarak isimlendirilmekte olup keyif amaçlı sık sık topraküstü demlenerek tüketilmektedir.

84. *Silene dichotoma* Ehrh.

Şekil 5.80. *Silene dichotoma* Ehrh.

Familiya adı: Caryophyllaceae (Karanfilgiller)

Yöresel adı: Toklubaşı

Türkiye’de bilinen adları: Çatal nakıl

Türkiye’deki yayılış gösterdiği iller: Türkiye geneli

Kullanılan kısım: Topraküstü

Çiçeklenme dönemi: Nisan-Temmuz

Kullanım amacı: Besin

Davulga (Emirdağ) beldesinde Afyonkarahisar’a özgü bir hamur işi olan “bükme” lerde bu bitki ıspanak gibi iç malzeme olarak kullanılmaktadır.

85. *Solanum tuberosum* L.

Şekil 5.81. *Solanum tuberosum* L.

Familya adı: Solanaceae (Patlıcangiller)

Yöresel adları: Patates, Pate

Türkiye’de bilinen adları: Patates

Türkiye’deki yayılış gösterdiği iller: Türkiye Geneli

Kullanılan kısım: Patates yumrusu

Çiçeklenme dönemi: Haziran-Ağustos

Kullanım amacı: Tıbbi, Besin

Çamoğlu (Sandıklı), Sorkun (Sandıklı) ve Koçyatağı (Şuhut) köylerinde patatesler halka şeklinde doğranıp ağrıyan başa baş ağrısını alması amacı ile sarılmaktadır. Ayrıca Koçyatağı köyünde kaynak makinasının sebep olduğu göz yanmalarına iyi geldiğinden dolayı gözlerin üzerine konulup bekletilmektedir.

Şuhut merkez de ise patatesler dilim halinde kesip yaraların üstüne yara iyi edici etki olarak akşamdan sabaha kadar sarılıp bekletilmektedir.

86. *Stellaria media* (L.) Vill.

Şekil 5.82. *Stellaria media* (L.) Vill.

Familiya adı: Caryophyllaceae (Karanfilgiller)

Yöresel adları: Kuşekmeği, Urgancık, Kazayağı, Mürcimek otu

Türkiye’de bilinen adları: Kuşotu

Türkiye’deki yayılış gösterdiği iller: Türkiye genelinde yaygın (Güney Doğu Anadolu’da seyrek)

Kullanılan kısım: Yaprak

Çiçeklenme dönemi: Nisan-Haziran

Kullanım amacı: Besin

Yakasenek (Sultandağı) köyünde bu bitkiye mürcimek otu denmekte olup Afyonkarahisar’a özgü yemek çeşidi olan bükmelere konmaktadır.

87. *Teucrium chamaedrys* L. subsp. *chamaedrys*

Şekil 5.83. *Teucrium chamaedrys* L. subsp. *chamaedrys*

Familiya adı: Lamiaceae (Ballıbabagiller)

Yöresel adları: Bodurmahmut, Karın ağrısı otu, Topalan otu, Kısacık mahmut

Türkiye’de bilinen adları: Kısamahmut

Türkiye’deki yayılış gösterdiği iller: Istranca ve Çatalca Bölümleri, Batı ve Orta Karadeniz Bölümleri, Asıl Ege Bölümü, Konya Bölümü, Akdeniz Bölümü

Kullanılan kısım: Topraküstü

Kullanım amacı: Tıbbi

Balçıkhisar (Şuhut) köyünde karın ağrısı için, topraküstü demlenerek çayı içilmektedir ya da çiçekleri çiğnenmektedir. Balçıkhisar köyünde Karın ağrısı otu olarak adlandırılmaktadır.

İmrallı (Bayat) köyünde kurutulmuş çiçekleri ve yaprakları demlenerek mide yanmalarına ve ekşimelere karşı içilmektedir.

Çamoğlu (Sandıklı) köyünde mide bulantısına ve sancıya karşı 1-2 yaprağı çiğnenerek yutulmaktadır.

Çatağıl (İscehisat) köyünde, yaprakları döverek ya da taşa sürterek suyu çıkarılmaktadır. Bu su bağırsak kurdunu atmak için içilmektedir.

Değirmenayvalı beldesinde Kekik (*Thymus longicaulis* C. Presl.) ve Bodurmahmut karıştırılarak kış boyunca soğuk algınlığından korunmak amacıyla demlenerek çayı tüketilmektedir. Ayrıca Bodurmahmut karın ve baş ağrısına karşı 3-5 yaprağı çiğnenerek yutulmaktadır.

Uluköyde (Hocalar) şekeri düzenlemek amacıyla topraküstü demlenerek içilmektedir. Açlıktan kaynaklanan baş dönmesi için, mide bulantısı veya sancı gibi durumlarda çiçekli yaprakları çiğnenerek yutulmaktadır. Uluköy de Bodurmahmut bitkisine Topalan otu ya da Kısacık mahmutta denmektedir.

88. *Teucrium polium* L.

Familiya adı: Lamiaceae (Ballıbabagiller)

Yöresel adları: Acı ot, Telle ot

Türkiye’de bilinen adları: Acıyavşan, Acı ot (Antakya), Ak sedef otu, Anababa kekiği, Anababakokusu, Basur otu, Beyaz ot (Van), Cadı, Kepir yavşanı, Mayasıl otu(Antakya), Meryem otu (Diyarbakır, Van), Oğlan otu (Sütcüler- Isparta),

Parayavşan, Peryavşan, Sancı otu, Sıraca otu, Yavşan otu

Türkiye’deki yayılış gösterdiği iller: Türkiye Geneli

Kullanılan kısım: Topraküstü

Çiçeklenme dönemi: Haziran-Ağustos

Kullanım amacı: Tıbbi

Değirmenayvalı (merkez) beldesinde tadı acı olduğundan ve ilk olarak telle lakaplı bir kimse getirdiği için bu şekillerde isimlendirilmiştir. Topraküstü karın şişliğini alması amacıyla ve idrar söktürücü olarak demlenerek içilmektedir

89. *Thymus longicaulis* C.Presl.

Şekil 5.84. *Thymus longicaulis* C.Presl.

Familiya adı: Lamiaceae (Ballıbabagiller)

Yöresel adı: Kekik otu

Türkiye’de bilinen adları: Dağ kekiği, Aş kekiği

Türkiye’deki yayılış gösterdiği iller: Güney Marmara Bölümü, Ege Bölgesi, Antalya Bölümü

Kullanılan kısım: Yaprak

Çiçeklenme dönemi: Nisan-Ağustos

Kullanım amacı: Besin, Tıbbi

Şuhut merkezde bu bitkinin yaprakları demlenerek soğuk algınlığına karşı ve vücut direncini arttırmak amacı ile içilmektedir.

Değirmenayvalı (merkez) beldesinde Kekik (*Thymus longicaulis*) ve Bodurmahmut karıştırılarak kış boyunca soğuk algınlığından korunmak amacıyla demleyerek çayını tüketmektedirler.

90. *Tilia rubra* DC.

Şekil 5.85. *Tilia rubra* DC.

Familiya adı: Malvaceae (Ebegümeçigiller)

Yöresel adı: Ihlamur

Türkiye’de bilinen adları: Ihlamur, Kafkas ıhlamuru, Felamur, Kırmızı Ihlamur, Fambur (Güneyce-Rize), Felenbur (Çayeli-Rize), Filanbur, İlamur, Süğnük, Sügillük, Süğünük, Süngüllük, Süülük, Süynük

Türkiye’deki yayılış gösterdiği iller: Güney Marmara Bölümü, Karadeniz Bölgesi, Asıl Ege Bölümü, Erzurum-Kars Bölümü

Kullanılan kısım: Çiçek

Çiçeklenme dönemi: Haziran

Kullanım amacı: Tıbbi

Sorkun (Sandıklı) köyünde çiçekleri demlenerek rahatlama, yorgunluğu atma amacı ile içilmektedir.

91. *Tragopogon latifolius* Boiss.

Şekil 5.86. *Tragopogon latifolius* Boiss.

Familiya adı: Asteraceae (Papatyagiller)

Yöresel adı: Yemlik

Türkiye’de bilinen adları: Yemlik

Türkiye’deki yayılış gösterdiği iller: İç Batı Anadolu Bölümü, İç Anadolu Bölgesi, Antalya Bölümü

Kullanılan kısım: Topraküstü, kök

Çiçeklenme dönemi: Mayıs-Temmuz

Kullanım amacı: Besin

Güneytepe (Şuhut) köyünde kökü ile birlikte toplanan topraküstü salatalara katılarak besin amaçlı tüketilmektedir.

92. *Tribulus terrestris* L.

Şekil 5.87. *Tribulus terrestris* L.

Familiya adı: Zygophyllaceae (obanokertengiller)

Yöresel adları: obanokerten, obankaldıran

Türkiye’de bilinen adları: Demir dikenini, çarık dikenini, obanokerten, Demir bıtırağı, Demirliyen, Deveokerten

Türkiye’deki yayılış gösterdiği iller: Adana, Gaziantep, İstanbul, Iğdır, Karabük, Amasya, Ankara, Antalya, Artvin, Çanakkale, Denizli, Elazığ, İzmir, Kayseri, Kocaeli, Sakarya, Samsun

Kullanılan kısım: Kök, Topraküstü

Çiçeklenme dönemi: Mayıs-Haziran

Kullanım amacı: Besin, Tıbbi

Mallıca (Bayat) köyünde, dikenleri oluşmadan kökü ile beraber toplanan bitki haşlanarak tüketilmektedir. Böbrek taşı düşürmek, şeker düşürmek, romatizmal ağrılar ve idrar yolu enfeksiyonlarına karşı tüketilmektedir. Bu bitkiye basıldığında dikenleri çok acı verdiğiinden dolayı bu şekilde isimlendirilmiştir.

Mallıca köyünde incelemeler esnasında Yeter isimli bayan oğlunun başından geçenleri şu şekilde ifade etmiştir: “ Oğlumun bacakları tutmuyor ve yürüyemiyor iken, Çoban Çökerten bitkisini haşlayıp oğluma yedirdikten, kısa bir süre sonra yürümeye başlamıştır”.

93. *Ulmus minor* Mill.

Şekil 5.88. *Ulmus minor* Mill.

Familya adı: Ulmaceae

Yöresel adı: Karaağaç

Türkiye’de bilinen adları: Ova karaağı

Türkiye’deki yayılış gösterdiği iller: Trabzon, Van, İstanbul, Çankırı, Iğdır, Çanakkale, Elazığ, Samsun, Kayseri, Bolu, Tekirdağ, Ankara

Kullanılan kısım: Gövde

Çiçeklenme dönemi: Mart- Nisan

Kullanım amacı: Nazarlık

Karacalar (Emirdağ) köyünde ağacın odun kısmından küçük nazarlıklar yaparak bebeklerin üstlerine asmaktadırlar. Büyük kimseler ise ceplerinde taşımaktadırlar.

94. *Urtica dioica* L.

Şekil 5.89. *Urtica dioica* L.

Familya adı: Urticaceae (Isırgangiller)

Yöresel adı: Isırgan otu

Türkiye’de bilinen adları: Isırgan otu, Acı ısırgan

Türkiye’deki yayılış gösterdiği iller: Türkiye Geneli

Kullanılan kısım: Topraküstü, tohum

Çiçeklenme dönemi: Haziran-Eylül

Kullanım amacı: Besin, Tıbbi

Mallıca (Bayat), İmrallı (Bayat), Çamoğlu (Sandıklı) ve Çatağıl (İscehisar) köylerinde kurutulmuş ısırgan otunun kaynatılmış suyu, kansere karşı içilmektedir.

Mallica (Bayat), Çamoğlu (Bayat), Derbent (Bayat), İscehisar ve Balçıkhisar (Şuhut) köylerinde bir çeşit hamur işi olan yöresel yemekleri bükmelere ısırgan otunu koyarak veya kendisini kavurarak besin amaçlı tüketmektedirler.

Derbent (Bayat) köyünde Isırgan otunun tohumları mide rahatsızlıklarına karşı yutulmaktadır.

Çatağıl (İscehisar) ve Balçıkhisar (Şuhut) köylerinde Isırgan otu kaynatılıp ılıştırılmış suyu banyo suyuna katılarak saç dökülmelerine karşı kullanılmaktadır.

Balçıkhisar (Şuhut) köyünde Isırgan otunun demlenmiş suyu iltihaplara karşı içilmektedir.

95. *Verbascum lasianthum* Boiss. ex Benth.

Şekil 5.90. *Verbascum lasianthum* Boiss. ex Benth.

Familiya adı: Scrophulariaceae (Sıracautugiller)

Yöresel adları: Sığırkuyruğu, Yalankı

Türkiye’de bilinen adları: Sığırkuyruğu

Türkiye’deki yayılış gösterdiği iller: Türkiye geneli

Kullanılan kısım: Topraküstü, Çiçek, Kök, Yaprak, Dal

Çiçeklenme dönemi: Mayıs-Eylül

Kullanım amacı: Yakacak, Tıbbi

Balçıkhisar (Şuhut) ve İlyaslı (Şuhut) köylerinde topraküstü eylül-ekim aylarında toplanarak ahırlarda saklanılmaktadır ve kışın yakacak olarak kullanılmaktadır. Bu sebeple İlyaslı köyünde Yalankı olarak isimlendirilmektedir.

Çatağıl (İscehisar) ve Doğlat (İscehisar) köylerinde Sığırkuyruğu çiçeğinin suyu nasır ve siğillere karşı kullanılmaktadır. Çiçeğinin suyu çıkartıldıktan sonra siğil ve nasırların üzerlerine koyulup bezle sarılmaktadır veya direk siğilin üstüne sürülmektedir. Küçük siğillerde bir kere sürmek bile yeterli olabilmektedir. Doğlat köyünde ayrıca çiçekleri demlenerek öksürüğü kesmesi amacı ile içilmektedir.

Çatağıl (İscehisar) köyünde çiçekli dalları astıma karşı kaynatılarak içilmektedir.

Doğlat (İscehisar) köyünde, Sığırkuyruğu bitkisinin çiçekleri öksürüğü kesmek için demleyerek içilmektedir. Çiçeklerin olmadığı dönemde bitkinin köklerinin kabukları soyularak kaynatılmaktadır ve aynı amaç için tüketilmektedir.

İmrallı (Bayat) köyünde Sığırkuyruğu çiçeği taze olarak hemoroid tedavisi için yenilmektedir. İdris (Dazkırı) köyünde, Sığırkuyruğu yaprakları yara iyileştirici olarak kullanılmaktadır. Ciddi yarıklarda vs bile etkili olmaktadır. Yaprakları yaralı bölgeye sarılarak birkaç saat bekletilmektedir.

96. *Vicia sativa* L.

Şekil 5.91. *Vicia sativa* L.

Familya adı: Fabaceae (Baklagiller)

Yöresel adı: Fiğ

Türkiye' deki yayılış gösterdiği iller: Bursa, Bitlis, Bolu, Hakkâri, Diyarbakır, Samsun, İçel, Kırklareli, İzmir, Kütahya

Kullanılan kısım: Topraküstü

Çiçeklenme dönemi: Mart-Mayıs

Kullanım amacı: Hayvan yemi

İdris (Dazkırı) köyünde Fiğ olgunlaştığı dönemde biçilip kurutulmaktadır ve saman haline getirilip patos makinasıda parçalara ayrılmaktadır. Parçalara ayrıldıktan sonra yulaf, arpa, buğday ile karıştırılarak hayvan yemi olarak kullanılmaktadır. Ayrıca bu yemi satarak maddi gelir de elde etmektedirler.

97. *Viscum album* L. subsp. album

Şekil 5.92. *Viscum album* L. subsp. album

Familiya adı: Santalaceae (Güvelekgiller)

Yöresel adları: Çam purçu, Çam üzümü, Ökseotu

Türkiye’de bilinen adları: Ökseotu, Armut otu

Türkiye’deki yayılış gösterdiği iller: Marmara Bölgesi, Karadeniz Bölgesi, Ege Bölgesi, Antalya

Kullanılan kısım: Meyve, yaprak

Çiçeklenme dönemi: Mart-Haziran

Kullanım amacı: Tıbbi

Mallıca (Bayat) ve Çamoğlu (Sandıklı) köylerinde bu bitkinin yaprakları ile demlenerek hazırlanan çayı şeker hastalığına karşı aç olarak tüketilmektedir.

Derbent (Bayat) köyünde bu bitkinin meyvesi kaynatılarak nefes darlığına karşı içilmektedir.

Çatağıl (İscehisar) köyünde ökse otu bronşit, nefes darlığına karşı kaynatılarak içilmektedir.

98. *Vitis vinifera* L.

Familya adı: Vitaceae

Yöresel adları: Üzüm, Asma

Türkiye’de bilinen adları: Asma

Türkiye’deki yayılış gösterdiği iller: Türkiye Geneli

Kullanılan kısım: Yaprak

Çiçeklenme dönemi: Nisan- Mayıs

Kullanım amacı: Tıbbi, Besin

İmrallı (Bayat) köyünde bağ yaprakları çıbanın üstüne sarılıp 1 gün iltihabı alması amacı ile bekletilmektedir.

99. *Xanthium strumarium* L.

Şekil 5.93. *Xanthium strumarium* L.

Familya adı: Asteraceae (Papatyagiller)

Yöresel adları: Pıtrak otu, Dövme otu

Türkiye’de bilinen adları:

Türkiye'deki yayılış gösterdiği iller: İstanbul, Hakkâri, Kastamonu, Ankara, Antalya, Erzurum, İzmir, Kütahya, Sakarya, Şanlıurfa, Van

Kullanılan kısım: Topraküstü

Çiçeklenme dönemi: Haziran-Ekim

Kullanım amacı: Tıbbi

İmrallı (Bayat) köyünde Pıtrak otu olarak bilinen bu bitkinin topraküstü diz ağrısı için sarılmaktadır. Sarıldıktan sonra kabaran dizin suyu atılarak ağrının geçmesi sağlanmaktadır. Daha fazla süre tutulmamalıdır aksi takdire tahriş edebilmektedir.

Çatağıl (İscehisar) köyünde bu bitki dövme otu ya da pıtrak otu olarak adlandırılmaktadır. Bu bitkinin taze topratküstü kısmı dövülüp ağrıyan dize sarılmaktadır. Ödem olan yerlere sarılarak otun orayı kendi kendine delerek ödemi atması sağlanmaktadır.

100. *Zea mays* L.

Şekil 5.94. *Zea mays* L.

Familiya adı: Poaceae (Buğdaygiller)

Yöresel adı: Mısır

Türkiye’de bilinen adları: Mısır

Türkiye’deki yayılış gösterdiği iller: İstanbul, Iğdır, Kars, Hakkâri, Adıyaman, Artvin, Bursa, Diyarbakır, Giresun, Ordu, Rize, Trabzon

Kullanılan kısım: Mısır tohumu

Çiçeklenme dönemi: Haziran-Ekim

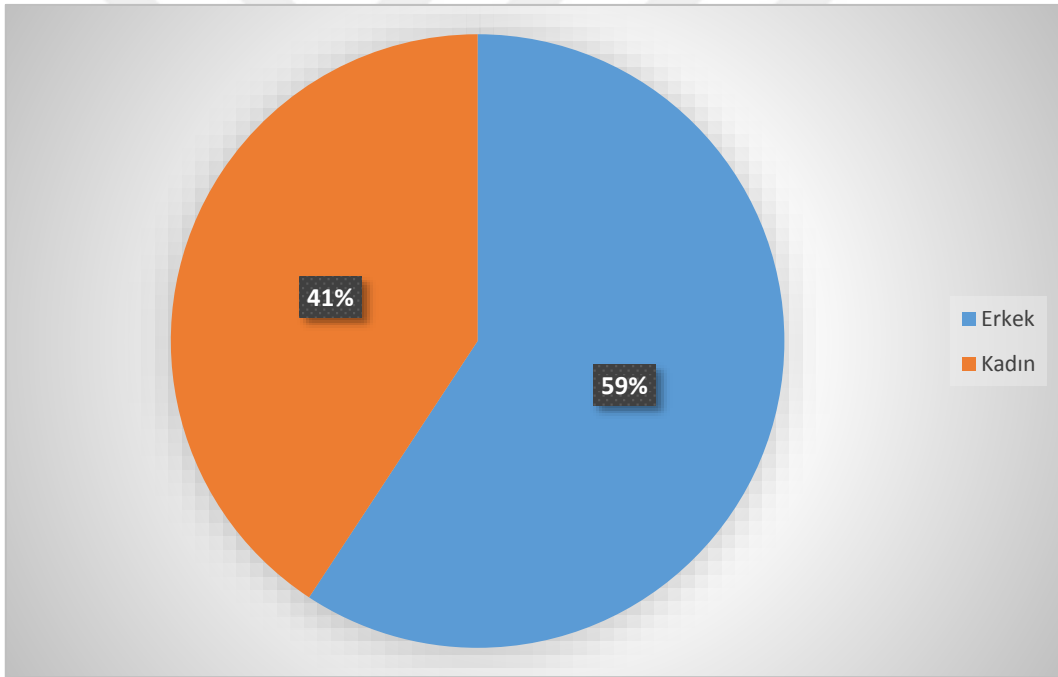
Kullanım amacı: Besin, Tıbbi

Yakasenek (Sultandağı) köyünde mısırın kurutulup kaynatılmış haline gölle denilmektedir. Gölle tüketimi meme kanseri olmayı önlemektedir.

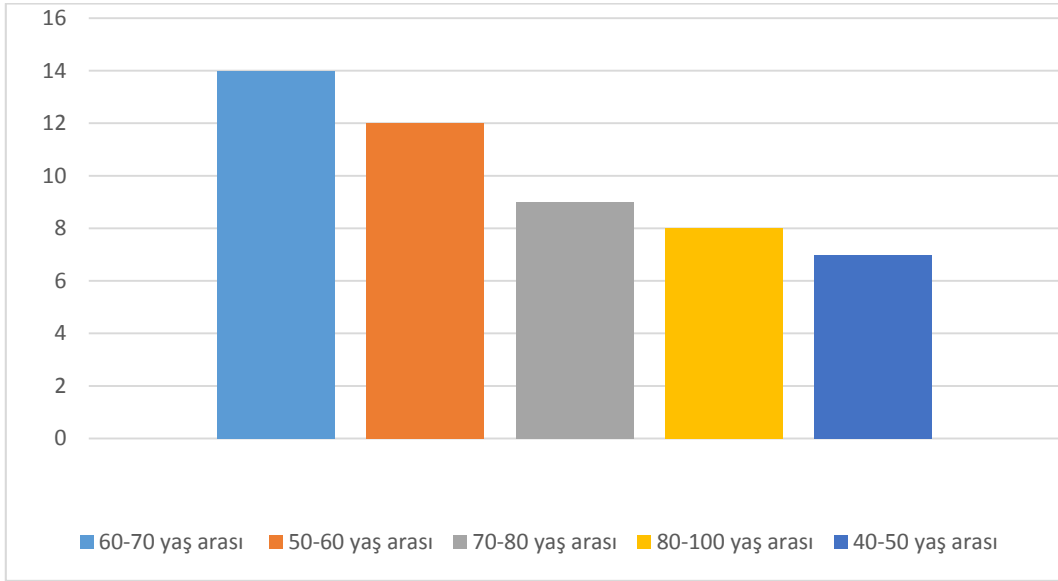

6.TARTIŞMA VE SONUÇ

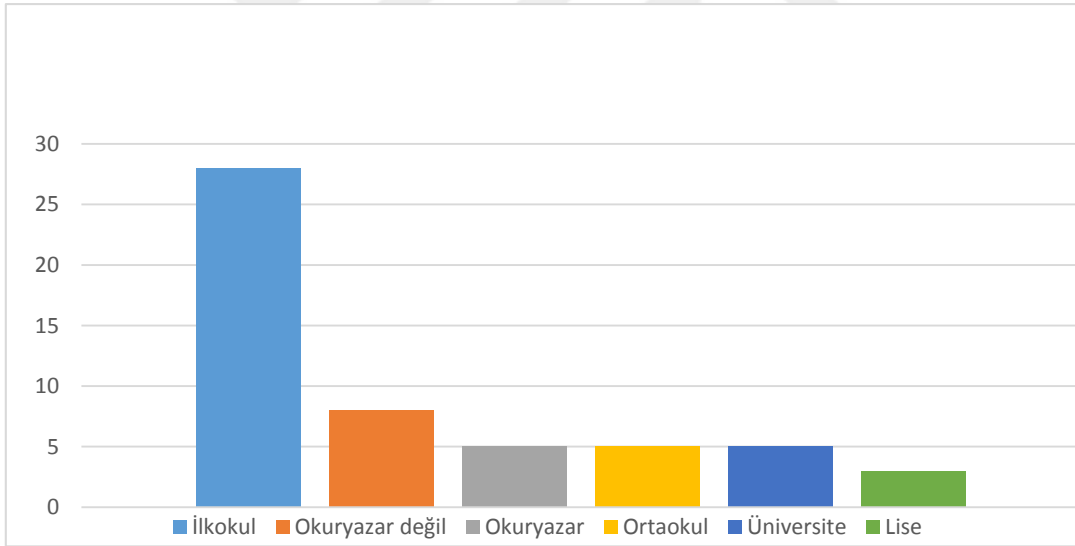
Araştırmamız sonucunda Afyonkarahisar ilinde 54 kişi ile yüzyüze görüşüldükten sonra 102 bitkinin halk ilacı olarak farklı amaçlarla ve değişik formlarda kullanıldığı tespit edilmiştir. Bilgi elde edilen halkın %59'u erkek %41'i ise kadındır. (Şekil 6.1.) Kişilerin yaş dağılımına bakıldığında en çok 60-70 yaş grubundan bilgi alındığı gözlemlenmiştir. Daha sonra sırası ile 50-60, 70-80, 80-100, 40-50 yaş grubundan bilgi alınmıştır. (Şekil 6.2.) Ayrıca araştırma alanında bilgi edilen halkın okuryazarlık durumuna bakıldığında ilkokul mezunu kimselerden en çok bilgi alınmıştır. En az ise lise mezunlarından bilgi edinilmiştir. (Şekil 6.3.)

Şekil 6.1. Araştırma alanında bitkiler hakkında bilgi alınan kişilerin cinsiyet yüzdesi

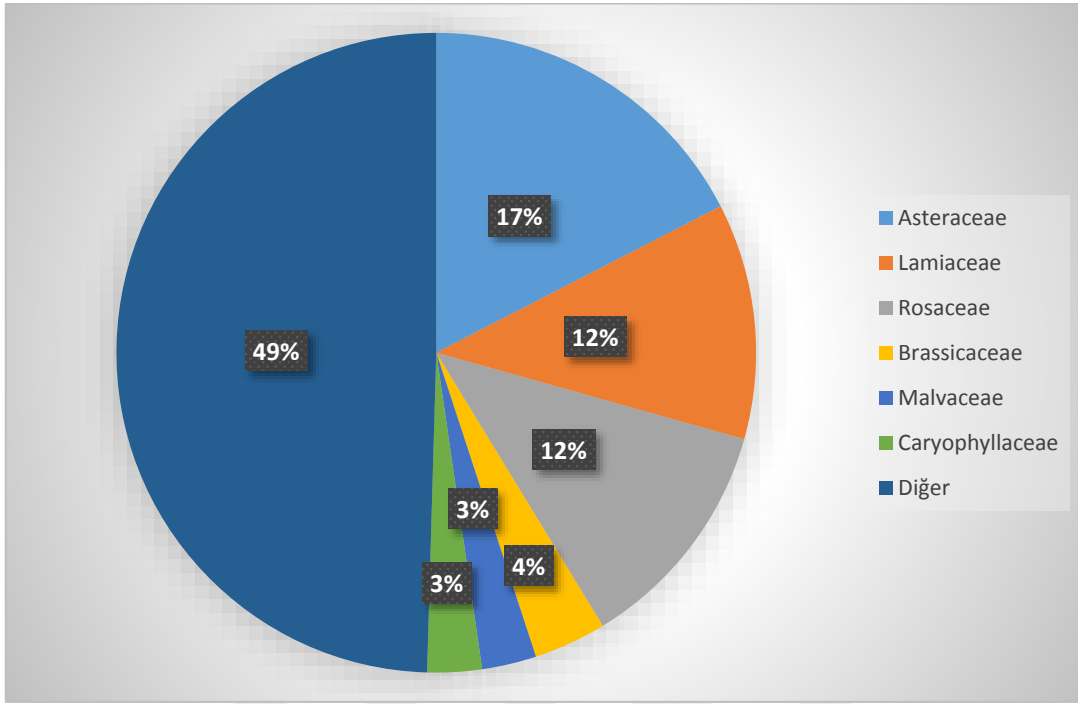

Şekil 6.2 Halk arasında bitkiler hakkında bilgi alınan kişilerin yaş dağılımı

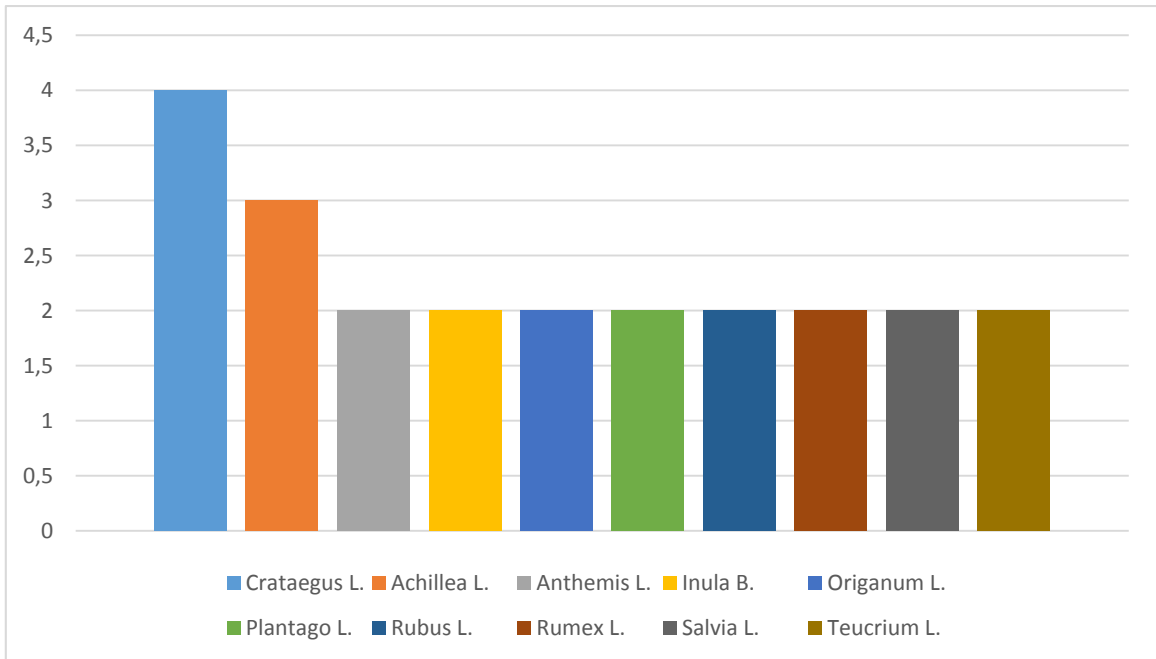
Şekil 6.3. Halk arasında bitkiler hakkında bilgi alınan kişilerin eğitim durumu

Araştırmanın sonuçlarına göre, % 17 Asteraceae familyası, % 12 Lamiaceae familyası, % 12 Rosaceae familyası, % 4 Brassicaceae familyası, % 3 Caryophyllaceae familyası, % 3 Malvaceae yüzdeleri ile bu 6 familya etnobotanik kullanım sayısı % bakımından en zengin 6 familyadır. % 49 'ü ise diğer familyalar oluşturmaktadır. (Şekil 6.4.)

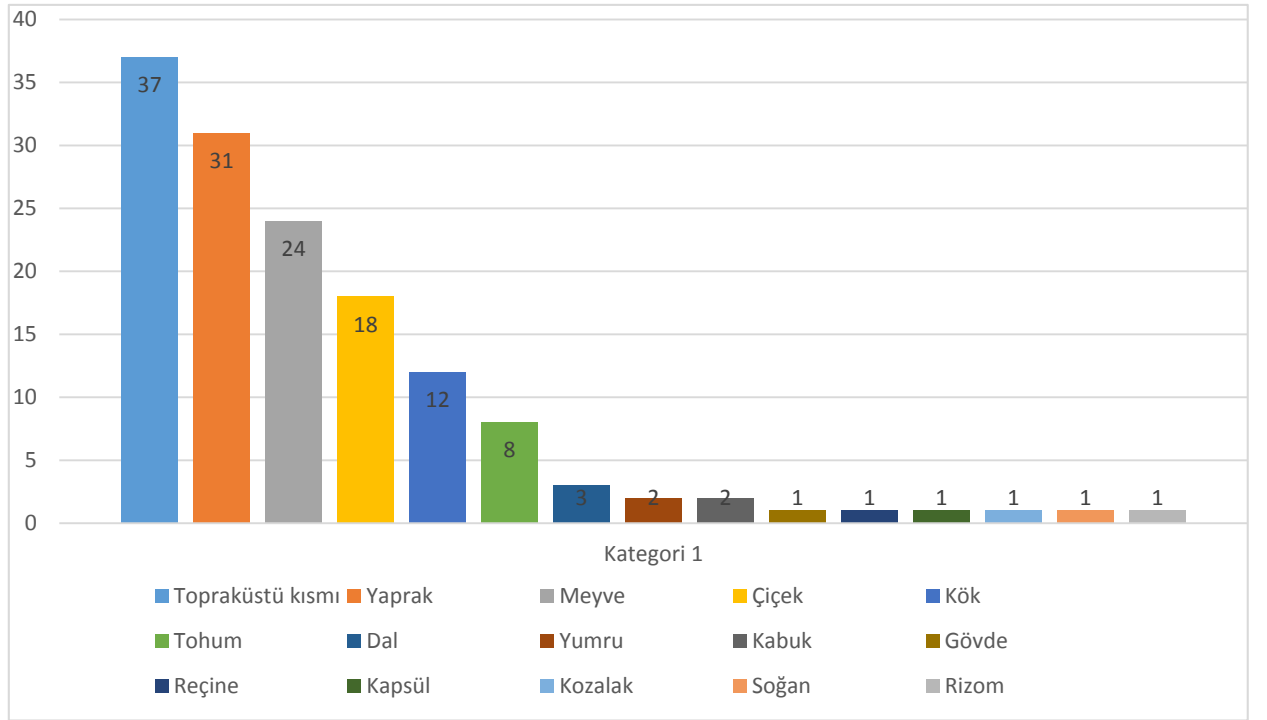
Şekil 6.4 Etnobotanik kullanım sayısı (%) bakımından en zengin 6 familya

Etnobotanik önemi olan takson sayısı bakımından en zengin genus 4 taksonla *Crataegus* L ve 3 taksonla *Achillea* L.'dir. Diğer 8 genus ise 2'şer taksonla üçüncülüğü paylaşmaktadır. (Şekil 6.5.)

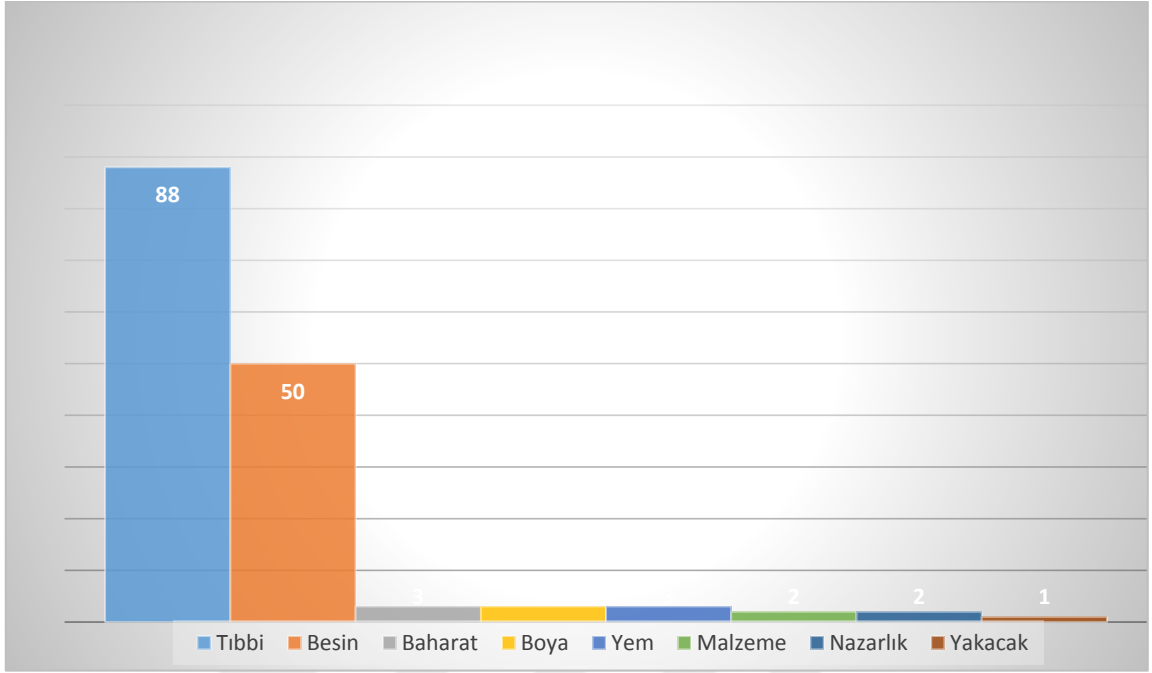
Şekil 6.5. Etnobotanik önemi olan takson sayısı bakımından en zengin 10 Genus ve sayıları

Araştırmalarımız sonucunda tespit edilen 102 taksonun, toplam kullanım alanını incelendiğinde, bitki organlarına göre birinci sırayı 37 kullanım sayısı ile Topraküstü almaktadır. 31 kullanım sayısı ile ikinciliği yaprak, 24 kullanım sayısı ile meyve üçüncülüğü almaktadır. Halkın etnobotanik yönü ile sırasıyla Topraküstü, yaprak, meyve, çiçek, kök, tohum, dal, yumru, kabuk, gövde, reçine, kapsül, kozalak, soğan, rizom organları kullandığı görülmektedir. (Şekil 6.6.)

Şekil 6.6 Halk tarafından kullanılan bitkilerin kullanılan kısımları ve kullanım sayıları

Toplam 152 kullanım sayısından, 88 ile tıbbi kullanım ilk sırayı almaktadır. 50 kullanım ile besin, 3'er kullanım ile baharat, boya ve yem, 2'şer kullanım ile malzeme ve nazarlık, 1 kullanım ile yakacak oluşturmaktadır. (Şekil 6.7.)

Şekil 6.7 Halk tarafından kullanılan taksonların kullanım amacı ve sayıları

Yöre halkı tedavi amacıyla bitkileri 40 farklı sağlık problemleri için kullanmaktadır. (Tablo 6.1)

Tablo 6.1 Yöre halkı tarafından tedavi amacıyla kullanılan bitkilerin tıbbi kullanım alanları ve bu kullanım alanların kaç bitki tarafından karşılandığının sayısı

1. Soğuk algınlığı	(17)	21. İshal	(3)
2. Öksürük	(5)	22. Nefes darlığı	(5)
3. Böbrek taşı	(5)	23. Prostat	(2)
4. Şeker hastalığı	(12)	24. İştah açma	(1)
5. Kanser	(7)	25. Zayıflama	(2)
6. Kalp-damar hastalıkları	(7)	26. Sakinleştirici	(4)
7. Böbrek hastalıkları	(2)	27. Kramp	(1)
8. İltihap	(8)	28. Mide ülseri	(3)
9. Tansiyon	(3)	29. Şişkinlik	(6)
10. Kolesterol	(3)	30. Sinüzit	(1)
11. Sarılık	(1)	31. Hemoroit	(10)
12. Çölyak	(1)	32. Siğil, nasır, çıban	(5)

13. Yara iyileştirici	(7)	33. Egzama	(1)
14. Kaşıntı	(2)	34. Ağız sağlığı, aft	(4)
15. Cilt, saç sağlığı	(2)	35. İdrar yolları	(1)
16. Sıtma	(1)	36. Menstrüel ağrı ve düzensizlik	(3)
17. Ağrı kesici	(16)	37. Bağırsak kıl kurdu	(3)
18. Verem	(1)	38. İdrar söktürmek	(3)
19. Ekspektoran	(1)	39. Bulantı	(2)
20. Kabızlık	(6)	40. Göz yanması	(1)

En çok Soğuk algınlığına karşı, ağrı kesici olarak, hemoroit tedavisinde, şeker hastalığında, kanser tedavisinde, kalp –damar rahatsızlıklarında ve mide-bağırsak rahatsızlıklarında taksonlar kullanılmaktadır. Hastalıklara karşı kullanılan taksonlar Tablo 6.2. de verilmiştir.

Tablo 6.2. Hastalıklara göre kullanılan taksonlar

AĞRI KESİCİ	<i>Centaurea solstitialis</i> L.
DİZ AĞRISI	<i>Brassica oleracea</i> L. <i>Juglans regia</i> L. <i>Ranunculus arvensis</i> L <i>Xanthium strumarium</i> L.
KAS AĞRISI	<i>Cistus laurifolius</i> L.
KARIN AĞRISI	<i>Achillea arabica</i> Kotschy <i>Achillea teretifolia</i> Willd <i>Achillea millefolium</i> L. <i>Alcea pallida</i> (Willd.) Waldst. & Kit. <i>Centaurea solstitialis</i> L. <i>Cichorium intybus</i> L. <i>Cistus laurifolius</i> L. <i>Cota tinctoria</i> (L.) J. Gay <i>Hypericum perforatum</i> L. subsp.

	<i>perforatum</i> <i>Teucrium chamaedrys</i> L. subsp. <i>chamaedrys</i>
ROMATİZMAL AĞRI	<i>Daphne oleoides</i> Schreb. <i>Tribulus terrestris</i> L.
BAŞ AĞRISI	<i>Achillea arabica</i> Kotschy <i>Achillea millefolium</i> L. <i>Lactuca serriola</i> L. <i>Solanum tuberosum</i> L. <i>Teucrium chamaedrys</i> L. subsp. <i>chamaedrys</i>
BOĞAZ AĞRISI	<i>Cydonia oblonga</i> Mill. <i>Mespilus germanica</i> L.
MENSTRÜEL AĞRI	<i>Achillea arabica</i> Kotschy <i>Achillea millefolium</i> L.
SAFRA KESESİ TAŞLARININ OLUŞTURDUĞU AĞRI	<i>Achillea arabica</i> Kotschy <i>Achillea millefolium</i> L. <i>Scabiosa argentea</i> L.
MİDE AĞRISI	<i>Pinus nigra</i> J.F.Arnold subsp. <i>pallasiana</i> (Lamb.) Holmboe <i>Hypericum perforatum</i> L. subsp. <i>perforatum</i>
DİŞ AĞRISI	<i>Quercus cerris</i> L.
EKLEM AĞRISI	<i>Rosa canina</i> L.
ŞEKER HASTALIĞI	<i>Cichorium intybus</i> L. <i>Cistus laurifolius</i> L. <i>Crataegus orientalis</i> Pall. ex M.Bieb.

	<p>subsp. <i>Orientalis</i></p> <p><i>Juniperus oxycedrus</i> L. subsp. <i>oxycedrus</i></p> <p><i>Nasturtium officinale</i> R.Br.</p> <p><i>Plantago lanceolata</i> L.</p> <p><i>Salvia sclarea</i> L.</p> <p><i>Salvia tomentosa</i> Mill.</p> <p><i>Satureja hortensis</i> L.</p> <p><i>Teucrium chamaedrys</i> L. subsp. <i>chamaedrys</i></p> <p><i>Tribulus terrestris</i> L.</p> <p><i>Viscum album</i> L. subsp. <i>album</i></p>
TANSİYON	<p><i>Crataegus tanacetifolia</i> (Poir.) Pers.</p> <p><i>Nasturtium officinale</i> R.Br.</p> <p><i>Salvia tomentosa</i> Mill.</p>
KALP VE DAMAR HASTALIKLARI	<p><i>Astracantha microcephala</i> (Willd.) Podlech</p> <p><i>Crataegus azarolus</i> L.</p> <p><i>Crataegus monogyna</i> Jacq. Subsp. <i>monogyna</i></p> <p><i>Crataegus orientalis</i> Pall. ex M.Bieb. subsp. <i>Orientalis</i></p> <p><i>Crataegus tanacetifolia</i> (Poir.) Pers.</p> <p><i>Origanum sipyleum</i> L.</p>
KOLESTEROL	<p><i>Nasturtium officinale</i> R.Br.</p> <p><i>Chondrilla juncea</i> L.</p> <p><i>Malus sylvestris</i> (L.) Mill.</p>
BÖBREK TAŞI	<p><i>Cichorium intybus</i> L.</p> <p><i>Cynodon dactylon</i> (L.) Pers. var. <i>villosus</i> Regel</p> <p><i>Dryopteris pallida</i> (Bory) Fomin</p> <p><i>Helichrysum plicatum</i> DC.</p> <p><i>Tribulus terrestris</i> L.</p>

BÖBREK HASTALIKLARI	<i>Elaeagnus angustifolia</i> L. <i>Picnomon acarna</i> (L.) Cass.
İDRAR SÖKTÜRÜCÜ	<i>Cerasus vulgaris</i> Mill. <i>Teucrium polium</i> L.
PROSTAT	<i>Cynodon dactylon</i> (L.) Pers. var. <i>villosus</i> Regel <i>Equisetum ramosissimum</i> Desf. <i>Rosa canina</i> L.
KANSER	<i>Cistus laurifolius</i> L. <i>Crataegus azarolus</i> L. <i>Crataegus tanacetifolia</i> (Poir.) Pers. <i>Quercus cerris</i> L. <i>Urtica dioica</i> L. <i>Zea mays</i> L. <i>Arum elongatum</i> Steven
HEMOROİD	<i>Arum elongatum</i> Steven <i>Inula oculus-christi</i> L. <i>Malva neglecta</i> Wallr. <i>Marrubium globosum</i> Montbret & Aucher ex Benth. <i>Peganum harmala</i> L. <i>Rumex crispus</i> L. <i>Verbascum lasianthum</i> Boiss. ex Benth. <i>Salvia tomentosa</i> Mill. <i>Cirsium alatum</i> (S.G.Gmel.) Bobrov
DERİ HASTALIKLARI	<i>Plumbago amplexicaulis</i> Oliv. <i>Vitis vinifera</i> L. <i>Cerasus vulgaris</i> Mill. <i>Pinus nigra</i> J.F.Arnold subsp. <i>pallasiana</i>

	(Lamb.) Holmboe <i>Hypericum perforatum</i> L. subsp. <i>perforatum</i>
SİĞİL, NASIR	<i>Dianthus zonatus</i> Fenzl. <i>Plantago lanceolata</i> L. <i>Plumbago amplexicaulis</i> Oliv. <i>Verbascum lasianthum</i> Boiss. ex Benth.
NEFES DARLIĞI, ASTİM	<i>Viscum album</i> L. subsp. album <i>Juniperus oxycedrus</i> L. subsp. oxycedrus <i>Malva neglecta</i> Wallr. <i>Pinus nigra</i> J.F. Arnold subsp. pallasiana (Lamb.) Holmboe <i>Verbascum lasianthum</i> Boiss. ex Benth.
MİDE-BAĞIRSAK RAHATSIZLIKLARI	<i>Cydonia oblonga</i> Mill. <i>Juniperus oxycedrus</i> L. subsp. oxycedrus <i>Urtica dioica</i> L. <i>Teucrium chamaedrys</i> L. subsp. <i>chamaedrys</i> <i>Hypericum perforatum</i> L. subsp. <i>perforatum</i> <i>Salvia tomentosa</i> Mill.
MİDE ÜLSERİ	<i>Nigella sativa</i> L. <i>Portulaca oleracea</i> L. <i>Rosa canina</i> L.
BULANTI	<i>Teucrium chamaedrys</i> L. subsp. <i>chamaedrys</i>
KONSTİPASYON	<i>Salvia tomentosa</i> Mill. <i>Plantago major</i> L. <i>Prunus divaricata</i> Ledeb. var. <i>divaricata</i> <i>Ficus carica</i> L. <i>Portulaca oleracea</i> L.

	<p><i>Pyrus elaeagnifolia</i> Pall. <i>Euphorbia stricta</i> L.</p>
DİYARE	<p><i>Pyrus elaeagnifolia</i> Pall. <i>Quercus cerris</i> L. <i>Rumex scutatus</i> L.</p>
BAĞIRSAK KURDU	<p><i>Cucurbita pepo</i> L. <i>Teucrium chamaedrys</i> L. subsp. <i>chamaedrys</i> <i>Chondrilla juncea</i> L.</p>
SOĞUK ALGINLIĞI	<p><i>Hypericum perforatum</i> L. subsp. <i>perforatum</i> <i>Mespilus germanica</i> L. <i>Morus nigra</i> L. <i>Origanum onites</i> L. <i>Origanum sipyleum</i> L. <i>Papaver somniferum</i> L. <i>Rosa canina</i> L. <i>Sideritis leptoclada</i> O.Schwarz & P.H.Davis <i>Teucrium chamaedrys</i> L. subsp. <i>chamaedrys</i> <i>Thymus longicaulis</i> C.Presl. <i>Achillea arabica</i> Kotschy <i>Achillea millefolium</i> <i>Anthemis pseudocotula</i> Boiss. <i>Anthemis wallii</i> Hub. -Mor. & Reese <i>Cornus mas</i> L. <i>Crataegus tanacetifolia</i> (Poir.) Pers. <i>Cydonia oblonga</i> Mill.</p>

ÖKSÜRÜK	<i>Verbascum lasianthum</i> Boiss. ex Benth. <i>Alcea pallida</i> (Willd.) Waldst. & Kit. <i>Cydonia oblonga</i> Mill.
EKSPEKTORAN	<i>Alcea pallida</i> (Willd.) Waldst. & Kit.
SİNÜZİT	<i>Ecballium elaterium</i> (L.) A.Rich
SITMA	<i>Onopordum anatolicum</i> (Boiss.) Boiss. & Heldr. ex Eig
YARA İYİ EDİCİ	<i>Pinus nigra</i> J.F.Arnold subsp. <i>pallasiana</i> (Lamb.) Holmboe <i>Plantago lanceolata</i> L. <i>Plantago major</i> L. <i>Solanum tuberosum</i> L. <i>Verbascum lasianthum</i> Boiss. ex Benth. <i>Allium cepa</i> L. <i>Cistus laurifolius</i> L. <i>Hypericum perforatum</i> L. subsp. <i>perforatum</i>
AĞIZ YARALARI, AFT	<i>Rubus canescens</i> DC. var. <i>canescens</i> <i>Anthemis pseudocotula</i> Boiss. <i>Inula anatolica</i> Boiss. <i>Morus nigra</i> L.
İLTİHAP	<i>Urtica dioica</i> L. <i>Anthemis wallii</i> Hub. -Mor. & Reese <i>Elaeagnus angustifolia</i> L. <i>Plantago major</i> L. <i>Pinus nigra</i> J.F.Arnold subsp. <i>pallasiana</i> (Lamb.) Holmboe <i>Vitis vinifera</i> L.

DİŞ ETİ İLTİHABI	<i>Helianthus tuberosus</i> L
ÇÖLYAK	<i>Peganum harmala</i> L. <i>Nigella sativa</i> L.
KRAMP	<i>Malus sylvestris</i> (L.) Mill.
CİLT, SAÇ SAĞLIĞI	<i>Peganum harmala</i> L. <i>Urtica dioica</i> L.
SAKİNLEŞTİRİCİ	<i>Helichrysum plicatum</i> DC. <i>Papaver somniferum</i> L. <i>Tilia rubra</i> DC. <i>Lavandula angustifolia</i> Mill
KAŞINTI	<i>Cerasus vulgaris</i> Mill. <i>Cornus mas</i> L.
GÖZ SAĞLIĞI	<i>Solanum tuberosum</i> L.
İŞTAH AÇICI	<i>Cistus laurifolius</i> L. <i>Berberis crataegina</i> DC.
ZAYIFLAMAK İÇİN	<i>Brassica oleracea</i> L. <i>Helichrysum plicatum</i> DC.
SARILIK	<i>Arctium minus</i> (Hill) Bernh.
MENSTRÜEL DÜZENSİZLİK	<i>Achillea arabica</i> Kotschy <i>Achillea millefolium</i> L
VEREM	<i>Cistus laurifolius</i> L.

Saha çalışmalarımız sonucunda Afyonkarahisarda 102 adet taksonun ne amaç için kullanıldığı nasıl kullanıldığı, bitkinin hangi kısmının kullanıldığı ve yöresel adları kaydedilmiştir.(Tablo6.3)

Tablo 6.3. Afyonkarahisarda halk ilacı olarak kullanılan bazı bitkiler

No	Bitkinin Latince Adı ve Familya Adı	Çalışma Alanımızdaki Bitkinin Yöresel Adı	Bilginin Elde Edildiği Bölgeler	Kullanılan Kısım	Hazırlama Şekli	Kullanım Amacı
1	<i>Achillea arabica</i> Kotschy (Asteraceae)	Ayvadene	Mallica, Karacalar, Güneytepe, Balçikhisar, Uluköy, Sorkun, Çamoğlu, Çatağıl, Dadak, Değirmenayvalı	Çiçek	İnfüzyon	Karın ağrısı, idrar yolları rahatsızlıkları, Menstrüal ağrı ve düzenlenmesi
2	<i>Achillea millefolium</i> L. (Asteraceae)	Ayvadene		Çiçek	İnfüzyon	Karın ağrısı, idrar yolları rahatsızlıkları, Menstrüal ağrı ve düzenlenmesi
3	<i>Achillea teretifolia</i> Willd. (Asteraceae)	Ayvadene		Çiçek	İnfüzyon	Karın ağrısı

4	<i>Alcea pallida</i> (Willd.) Waldst. & Kit. (Malvaceae)	Hatmi	Şuhut, Değirmenayvalı	Çiçek	İnfüzyon	Öksürük, Balgam söktürücü, Karın ağrısı
5	<i>Allium cepa</i> L. (Amaryllidaceae)	Soğan	Derbent, Sorkun, Şuhut, Dadak	Soğan	Dövülerek sarılır.	Karın şişkinliği, Yara iyi edici
6	<i>Amaranthus retroflexus</i> L. (Amaranthaceae)	Paşa pancarı	Hisarköy, Yakasenek	Yaprak	Doğrudan tüketilir.	Besin
7	<i>Anthemis pseudocotula</i> Boiss. (Asteraceae)	Papatya	İdris, Uluköy	Çiçek	İnfüzyon	Soğuk algınlığı, Gaz sancıcı
					Demlenerek gargara yapılır.	Ağız yaraları
8	<i>Anthemis wallii</i> Hub. - Mor. & Reese (Asteraceae)	Papatya	Mallica	Çiçek	İnfüzyon	Soğuk algınlığı, Rahim iltihapları
9	<i>Arctium minus</i> (Hill) Bernh. (Asteraceae)	Deve dikenini	Taşoluk	Çiçek	Dekoksiyon	Sarılık
10	<i>Artemisia campestris</i> L. (Asteraceae)	Pelin	Yakasenek	Topraküstü	Toplanarak bağlanır.	Süpürge
11	<i>Arum elongatum</i> Steven (Araceae)	Yılan otu	Balçıkhisar, Çatağıl	Kök	Hap gibi yutulur.	Bağırsak kanseri, Hemoroid
				Yaprak	Haşlanarak yemeği yapılır.	Besin

				Meyve	Kurutulmuş meyveleri balla karıştırılarak yenilir.	Hemoroid
12	<i>Astracantha microcephala</i> (Willd.) Podlech (Fabaceae)	Mal geveni	Balçıkhisar	Kök	Dekoksasyon (2 ay boyunca günde 3 kez)	Kalp-damar açıcı
13	<i>Berberis crataegina</i> DC. (Berberideceae)	Karamuk	Balçıkhisar	Yaprak	Doğrudan tüketilir.	Besin, İştah açıcı
14	<i>Brassica oleracea</i> L. (Brassicaceae)	Lahana	Sorkun, Değirmenayvalı, Yakasenek	Yaprak	Dekoksasyon	Zayıflatıcı etki
				Yaprak	Haşlanıp dize sarılır.	Diz ağrısı
15	<i>Capsella bursa-pastoris</i> (L.) Medik. (Brassicaceae)	Çobançökerten	Balçıkhisar, Davulga, Taşoluk	Yaprak	Dürüm arasına konularak tüketilir.	Besin
				Yaprak	Doğrudan tüketilir.	Menstruasyon regülasyonu- ağrıları
				Yaprak, Çiçek	Dekoksasyon	Menstruasyon regülasyonu- ağrıları
16	<i>Centaurea solstitialis</i> L. (Asteraceae)	Diken çiçeği	Balçıkhisar, Değirmenayvalı	Topraküstü	Dekoksasyon	Karın ağrısı
				Çiçek	Doğrudan tüketilir.	Ağrı kesici
17	<i>Cerasus vulgaris</i> Mill. (Rosaceae)	Vişne	Balçıkhisar, Çatağıl	İnce dalları	Dekoksasyon (3 gün 3 kez) (haricendahilen)	Alerji kaşıntıları

				Yaprak	İnfüzyon (İdrar söktürücü), Haricen (Sivilce-Çıban)	İdrar söktürücü, Çıban-Sivilce
18	<i>Chondrilla juncea</i> L. (Asteraceae)	Karakavuk	Mallica, Güneytepe	Yaprak	Doğrudan tüketilir.	Besin, Kurt-parazit düşürücü
				Yaprak, Kök	Doğrudan tüketilir.	Kolesterol, Besin
19	<i>Cichorium intybus</i> L. (Asteraceae)	Güneyik	Mallica, Güneytepe, Sorkun, Koçyatağı	Yaprak, Kök	Doğrudan tüketilir.	Besin, Böbrek taşı, Böbrek sancısı, Şeker, Karın ağrısı
20	<i>Cirsium alatum</i> (S.G.Gmel.) Bobrov (Asteraceae)	Mayasıl otu	İdris	Topraküstü	İnfüzyon	Hemoroid
21	<i>Cistus laurifolius</i> L. (Cistaceae)	Pinar	İmrallı, Çatağıl, Çamoğlu, Taşoluk	Yaprak, Topraküstü	Dekoksiyon	Karın ağrısı, Şeker, İştah açma, Sütçe (Verem), Matça (Sebebi bilinmeyen karın ağrısı)
				Yaprak	Isıtılarak sarılır.	Kas ağrısı
				Yaprak	İnfüzyon	Şeker, Kanser tedavisi, Heyecan-Korku alması

22	<i>Cornus mas L.</i> (Cornaceae)	Kızılcık	Balçıkhisar	Meyve	Doğrudan tüketilir.	Soğuk algınlığı
				Yaprak	İnfüzyon	Kaşıntı
23	<i>Cota tinctoria (L.) J. Gay</i> (Asteraceae)	Papatya	Değirmenayvalı	Çiçek	İnfüzyon	Karın ağrısı, Şişkinlik
24	<i>Crataegus azarolus L.</i> (Rosaceae)	Alıç	Yakasenek	Kök	Dekoksiyon	Kanser
				Çiçek	İnfüzyon	Kalp damar açıcı
25	<i>Crataegus monogyna Jacq. Subsp. monogyna</i> (Rosaceae)	Kocalar yemişi	Balçıkhisar, Karacalar, Yakasenek	Yaprak, Meyve	İnfüzyon(Yaprak), Doğrudan tüketilir. (Meyve)	Kalp ve damar hastalıkları
26	<i>Crataegus orientalis Pall. ex M.Bieb. subsp. Orientalis</i> (Rosaceae)	Alıç	Çamoğlu, Doğlat, Balçıkhisar, İmrallı, Karacalar	Çiçek	İnfüzyon	Kalp ve damar hastalıkları
				Meyve	Doğrudan tüketilir.	Kalp ve damar hastalıkları, Şeker
27	<i>Crataegus tanacetifolia (Poir.) Pers.</i> (Rosaceae)	Beyaz alıç	Çatağıl, Değirmenayvalı	Kurutulmuş Yaprak	İnfüzyon (Siyah çay ile birlikte)	Kanser
				Meyve, Çiçek, Yaprak	İnfüzyon	Soğuk algınlığı, Yüksek Tansiyon, Kalp-damar hastalıkları, Karın şişkinliği
28	<i>Cucurbita pepo L.</i> (Cucurbitaceae)	Kabak	Sorkun, Yakasenek	Tohum, Çiçek	Doğrudan tüketilir, Çiçek (Besin)	Besin, Bağırsak kıl kurdu

29	<i>Cydonia oblonga</i> Mill. (Rosaceae)	Ayva	Sorkun, Çamoğlu, Dadak, Değirmenayvalı	Yaprak, Kurutulmuş Yaprak	İnfüzyon	Soğuk algınlığı, Öksürük, Sindirim sistemi
				Meyve	Boğaza sarılır. (Fırında ısıtılarak)	Boğaz ağrısı
30	<i>Cynodon dactylon</i> (L.) Pers. Var. villosus Regel (Poaceae)	Ayrık otu	Doğlat	Rizom	Dekoksiyon	Böbrek taşı
				Topraküstü	Dekoksiyon	Prostat
31	<i>Daphne oleoides</i> Schreb. (Thymelaeaceae)	Çığırgan otu	Balçıkhisar	Topraküstü	İnfüzyon (3 gün boyunca sabah- akşam 1 çay bardağı birer kez)	Romatizmal ağrı
32	<i>Dianthus zonatus</i> Fenzl. (Caryophyllaceae)	Siğil otu	Balçıkhisar	Tüm bitki	Dekoksiyon	Siğil
33	<i>Dipsacus laciniatus</i> L. (Caprifoliaceae)	Süzek otu	Balçıkhisar	Kök, Topraküstü	Doğrudan tüketilir. Topraküstü süzek olarak kullanılır.	Besin, Eşya
34	<i>Dryopteris pallida</i> (Bory) Fomin (Dryopteridaceae)	Karabaldır otu	Balçıkhisar	Yaprak	İnfüzyon (2 gün boyunca sabah- öğle-akşam birer kez)	Böbrek taşı

35	<i>Ecballium elaterium</i> (L.) A.Rich (Cucurbitaceae)	Eşek hıyarı	Karacalar	Meyve	Burundan damlatılır. (1-2 damla)	Sinüzit
36	<i>Echium italicum</i> L. (Boraginaceae)	Ballık	Güneytepe, Yakasenek	Topraküstü	Doğrudan tüketilir.	Besin
37	<i>Elaeagnus angustifolia</i> L. (Elaeagnaceae)	İğde	Derbent, Sorkun	Meyve	Doğrudan tüketilir.	Böbrek hastalıkları
				Meyve, Tohum	Doğrudan tüketilir.	İltihap
38	<i>Equisetum ramosissimum</i> Desf. (Equisetaceae)	Kırk kilit	Uluköy	Topraküstü	İnfüzyon	Prostat
39	<i>Euphorbia stricta</i> L. (Euphorbiaceae)	Sütleğen	İmrallı	3-4 damla sütü	Sütü içilir. (1 bardak suya katılarak)	Müşil etkisi
40	<i>Ficus carica</i> L. (Moraceae)	İncir	Şuhut	Meyve	Doğrudan tüketilir.	Besin, Kabızlık
41	<i>Juniperus oxycedrus</i> L. subsp. oxycedrus (Cupressaceae)	Gili gili	Mallica, Çatağıl, Çamoluk	Meyve	Dekoksiyon	Nefes darlığı
					Kaynatılarak hoşafı yapılır.	Mide rahatsızlıkları, Nefes darlığı
					Dövülerek bal ile karıştırılır.	Şeker hastalığı, Sancı

42	<i>Helichrysum plicatum</i> DC. (Asteraceae)	Ölmezçiçek	Balçıkhisar, Uluköy	Topraküstü	İnfüzyon	Sakinleştirici, idrar söktürücü, Böbrek taşı, Zayıflatıcı
43	<i>Helianthus tuberosus</i> L. (Asteraceae)	Yer elması	Balçıkhisar	Yumru	Doğrudan tüketilir.	Diş eti iltihabı
44	<i>Hypericum perforatum</i> L. subsp. <i>perforatum</i> (Hypericaceae)	Sarı kantaron	Çamoğlu, Balçıkhisar, Taşoluk, Başören, Uluköy, Yakasenek, İdris, Şuhut	Çiçekli topraküstü	İnfüzyon	Soğuk algınlığı, Karın ağrısı
				Çiçekli topraküstü	Maserasyon	Yara iyi edici, Beze, Mide ağrıları
45	<i>Inula anatolica</i> Boiss. (Asteraceae)	Basur otu	Derbent	Topraküstü	Dekoksiyon	Şap hastalığı
46	<i>Inula oculus-christi</i> L. (Asteraceae)	Basur otu	Balçıkhisar, Uluköy, Değirmenayvalı	Topraküstü	İnfüzyon	Hemoroid
47	<i>Juglans regia</i> L. (Juglandaceae)	Ceviz	Çatağıl, Bayat	Kuru yaprak	Kaynatılarak lapa haline getirilir. (Akşamdan sabaha kadar sarılır.)	Diz ağrısı, Kök boya
48	<i>Lactuca serriola</i> L. (Asteraceae)	Acı marul	Yakasenek	Yaprak	Doğrudan tüketilir.	Besin, Baş ağrısı
49	<i>Lavandula angustifolia</i> Mill. (Lamiaceae)	Lavanta	İdris	Çiçek	İnfüzyon	Rahatlatıcı

50	<i>Lepidium sativum</i> L. (Brassicaceae)	Tere	Yakasenek	(1 yemek kaşığı) Tohum	Dekoksiyon	Menstrüal düzensizlik
51	<i>Malus sylvestris</i> (L.) Mill. (Rosaceae)	Dağ elması	İmrallı, Doğlat	Meyve	Sirkesi (3 gün boyunca yarım çay bardağı kramp için)	Besin, Kramp, Kolesterol
52	<i>Malva neglecta</i> Wallr. (Malvaceae)	Ebegümeçi	Değirmenayvalı, Yakasenek	Yaprak, Çiçek	İnfüzyon (Siyah çay ile birlikte)	Nefes darlığı
				Yaprak	Dekoksiyon (haricen ve dâhilen kullanılır.)	Hemoroid
53	<i>Marasmius oreades</i> (Bolton) Fr. (Marasmiaceae)	Kulacık mantarı	Koçyatağı	Mantar	Doğrudan tüketilir.	Besin
54	<i>Marrubium globosum</i> Montbret & Aucher ex Benth. (Lamiaceae)	Boz ot	İmrallı	Topraküstü	Haricen kullanılır.	Hemoroid
55	<i>Mentha longifolia</i> (L.) L. (Lamiaceae)	Su nanesi	İmrallı, Koçyatağı	Topraküstü	Baharat	Baharat
56	<i>Mespilus germanica</i> L. (Rosaceae)	Muşmula	Yakasenek	Yaprak	İnfüzyon	Soğuk algınlığı, Boğaz ağrısı, Geniz akıntısı

57	<i>Morus nigra</i> L. (Moraceae)	Karadut	Koçyatağı, Şuhut	Meyve	Doğrudan tüketilir.	Ağız yaraları, Vücut direnci, Soğuk algınlığı, Sindirim sistemi
58	<i>Nasturtium officinale</i> R.Br. (Brassicaceae)	Su teresi	Koçyatağı	Topraküstü	Doğrudan tüketilir.	Besin, Kolesterol, Şeker, Tansiyon
59	<i>Nigella sativa</i> L. (Ranunculaceae)	Çörek otu	Şuhut	Tohum	Öğütülerek bal ile karıştırılır.	Mide ülseri
60	<i>Ocimum basilicum</i> L. (Lamiaceae)	Reyhan	Yakasenek	Topraküstü	Salata ve makarna sosu	Besin
61	<i>Onopordum anatolicum</i> (Boiss.) Boiss. & Heldr. ex Eig (Asteraceae)	Kalkandikeni	Uluköy	Çiçek	İnfüzyon	Sıtma
62	<i>Origanum onites</i> L. (Lamiaceae)	Taş kekik	İdris	Topraküstü	İnfüzyon	Baharat, Soğuk algınlığı
63	<i>Origanum sipyleum</i> L. (Lamiaceae)	Morçay	Balçıkhisar, Koçyatağı	Çiçek, Yaprak	İnfüzyon	Kalp sağlığı, Soğuk algınlığı
64	<i>Papaver somniferum</i> L. (Papaveraceae)	Haşhaş	İmrallı, Sorkun	Tohum	Taşla ezilerek beze sarılır. Bebeklere emzik gibi verilir.	Sakinleştirici
				Kapsül	Dekoksiyon	Soğuk algınlığı

65	<i>Peganum harmala</i> L. (Nitrariaceae)	Üzerlik	Karacalar, Uluköy, Değirmenayvalı	Topraküstü	Demlenerek 15 gün boyunca buharı çekilir. Aynı uygulama 3 kez tekrar edilir.	Mevsimsel alerji
				Topraküstü	Aşgar denilen bir madde elde ederek banyo sularına katılır.	Cilt-saç sağlığı
				Topraküstü	Tütsü gibi yakılır.	Nazarlık
				Tohum	Aç karnına yutulur.	Hemoroid
66	<i>Picnomon acarna</i> (L.) Cass. (Asteraceae)	Kuşkondurmaz	İmrallı	Kök	Yıkayıp doğrudan tüketilir.	Böbrek hastalıkları
					Dekoksiyon	Böbrek hastalıkları
67	<i>Pinus nigra</i> J.F.Arnold subsp. <i>pallasiana</i> (Lamb.) Holmboe (Pinaceae)	Katran çamı	Sorkun, Doğlat, Çamoğlu, Çamoluk	Reçine	Aç karnına hap gibi yutulur.	Mide ağrıları
				Reçine	Yaralara konulup sarılır.	Yara iyi edici
				Taze Çam Kozalağı	Dekoksiyon	Nefes darlığı
				Polen	Ilık suya konularak içilir.	Nefes darlığı

			Reçine	Yaraların üzerine bastırılır.	Yaraların iltihabını boşaltma	
68	<i>Plantago lanceolata</i> L. (Plantaginaceae)	Sinirli yaprak	Güneytepe, Hisarköy	Yaprak	İnfüzyon	Şeker hastalığı
					Yaprakları ezilerek siğilerin üzerine sarılır.	Siğil
					Sabun rendelenmiş hali ile yaraların üzerine sarılır.	Yara iyileştirici
69	<i>Plantago major</i> L. (Plantaginaceae)	Sinirli yaprak	Uluköy	Yaprak	Lapa haline getirilen yapraklar yaraların üzerine sarılır.	Yaralarda iltihabın boşaltılması
				1 Adet Yaprak	İnfüzyon	Kabızlık
70	<i>Plumbago amplexicaulis</i> Oliv. (Plumbaginaceae)	Otuka	İmrallı, Derbent	Kök	Dekoksiyon; ılıdıktan sonra egzamalı bölgeye pamukla sürülür.	Egzama
					Kökü ezilerek sürülür.	Siğil, Nasır
71	<i>Portulaca oleracea</i> L. (Portulacaceae)	Semizotu	Balçıkhisar, Yakasenek	Yaprak	Doğrudan tüketilir.	Besin, Mide ülseri, Bağırsak temizliği

72	<i>Prunus divaricata</i> Ledeb. var. divaricata (Rosaceae)	Dağ eriği	Karacalar, Değirmenayvalı	Meyve	Doğrudan tüketilir.	Besin, Kabızlık
73	<i>Pyrus elaeagnifolia</i> Pall. (Rosaceae)	Ahlat	Balçıkhisar, İmrallı, Çatağıl	Meyve	Doğrudan tüketilir.	İshal
74	<i>Quercus cerris L.</i> (Fagaceae)	Meşe	İmrallı, Başören, Sorkun, Yakasenek, Doğlat	Meyve (Palamut) tazesı	Doğrudan tüketilir.	Kanser koruyucu
				Meyve (Palamut)	Meyvesi dövülerek ağrıyan dişe konulur.	Diş ağrısı
				Meyve, Yaprak	Doğrudan tüketilir.	Yem
				Kabuk iç zarının suyu	Doğrudan tüketilir.	İshal
75	<i>Ranunculus arvensis L. (Ranunculaceae)</i>	Su pıtrağı	Uluköy	2-3 Meyve	Hafif elle ezilerek dize sarılır. (3-4 saat)	Diz ağrısı
76	<i>Rosa canina L. (Rosaceae)</i>	Kuşburnu	Mallica, Sorkun, Çatağıl, Başören, Değirmenayvalı, Doğlat, Çatağıl, Şuhut, Balçıkhisar	Meyve	Dekoksiyon	Soğuk algınlığı, Prostat, Hemoroid
				Tohum	Öğütülerek toz haline getirilerek sabah-akşam 1 çay	Eklem ağrıları

				kaşığı doğrudan ya da suya katılarak tüketilir.		
			Marmelat	Doğrudan tüketilir.	Soğuk algınlığı, Mide ülseri	
77	<i>Rubus canescens</i> DC. var. <i>canescens</i> (Rosaceae)	Böğürtlen	İmrallı, Çamoğlu	Böğürtlen dalları	Dekoksiyon (20-25dk) ılıdıktan sonra spreylere konulup sıkılır.	Ağız yaraları (Hayvan)
				Kök	Dekoksiyon	Kilo sebebi ile çocuğu olmayan kadınların çocuk sahibi olması
				Yaprak	İnfüzyon	Ağız yaraları
78	<i>Rubus idaeus</i> L. (Rosaceae)	Ahududu	Yakasenek	Marmelat	Doğrudan tüketilir.	Besin
79	<i>Rumex crispus</i> L. (Polygonaceae)	İlibada	Yakasenek	Yaprak	Sarma dolma yapılır.	Besin
				Tohum	Dekoksiyon	Hemoroid
80	<i>Rumex scutatus</i> L. (Polygonaceae)	Ekşimen	Yakasenek, Değirmenayvalı	Kurutulmuş Yaprak	İnfüzyon (sabah-akşam birer kez)	İshal
				Yaprak	Salatalara katılır.	Besin

81	<i>Salvia sclarea</i> L. (Lamiaceae)	Hav otu	Derbent	Çiçek	İnfüzyon	Şeker
82	<i>Salvia tomentosa</i> Mill. (Lamiaceae)	Kara kekik	Çatağıl, Uluköy	Topraküstü	İnfüzyon	Şeker, Tansiyon, Kabızlık, Gaz giderici, Hemoroid
83	<i>Satureja hortensis</i> L. (Lamiaceae)	Cibrisa	Hisarköy	Topraküstü	Baharat elde edilerek yemeklerde kullanılır.	Baharat, Şeker hastalığı
84	<i>Scabiosa argentea</i> L. (Caprifoliaceae)	Koyungözü	Balçıkhisar	Topraküstü	İnfüzyon	Safra taşı ağrıları
85	<i>Sideritis leptoclada</i> O.S chwarz & P.H.Davis (Lamiaceae)	Dağ çayı	İdris, Uluköy	Topraküstü	İnfüzyon	Sindirim sistemi, Soğuk algnlığı
86	<i>Silene dichotoma</i> Ehrh. (Caryophyllaceae)	Toklubaşı	Davulga	Topraküstü	Hamur işlerinde iç malzeme olarak kullanılır.	Besin
87	<i>Solanum tuberosum</i> L. (Solanaceae)	Patates	Çamoğlu, Sorkun, Koçyatağı, Şuhut	Patates yumrusu	Patates yumrusu kesilerek sarılır.	Baş ağrısı
					Patates yumrusu kesilerek yaraların üstüne sabahtan akşama kadar sarılıp bekletilir.	Yara iyileştirici

				Patates yumrusu kesilerek göz yanması olan gözün üstüne konulur.	Göz yanması	
88	<i>Stellaria media</i> (L.) Vill. (Caryophyllaceae)	Kuşekmeği	Yakasenek	Yaprak	Hamur işlerinde iç malzeme olarak kullanılır.	Besin
89	<i>Teucrium chamaedrrys</i> L. subsp. <i>chamaedrrys</i> (Lamiaceae)	Bodurmahmut	Balçıkhisar, İmrallı, Çatağıl, Çamoğlu, Değirmenayvalı, Uluköy	Topraküstü	İnfüzyon	Karın ağrısı, Mide yanmaları, Soğuk algınlığı, Şeker
				Çiçekli yaprakları	Çiğnenerek tüketilir.	Açlıktan kaynaklanan Baş dönmesi, Mide bulantısı, Sancı,
				Yaprak	Çiğnenerek tüketilir. (3-5 yaprak)	Karın ağrısı, Baş ağrısı
				Yaprak suyu	Yaprakları dövülerek ya da taş'a sürtülerek suyu çıkarılır ve içilir.	Bağırsak kurdu
90	<i>Teucrium polium</i> L. (Lamiaceae)	Acı ot	Değirmenayvalı	Topraküstü	İnfüzyon	Karın şişkinliği, İdrar söktürücü

91	<i>Thymus longicaulis</i> C. Presl. (Lamiaceae)	Kekik otu	Şuhut, Değirmenayvalı	Yaprak	İnfüzyon	Soğuk algınlığı
92	<i>Tilia rubra</i> DC. (Malvaceae)	Ihlamur	Sorkun	Çiçek	İnfüzyon	Yorgunluk
93	<i>Tragopogon latifolius</i> Boiss. (Asteraceae)	Yemlik	Güneytepe	Tüm bitki	Salatalara katılır.	Besin
94	<i>Tribulus terrestris</i> L. (Zygophyllaceae)	Çobançökerten	Mallica	Tüm bitki	Haşlanarak yemeği yapılır.	Böbrek taşı, Romatizmal ağrı, Şeker, İdrar yolu enfeksiyonları
95	<i>Ulmus minor</i> Mill. (Ulmaceae)	Karaağaç	Karacalar	Gövde	Ağacın odun kısmından küçük nazarlıklar yapılır.	Nazarlık
96	<i>Urtica dioica</i> L. (Urticaceae)	Isırgan	Mallica, İmrallı, Çamoğlu, Çatağıl, Derbent, Balçikhisar	Topraküstü	Kaynatılıp, ılıştırılmış suyu banyo sularına katılır.	Saç dökülmesi
				Topraküstü	Dekoksiyon	Kanser
				Topraküstü	İnfüzyon	İltihap
				Topraküstü	Kavurularak tüketilir.	Besin
				Tohum	Doğrudan yutulur.	Mide rahatsızlıkları

97	<i>Verbascum lasianthum</i> Boiss. ex Benth. (Scrophulariaceae)	Sığırkuyruğu	Balçıkhisar, İlyaslı, Çatağıl, Doğlat, İmrallı, İdris	Topraküstü	Ahırlarda saklanarak kışın kullanılır.	Yakacak
				Çiçek	Çiçeğinin suyu çıkartıldıktan sonra siğil, nasırların üzerlerine koyulup bezle sarılır veya direk siğilin üstüne sürülür.	Siğil, Nasır
				Çiçek	Doğrudan tüketilir.	Hemoroid
				Yaprak	Yara olan bölgeye sarılarak birkaç saat bekletilir.	Yara
				Kök	Kabukları soyularak kaynatılır.	Öksürük
				Çiçek	İnfüzyon	Öksürük
				Çiçekli dalları	Dekoksiyon	Astım
98	<i>Vicia sativa</i> L. (Fabaceae)	Fiğ	İdris	Topraküstü	Yulaf, arpa, buğday ile karıştırılır.	Yem
99	<i>Viscum album</i> L.	Ökse otu	Mallıca, Derbent, Çatağıl,	Yaprak	İnfüzyon (aç	Şeker

	subsp. album (Santalaceae)		Çamoğlu		karnına içilir.)	
				Meyve	Dekoksasyon	Nefes darlığı
100	<i>Vitis vinifera L.</i> (Vitaceae)	Üzüm	İmrallı	Yaprak	Çıbana sarılarak 1 gün boyunca iltihabını alması amacıyla bekletilir.	Çıban iltihabı
101	<i>Xanthium strumarium L.</i> (Asteraceae)	Pıtrak otu	İmrallı, Çatağıl	Topraküstü	Ağrıyan dize sarılır.	Diz ağrısı
102	<i>Zea mays L.</i> (Poaceae)	Mısır	Yakasenek	Mısır tohumu	Mısır kurutulduktan sonra kaynatılarak kendisi tüketilir.	Meme Kanseri

Yaptığımız çalışmalardan elde ettiğimiz sonuçlar (Solak ve ark. 2017, Arı 2014, Keskin 2011, Varol 2008, Oral 2007, Yeşilada ve ark. 1996) sonuçları ile karşılaştırılmıştır. (Tablo 6.4.)

Bu çalışmalar Afyonkarahisar ve çevre illerinde yapılan etnobotanik çalışmalardır.

Diğer etnobotanik çalışmalar ile çalışmamız karşılaştırıldığında, bazı taksonların kullanım amaçlarının aynı olduğu, bazılarının farklı olduğu görülmektedir. Bazı taksonlar ise diğer çalışmalarda görülmemektedir.

Tablo 6.4. Bulgularımızla diğer etnobotanik çalışmaların kullanım amacı yönü ile karşılaştırılması

Bitkinin Latince Adı	Çalışma Alanımızdaki Bitkinin Yöresel Adı	EROĞLU (2019)	SOLAK ve ark. (2017)	ARI (2014)	KESKİN (2011)	VURAL (2008)	ÇİMEN ORAL (2007)	YEŞİLADA ve ark. (1996)
<i>Achillea arabica</i> Kotschy	Ayvadene	Karın ağrısı, idrar yolları rahatsızlıkları, Menstrüal ağrı ve düzenlenmesi (Çiçek)	Hazımsızlık (Kurutulmuş çiçek)					
<i>Achillea millefolium</i> L	Ayvadene	Karın ağrısı, idrar yolları rahatsızlıkları, Menstrüal ağrı ve düzenlenmesi (Çiçek)	Hazımsızlık (Kurutulmuş çiçek)	Mide rahatsızlıkları (Yaprak)	Mide-Bağırsak rahatsızlıkları, Karın ağrısı, Şeker, Kolesterol (Çiçek)	Ağrı kesici, Soğuk algınlığı (Çiçek), Diş ağrısı (Tohum), Migren (Çiçek, Yastığın içine konulmaktadır.)		Karın ağrısı (Çiçek), Bebekler için gaz giderici (Herba)

<i>Achillea teretifolia</i> Willd.	Ayvadene	Karın ağrısı (Çiçek)	Sindirim sistemi, Yara, Akne (Çiçekli dallı kısmı/ Zeytinyağ)				Kadın hastalıkları ve menstrüal düzensizlik (Herba)	
<i>Alcea pallida</i> (Willd.) Waldst. & Kit.	Hatmi	Öksürük, Balgam söktürücü, Karın ağrısı (Çiçek)			Solunum yolu rahatsızlıkları, Süs (Çiçek)	Soğuk algınlığı, Boğaz şişkinliği (3-5 adet çiçek), Süs	Diş eti iltihabı (Herba)	
<i>Allium cepa</i> L.	Soğan	Karın Şişkinliği, Yara iyi edici (Soğan)	Kesik, Morluk (Soğan)					Baş ağrısı, Karın ağrısı, Felç (Soğan)
<i>Amaranthus retroflexus</i> L.	Paşa pancarı	Besin (Yaprak)		Besin (Yaprak)				
<i>Anthemis pseudocotula</i> Boiss.	Papatya	Soğuk algınlığı, Gaz sancısı, Ağız yaraları (Çiçek)						

<i>Anthemis wallii</i> Hub.-Mor. & Reese	Papatya	Soğuk algınlığı, Rahim iltihapları (Çiçek)	Solunum yolu hastalıkları (Kurutulmuş çiçek)	Astım, Nefes darlığı (Çiçek)				
<i>Arctium minus</i> (Hill) Bernh.	Deve dikenini	Sarılık (Çiçek)	Hemoroid (Meyve)					
<i>Artemisia campestris</i> L.	Pelin	Süpürge (Topraküstü)		İştah açıcı (Dal, Yaprak)				
<i>Arum elongatum</i> Steven	Yılan otu	Hemoroid (Kök, Meyve), Bağırsak kanseri (Kök), Besin (Yaprak)	Hemoroid (Yumru)	Hemoroid (Kök, Yumru)				
<i>Astracantha microcephala</i> (Willd.) Podlech	Mal geveni	Kalp-damar açıcı (Kök)						

<i>Berberis crataegina</i> DC.	Karamuk	Besin, İştah açıcı (Yaprak)	Besin, Böbrek taşı, Karaciğer hastalıkları, İştah açıcı (Yaprak), Mide rahatsızlıkları (Meyve)	Besin (Meyve, Yaprak), Böbrek taşı, Karaciğer hastalıkları (Yaprak)	Besin (Meyve, Yaprak), Kıl Kurdu-Kelebek (Hayvanlar için) (Kök)	Besin, İshal (Olgunlaşmış meyveleri), Yem (Meyve, Yaprak), Şeker (Kök)	Göz ağrıları (Kabuk)	
<i>Brassica oleracea</i> L.	Lahana	Diz ağrısı, Zayıflatıcı etki (Yaprak)			Besin, Öksürük, Eklem ağrıları (Yaprak)			
<i>Capsella bursa-pastoris</i> (L.) Medik.	Çobançökerten	Menstruasyon regülasyonu-ağrıları (Yaprak, Çiçek)		Besin (Taze Yaprakları)	Besin (Yaprak)	Besin, Yem (Topraküstü)		
<i>Centaurea solstitialis</i> L.	Diken çiçeği	Ağrı kesici (Çiçek), Karın ağrısı (Topraküstü)	Soğuk algınlığı (Çiçek)		Yem (Topraküstü), Karın ağrısı (Çiçek)	Süpürge (Topraküstü)	Ani karın ağrıları (Diken)	Sıtma, Soğuk algınlığı (Çiçek)

<i>Cerasus vulgaris</i> Mill.	Vişne	İdrar söktürücü, Çıban-Sivilce (Yaprak), Alerji kaşıntıları (İnce dalları)	İdrar söktürücü, Böbrek taşı (Meyve sapı)	İdrar söktürücü (Meyve sapı)				
<i>Chondrilla juncea</i> L.	Karakavuk	Kurt-parazit düşürmek (Yaprak), Besin, Kolesterol (Yaprak, Kök)	Mide ağrıları (Genç bitkinin yaprakları, Olgun bitkinin elde edilen sakız)	Besin, Mide ağrıları (Yaprak)	Besin (Gövde, Taze kök, Taban yaprakları)	Besin (Taze sürgünleri), Yem (Topraküstü)		
<i>Cichorium intybus</i> L.	Güneyik	Besin, Böbrek taşı, Böbrek sancısı, Şeker, Karın ağrısı (Yaprak, Kök)	Mide ağrıları (Yaprak)	Besin, Mide ağrıları (Yaprak)	Besin (Kök, Taze uç filizleri, Yaprak, Gövde)	Yem (Topraküstü)		
<i>Cirsium alatum</i> (S.G.Gmel.) Bobrov	Mayasıl otu	Hemoroid (Topraküstü)						

<i>Cistus laurifolius</i> L.	Pinar	Şeker, Kas ağrısı, Karın ağrısı, Yara iyileştirici, Verem, Kanser, Rahatlarıcı (Yaprak)	Romatizma (Yaprak), Verem, Astım (Ana gövde üzerindeki soyulmuş kuru kabuklar), Solunum güçlüğü (Tohum)	Verem, Kök boya, İç hastalıklar (Yaprak, Dal kısmı)	Kanser (Kurtulmuş çiçek), Romatizmal ağrı (Yaprak), Mide ağrıları, Ülser (Çiçek), Kas ağrıları, Çıban (Yaprak), Yakacak (Gövde)	Yakacak (Gövde, Dal), Romatizma, Şeker (Yaprak)	Romatizma, Tansiyon düzenleyici (Yaprak)	Ateş, Romatizmal ağrı, Peptik ülser, Mide ağrısı (Yaprak)
<i>Cornus mas</i> L.	Kızılcık	Soğuk algınlığı (Meyve), Kaşıntı (Yaprak)						
<i>Cota tinctoria</i> (L.) J. Gay	Papatya	Karın ağrısı, Şişkinlik (Çiçek)	Solunum yolu hastalıkları (Kurutulmuş çiçek)					
<i>Crataegus azarolus</i> L.	Alıç	Kalp damar açıcı (Çiçek), Kanser (Kök)						

<i>Crataegus monogyna</i> Jacq. subsp. <i>monogyna</i>	Kocalar yemişi	Kalp ve damar hastalıkları (Yaprak, Meyve)	Soğuk algınlığı (Meyve), Tansiyon düşürücü (Çiçek)	Soğuk algınlığı (Meyve)	Besin	Kalp-damar açıcı (Meyve, Çiçek)		
<i>Crataegus orientalis</i> Pall. ex M.Bieb. subsp. <i>orientalis</i>	Alıç	Kalp ve damar hastalıkları (Çiçek, Meyve), Şeker (Meyve)	Romatizma (Olgun meyve), Şeker (Taze sürgün)	Romatizma (Meyve), Şeker (Dal uçları ve sürgün kısımları)	Kalp rahatsızlıkları (Kurutulmuş çiçekler), Böbrek şikâyetleri (Kök), Cilt rahatsızlığı (Dermiye) (Odunundan çıkan yağ), Eşya			

<i>Crataegus tanacetifolia</i> (Poir.) Pers.	Beyaz alıç	Soğuk algınlığı, Yüksek Tansiyon, Kalp-damar hastalıkları, Karın şişkinliği (Meyve, Çiçek, Yaprak), Kanser (Kurutulmuş yaprak)					
<i>Cucurbita pepo</i> L.	Kabak	Besin (Çiçek), Bağırsak kıl kurdu (Çekirdek)					
<i>Cydonia oblonga</i> Mill.	Ayva	Soğuk algınlığı, Öksürük, Sindirim sistemi (Yaprak, Kurutulmuş yaprak), Boğaz ağrısı (Meyve)	Öksürük, Soğuk algınlığı, İshal (Yaprak)		Besin (Meyve), Öksürük (5-6 Yaprak), Soğuk algınlığı, Yara iyi edici (Tohum)		Dizüri, Öksürük, Karın ağrısı, Şeker düşürücü (Yaprak)

<i>Cynodon dactylon</i> (L.) Pers. Var. villosus Regel	Ayrık otu	Böbrek taşı (Rizom), Prostat (Topraküstü)	Böbrek taşı (Toprakaltı gövdelesi)			Böbrek taşı, Yem (Topraküstü)	Prostat, Kısırlık, Damar yumuşatıcı, Gaz giderici, İdrar söktürücü, Böbrek taşı (Kök)
<i>Daphne oleoides</i> Schreb.	Çığırgan otu	Romatizmal ağrı (Topraküstü)			Ağrı kesici (Gövde, Yaprak, Çiçek)	Hayvanlar için ağrı giderici (Yaprak)	Romatizma, Yakacak (Herba)
<i>Dianthus zonatus</i> Fenzl.	Siğil otu	Siğil (Kök ile birlikte topraküstü)		Siğil (Çiçek)	Siğil (Çiçek)	Diş ağrısı (Çiçek), Oyuncak (Gövde, Çiçek)	
<i>Dipsacus laciniatus</i> L.	Süzek otu	Besin (Kök), Topraküstü (Eşya)					
<i>Dryopteris pallida</i> (Bory) Fomin	Karabaldır otu	Böbrek taşı (Yaprak)					Tansiyon düşürücü (Topraküstü)

<i>Ecballium elaterium</i> (L.) A.Rich	Eşek hıyarı	Sinüzit (Meyve)	Hemoroid (Kök)				Nezle, Grip, İltihap, Sıtma (Meyvelerinin suyu)	Sinüzit, Sarılık (Meyve)
<i>Echium italicum</i> L.	Ballık	Besin (Topraküstü)			Yem (Gövde, Yaprak, Çiçek)		Yara iyi edici (Kök)	
<i>Elaeagnus angustifolia</i> L.	İğde	Böbrek hastalıkları (Meyve), İltihap (Meyve, Çekirdek)			Besin (Meyve), Damar tıkanıklığı (Çiçek), Nazarlık (Tohum, Gövde)			Böbrek taşları (Meyve)
<i>Equisetum ramosissimum</i> Desf.	Kırk kilit	Prostat (Topraküstü)	Sinüzit, Eklem ağrıları (Bitkinin gövde kısmı)	Sinüzit, Eklem ağrıları (Gövde)		Yem (Topraküstü)		
<i>Euphorbia stricta</i> L.	Sütleşen	Müşhil etkili (3-4 damla sütü)						

<i>Ficus carica</i> L.	İncir	Besin, Kabızlık (Meyve)	Hemoroid, Egzama, Alerjik kaşıntılar (Yaprak/10-12 adet)					Akrep ısırığı (Lateks)
<i>Helichrysum plicatum</i> DC.	Ölmezçiçek	Sakinleştirici, İdrar yolu söktürücü, Böbrek taşı, Zayıflatıcı (Topraküstü)	Böbrek taşı (Kurutulmuş çiçek)		Şeker (Çiçek, Yaprak, Kök)		Böbrek taşı, Kolesterol, Şeker (Çiçek)	Mide ağrıları, Böbrek taşı (Çiçek)
<i>Helianthus tuberosus</i> L.	Yer elması	Diş eti iltihabı (Yumru)	Şeker (Yumru)	Besin (Kök, Gövde)				
<i>Hypericum perforatum</i> L. subsp. <i>perforatum</i>	Sarı kantaron	Yara iyileştirici, Soğuk algınlığı (Yaprak, Çiçek)	Mide-bağırsak rahatsızlıkları (Kurutulmuş çiçek ve yaprak)	Yem (Yaprak), Ağrı kesici, Yanık tedavisi, İştah açıcı (Topraküstü)		Mide-Bağırsak rahatsızlıkları (Kök), Yara iyi edici (Çiçekler toz haline getirilmektedir), Yorgunluk giderici (Çiçek)	Yara, Yanık, Pişik, Mide ağrıları, Antiseptik (Topraküstü)	

<i>Inula anatolica</i> Boiss.	Basur otu	Ağız yaraları, Şap hastalığı (Topraküstü)		Hemoroid (Çiçek)				
<i>Inula oculis-christi</i> L.	Basur otu	Hemoroid (Topraküstü)						
<i>Juglans regia</i> L.	Ceviz	Diz ağrısı, Kök boya (Kuru yaprak)	Ağız yaraları (Yaprak)	Cilt kanseri (Kurutulmuş Yaprak), Kök boya	Kan kanseri (İlk açan filizler), Güneş çarpması, Ateş düşürücü, Hemoroid (Yaprak), Mutfak eşyası (Gövde)			Romatizmal ağrı, Egzama (Yaprak), Şeker (Kök)
<i>Juniperus oxycedrus</i> L. subsp. oxycedrus	Gılı gili	Nefes darlığı, Mide rahatsızlıkları, Şeker, Sancı (Meyve)	Şeker, Kolesterol (Meyve, Yaprak), Astım, Nefes darlığı (Meyve), Karın ağrısı (Dövülmüş yaprak/Bal)	İç organlarının rahatlatılması (Yaprak), Şeker, Kolesterol (Meyve kısmının suyu), Yem (Yaprakları ve taze sorganları)	Mide gazı, Ülser, Zayıflatıcı, Eşya (Meyve)	Mide yanması, Reflü, Nefes darlığı (1-2 adet taze meyve)	Karın ağrısı, İç hastalıklar, Nefes darlığı, Tansiyon düzenleyici, Yakı, Göğüs tutulması (Meyve)	Bronşit, Öksürük, Hemoroid, Karın ağrısı, Soğuk algınlığı, Şeker (Meyve), Böbrek taşı (Uçucu yağ)

<i>Lactuca serriola</i> L.	Acı marul	Besin, Baş ağrısı (Yaprak)		Besin, Zayıflatıcı etki (Yaprak)	Besin (Yaprak)	Besin, Yem (Topraküstü)		
<i>Lavandula angustifolia</i> Mill.	Lavanta	Rahatlatıcı (Çiçek)						
<i>Lepidium sativum</i> L.	Tere	Menstrüal düzensizlik (1 Yemek kaşığı Tohum)			Besin (Yaprak)			
<i>Malus sylvestris</i> (L.) Mill.	Dağ elması	Besin, Kramp, Kolesterol (Meyve sirkesi)	Besin, Şeker (Olgun meyve)	Besin (Meyve)				
<i>Malva neglecta</i> Wallr.	Ebegümeçi	Nefes darlığı (Yaprak, Çiçek), Hemoroid (Yaprak)	Romatizma (Topraküstü), Mide ağrıları (Kurutulmuş yaprak)	Besin, Mide ağrıları (Yaprak)	Besin, Baş ağrısı (Yaprak), Soğuk algınlığı (Kök, Yaprak), İltihap (Yaprak, Çiçek)	Besin, Yem, Ses kısıklığı, Şişkinlik (Topraküstü kısmı)	İltihap, Göğüs yumuşatıcı, Bademcik iltihabı (Topraküstü, Yaprak)	Karın ağrısı, Yara iyi edici (Yaprak)
<i>Marasmius oreades</i> (Bolton) Fr.	Kulacık mantarı	Besin (Mantar)						

<i>Marrubium globosum</i> Montbret & Aucher ex Benth.	Boz ot	Hemoroid (Topraküstü)	Kalp çarpıntısı (Yaprak)	Kalp atışlarının düzenlenmesi (Yaprak)				
<i>Mentha longifolia</i> (L.) L.	Su nanesi	Baharat (Topraküstü)	Baharat, Soğuk algınlığı (Yaprak)	Baharat, Soğuk algınlığı, Vitamin eksikliği (Yaprak)		Baharat (Yaprak), Soğuk algınlığı, Astım, Karın ağrısı (Topraküstü)		Karın ağrısı, Baş ağrısı, Güneş çarpması, Bitki çayı (Topraküstü kısmı)
<i>Mespilus germanica</i> L.	Muşmula	Soğuk algınlığı, Boğaz ağrısı (Yaprak, Çiçek)	Böbrek taşı, Bağırsak düzenleyici (Meyve)					Bitki çayı (Yaprak)
<i>Morus nigra</i> L.	Karadut	Ağız yaraları, Vücut direnci, Soğuk algınlığı, Sindirim sistemi (Meyve)	Ağız yaraları (Meyvelerinden yapılan marmelat)	Ağız yaraları (Meyve marmelatı)		Besin (Olgun meyveleri), Yem (Taze sürgün, Yaprak), Yakacak, El sanatları (Odun), Pamukcuk (Meyve)	Ağız yaraları	

<i>Nasturtium officinale</i> R.Br.	Su teresi	Besin, Kolesterol, Şeker, Tansiyon (Topraküstü)					
<i>Nigella sativa</i> L.	Çörek otu	Mide ülseri (Tohum), Bağışıklık güçlendirici (Tohum/ Bal ile)	Nefes darlığı, Bağışıklık güçlendirici (Tohum/ Bal ile)	Nefes darlığı, Bağışıklık (Tohum)			Böbrek taşı (Tohum)
<i>Ocimum basilicum</i> L.	Reyhan	Besin (Topraküstü)					
<i>Onopordum anatolicum</i> (Boiss.) Boiss. & Heldr. ex Eig	Kalkandiken	Sıtma (Çiçek)	Böbrek kumları (Topraküstü) , Mide şişkinliği, İştah açıcı (Gövdesinde ki etli kısım)	Böbrek kumları, Mide şişkinliği, İştah açıcı, Mide ağrısı (Gövde)			Böbrek hastalıkları (Tohum)

<i>Origanum onites</i> L.	Taş kekik	Baharat, Soğuk algınlığı (Topraküstü)						Karın ağrısı (Herba), Romatizmal ağrı, Sırt ağrısı, Mide rahatsızlıkları, Hazımsızlık (Uçucu yağ)
<i>Origanum sipyleum</i> L.	Morçay	Kalp sağlığı, Soğuk algınlığı (Çiçek, Yaprak)	Soğuk algınlığı (Kurutulmuş yaprak, çiçek)					
<i>Papaver somniferum</i> L.	Haşhaş	Soğuk algınlığı (Kapsül), Sakinleştirici (Tohum)	Ağrı kesici, Bronşit, Sakinleştirici (Kapsül)	Ağrı kesici, Sakinleştirici (Yaprak, meyve), Bronşit (Meyvenin kapsül kısmı)				Yara iyi edici (Tohum)
<i>Peganum harmala</i> L.	Üzerlik	Hemoroid (Tohum), Nazarlık, Cilt-saç sağlığı, Mevsimsel alerji (Topraküstü)	Romatizmal ağrı (Meyve)	Nazarlık (Kök, Gövde, Yaprak)	Hemoroid, Kabızlık, Nazarlık, Süs (Tohum)	Nazarlık, El sanatları (Meyve)	Mide-Karın-Baş ağrıları, Tansiyon, Bebek gazları (Tohum)	Dizüri (Tohum)

<i>Picnomon acarna (L.) Cass.</i>	Kuşkondurmaz	Böbrek hastalıkları (Kök)					
<i>Pinus nigra J.F.Arnold subsp. pallasiana (Lamb.) Holmboe</i>	Katran çamı	Mide ağrıları (Reçine), Yara iyileştirici (Reçine), Nefes darlığı (Taze çam kozalağı, Polen), Yaraların iltihabını boşaltma (Reçine)	Kemik iltihabı, Mide ülseri, Ağız yaraları, Sindirim sistemindeki parazitler, Keçi, koyunların kırıkları, yaraları (Elde edilen katran)	Kemik iltihabı (Gövde, Dal)	Çıban (Reçine), Nefes açıcı (Reçine, Kozalak, Burcu, Uç filizler), Soğuk algınlığı, Öksürük (Katran), Çatlak (ellerdeki) (Reçine), Eşya (Gövde)		Şeker (Meyve), Bronşit, Abse, Mide ağrısı, Öksürük, Yara iyi edici, Her derde deva, Gaz giderici (Reçine)
<i>Plantago lanceolata L.</i>	Sinirli yaprak	Siğil, Yara iyileştirici, Şeker (Yaprak)	Çıban, Siğil (Yaprak)	İltihap (Yaprak)	Çıban, Yara iyiedici, Çocuklarda idrara kaçırma, Akciğer rahatsızlıkları (Yaprak)	Çıban, Nefes darlığı, İltihap, Yara iyileştirici (Yaprak)	Apse ve çıban dağıtıcı, Astım, Sinir hastalıkları (Yaprak)

<i>Plantago major</i> L.	Sinirli yaprak	Kabızlık, İltihap (Yaprak)	Çıban, Siğil (Yaprak)	İltihap (Yaprak)	Çıban, Yara iyiedici, Çocuklarda idrar kaçırma, Akciğer rahatsızlıkları (Yaprak)		Kalp-damar hastalıkları (Topraküstü)	Mide ağrısı, Abse, İltihap (Eklem) (Yaprak)
<i>Plumbago amplexicaulis</i> Oliv.	Otuka	Egzama, Siğil, Nasır (Kök)						
<i>Portulaca oleracea</i> L.	Semizotu	Besin, Mide ülseri, Kabızlık (Yaprak)	Kurt düşürücü (Tohum)	Besin (Yaprak)	Besin (Yaprak)	Besin (Yaprak)		
<i>Prunus divaricata</i> Ledeb. var. <i>divaricata</i>	Dağ eriği	Kabızlık (Meyve)	Kabızlık, Hayvanlar için yara iyileştirici (Olgun meyveler)	Besin, Vitaminsizlik (Meyve)				

<i>Pyrus elaeagnifolia</i> Pall.	Ahlat	İshal (Meyve)	Tansiyon düşürücü (Yaprak)	Besin (Meyve), Tansiyon düşürücü, Tansiyon dengeleme (Yaprak)	Besin, İshal (Meyve)	Besin (Olgunlaşmış meyve), Yem (Yaprak), Yakacak (Gövde, Dal)	Yılan, Akrep sokması, Şişkinlik (Hayvanlar için), Böcek-Yılan sokması (Büyükbaş hayvan), İshal, Hemoroid (Yaprak)
<i>Quercus cerris</i> L.	Meşe	Yem (Meyve Yaprak), Kanser koruyucu (Meyve), İshal (Kabuk iç zarının suyu), Diş ağrısı (Meyve), Kök boya	Egzama, Hemoroid (Meyve)	Yem (Meyve'nin pelit kısmı), Egzama, Hemoroid (Meyve)	Şeker (Palamut), Yem (Dal, Yaprak), Kuzu yemi (Palamut), Yakacak (Gövde, Dallar), Eşya (Gövde)	Yem (Yaprak), Yakacak (Odun), El sanatları (Dal)	
<i>Ranunculus arvensis</i> L.	Su pıtrağı	Diz ağrısı (2-3 meyve)			Romatizma sonucu dizlerde meydana gelen şişkinlik (Gövde, Yaprak)		Abse olgunlaşması, Eklemlerdeki iltihabı akıtmak (Herba)

<i>Rosa canina L.</i>	Kuşburnu	Soğuk algınlığı, Prostat, Hemoroid (Meyve), Mide ülseri (Marmelat), Eklem ağrıları (Tohum)	Hemoroid, Böbrek rahatsızlıklar 1 (Marmelat), Kabızlık, Mide ülseri (Kurutulmuş meyve), Şeker (Olgun meyve), Soğuk algınlığı (Kurutulmuş olgun meyve)	Böbrek rahatsızlıkları, Üre, Hemoroid (Marmelat), Mide ülseri (Meyve)	Besin, Soğuk algınlığı, Karın ağrısı, Ağrı kesici, İshal (Meyve)	Besin (Meyve), Yem (Meyve, Yaprak)	Nezle, Astım, Nefes darlığı, Bronşit (Meyve)	Soğuk algınlığı, Karın ağrısı, Öksürük, Hemoroid (Meyve, Kök), Şeker düşürücü, Romatizma, Kardiyak Bozukluk (Meyve)
----------------------------------	----------	---	---	---	--	--	---	--

<i>Rubus canescens</i> DC. var. <i>canescens</i>	Böğürtlen	Ağız yaraları (İnsan) (Yaprak), Ağız yaraları (Hayvan) (Böğürtlen dalları), Kilo sebebi ile çocuğu olmayan kadınların çocuğu sahibi olması (Kök)	Ağız yaraları, Boğaz ağrısı (Yaprak), Hemoroid, Böbrek taşı (Kök)			Besin (Meyve), Yem (Meyve, Yaprak)	Astım, Cilt hastalıkları kanseri, Üre (Kök)	
<i>Rubus idaeus</i> L.	Ahududu	Besin (Marmelat)			Besin (Meyve), Kalp rahatsızlıkları (Kök) ,Kanser (Meyve), Her türlü rahatsızlık (Yaprak)			
<i>Rumex crispus</i> L.	İlibada	Besin (Yaprak), Hemoroid (Tohum)		Besin (Yaprak)			İshal (Kök, Yaprak)	
<i>Rumex scutatus</i> L.	Ekşimen	Besin(Yaprak), İshal (Kurutulmuş yaprak)		C vitamini (Yaprak)				

<i>Salvia sclarea</i> L.	Hav otu	Şeker (Çiçek)						
<i>Salvia tomentosa</i> Mill.	Kara kekik	Şeker, Tansiyon, Kabızlık, Gaz giderici, Hemoroid (Topraküstü)	Hemoroid (Kurutulmuş yaprak, çiçek)			Karın ağrısı (Topraküstü)		Karın ağrısı (Herba)
<i>Satureja hortensis</i> L.	Cibrisa	Baharat, Şeker hastalığı (Topraküstü)						
<i>Scabiosa argentea</i> L.	Koyungözü	Safra taşı ağrıları (Topraküstü)						
<i>Sideritis leptoclada</i> O.Schwarz & P.H.Davis	Dağ çayı	Sindirim sistemi, Soğuk algınlığı (Topraküstü)	Yorgunluk, Soğuk algınlığı, Balgam söktürücü (Kurutulmuş çiçek, yaprak)					
<i>Silene dichotoma</i> Ehrh.	Toklubaşı	Besin (Topraküstü)		Besin (Yaprak)				

<i>Solanum tuberosum</i> L.	Patates	Baş ağrısı, Göz yanması, Yara iyileştirici (Patates yumrusu)	Ağrıyan bölgedeki şişkinlikler, Göz yanması (Patates püresi)		Besin, Baş ağrısı (Patates yumrusu)			
<i>Stellaria media</i> (L.) Vill.	Kuşekmeği	Besin (Yaprak)						
<i>Teucrium chamaedrys</i> L. subsp. <i>chamaedrys</i>	Bodurmahmut	Şeker, Karın ağrısı, Mide yanması-ekşimesi-bulantısı (Topraküstü), Bağırsak kurdu (Yaprak suyu), Baş dönmesi (Çiçekli yaprakları)	Karın ağrısı, Hemoroid (Kurutulmuş çiçek ve yaprak)	Karın ağrısı, Hemoroid (Yaprak, Çiçek)	Romatizma, Tümör (Göz), Karın ağrısı (Topraküstü)	Karın ağrısı (Topraküstü)	Karın ağrısı, Sancı, Hemoroid, Mide yanması, İshal (Topraküstü)	Mide ağrısı, Karın ağrısı, Sıtma (Topraküstü)

<i>Teucrium polium</i> L.	Acı ot	Mide şişkinliği, İdrar söktürücü (Topraküstü)	Hemoroid (Topraküstü)	Hemoroid (Gövde)	Karın ağrısı, Kaşıntı, Çıban, Güneş çarpması, Hemoroid (Yaprak), Kas gevşetici (Çiçek)	Karın ağrısı, Kramp (Topraküstü)	Karın ağrısı, Mide- Bağırsak çalıştırıcı, Mide hastalıkları (Herba)	Karın ağrısı, Egzama (Herba)
<i>Thymus longicaulis</i> C. Presl.	Kekik otu	Soğuk algınlığı (Yaprak)	Soğuk algınlığı (Kurutulmuş yaprak, çiçek), Kas tutulmaları (Topraküstü organlarının yağı)			Karın ağrısı (Topraküstü)		
<i>Tilia rubra</i> DC.	Ihlamur	Yorgunluk (Çiçek)	Soğuk algınlığı (Çiçek)					
<i>Tragopogon latifolius</i> Boiss.	Yemlik	Besin (Köküyle birlikte topraküstü)		Besin, Mide duvarı rahatsızlıkları (Topraküstü)	Besin (Gövdesinden çıkan süt)	Besin, Yem (Topraküstü)		

<i>Tribulus terrestris</i> L.	Çobançökerten	Böbrek taşı, Romatizmal ağrı, Şeker, İdrar söktürücü (Köküyle birlikte topraküstü)		Besin, Hemoroid, Böbrek kumları (Bitkinin yağı)		Safra ve idrar yolları taşları (Topraküstü)	İltihap dağıtıcı, Böbrek iltihabı, Yara, Çıban, Kalp-Damar açıcı (Tohum, Diken)	
<i>Ulmus minor</i> Mill.	Karaağaç	Nazarlık (Gövde)						Siğil (Gövde)
<i>Urtica dioica</i> L.	Isırgan	Mide rahatsızlıkları (Tohum), Saç dökülmeleri, İltihap, Kanser (Topraküstü)	Sırt ağrısı, Romatizma (Genç yaprak ve gövde), Şeker (Yaprak)	Besin, Kanser (Topraküstü)	Besin, Böbrek rahatsızlıkları, İltihap, Guatr, Nefes darlığı, Romatizmal ağrı (Gövde, Yaprak)	Besin, Tarım ilacı (Topraküstü), Saç sağlığı (Dal parçaları)	Romatizma (Topraküstü)	Kanama durdurucu, Felç (Herba)

<i>Verbascum lasianthum</i> Boiss. ex Benth.	Sığırkuyruğu	Hemoroid, Siğil-Nasır (Çiçek), Öksürük (Kök, Çiçek), Astım (Çiçekli dalları), Yara iyileştirici (Yaprak), Yakacak (Topraküstü)	Astım, Egzama, Nefes darlığı (Kurutulmuş çiçek), Balgam söktürücü, Şeker (Çiçek)	Astım, Egzama, Siğil, Deri hastalıkları (Kurutulmuş çiçek ve yapraklar)				
<i>Vicia sativa</i> L.	Fiğ	Yem (Topraküstü)			Yem (Gövde, Yaprak, Çiçek)			
<i>Viscum album</i> L. subsp. album	Ökse otu	Şeker (Yaprak), Bronşit, Nefes darlığı (Meyve)	Romatizma, Gaz giderici (Meyve), Tansiyon (Dal, Yaprak), Öksürük, Astım, Nefes darlığı, Şeker (Yaprak)	Öksürük, Tansiyon (Dal, Yaprak), Gaz giderici (Meyve)	Besin, Yem, Solunum yolu rahatsızlıkları, Nefes açıcı, Tansiyon, Karın ağrısı, Kanser, Şeker (Yaprak)	Yem, Astım, Bronşit (Bitkinin tamamı), Şeker (Yaprak)	Tansiyon düşürücü, Şeker düşürücü, Kanser, Astım, Hemoroid, Damar açıcı (Yapraklı dalları)	Dizüri (Herba)

<i>Vitis vinifera L.</i>	Üzüm	Çıban iltihabı (Yaprak)					
<i>Xanthium strumarium L.</i>	Pıtrak otu	Diz ağrısı (Topraküstü)					
<i>Zea mays L.</i>	Mısır	Kanser (Mısır tohumu)			Besin, Yem (Tohum), Böbrek rahatsızlıkları, Böbrek taşı (Püskül)		

Achillea arabica Kotschy bitkisinin çiçekleri çalışmamızda karın ağrısı, idrar yolları rahatsızlıklarında ve menstruel ağrı ve düzenlenmesinde kullanılırken, Solak (2017) (6) çalışmasında kurutulmuş çiçekleri hazımsızlığa karşı kullanılmaktadır.

Achillea millefolium L. bitkisinin çiçekleri çalışmamızda, Keskin (2011) (11) ve Yeşilada (1996) (9) çalışmalarında karın ağrısına karşı kullanıldığı bildirilmiştir. Arı (2014) 'nın çalışmasında yaprakları, Keskin (2011) çalışmasında ise çiçekleri mide-bağırsak rahatsızlıklarına karşı kullanılmaktadır.

Achillea teretifolia Willd. bitkisinin çiçekleri çalışmamızda karın ağrısına karşı kullanılmaktadır. Oral (2007) (8) çalışmasında topraküstü kadın hastalıklarına ve menstrüel rahatsızlıklara karşı kullanılmaktadır.

Alcea pallida (Willd.) Waldst. & Kit. 4 çalışmada çiçekleri solunum yolu rahatsızlıklarına karşı kullanıldığı gözlemlenmiştir. Oral (2007) çalışmasında ise diş eti iltabına karşı topraküstü kullanılmaktadır.

Allium cepa L. çalışmamızda ve Solak ve ark. (2017) çalışmasında yara iyi edici olarak soğan kullanılmaktadır. Çalışmamızda ve Yeşilada ve ark. (1996) çalışmasında soğan karın ağrısına karşı kullanılmaktadır. Yeşilada (1996) çalışmasında baş ağrısı ve felç hastalığına karşı da soğan kullanılmaktadır.

Amaranthus retroflexus L. bitkisinin yaprakları çalışmamızda ve Arı (2014) (7) çalışmasında besin olarak tüketildiği belirtilmektedir.

Anthemis pseudocotula Boiss. bitkisi çalışmamızda çiçekleri soğuk algınlığı, gaz sancısı ve ağız yaralarına karşı kullanılmaktadır. Karşılaştırılma yapılan diğer çalışmalarda bu bitki yer almamaktadır.

Anthemis wallii Hub. -Mor. & Reese çiçekleri çalışmamızda rahim iltihapları ve soğuk algınlığına karşı kullanılmaktadır. Solak (2017) çalışmasında kurutulmuş çiçekleri solunum yolu rahatsızlıklarına, Arı (2014) çalışmasında ise çiçekleri astım ve nefes darlığına karşı kullanılmaktadır.

Arctium minus (Hill) Bernh. çalışmamızda çiçekleri sarılık için kullanılmaktadır. Solak (2017) çalışmasında ise meyveleri hemoroid için kullanılmaktadır.

Artemisia campestris L. bitkisi çalışmamızda topraküstü süpürge yapımında kullanılmaktadır. Arı (2014) çalışmasında ise dal ve yaprakları iştah açıcı özellik olarak kullanılmaktadır.

Arum elongatum Steven bitkisinin kökleri ve meyvesi çalışmamızda, Arı (2014) çalışmasında kökleri ve yumrusu, Solak (2017) çalışmasında yumrusu hemoroid tedavisinde kullanılmaktadır. Çalışmamızda kökü bağırsak kanseri için, yaprakları ise besin kaynaklı tüketilmektedir.

Astracantha microcephala (Willd.) Podlech bitkisinin kökleri kalp damar açıcı olarak kullanılmaktadır. Karşılaştırılan diğer çalışmalarda bu bitki yer almamaktadır.

Berberis crataegina DC. çalışmamızda ve Solak (2017) çalışmasında bitkinin yaprakları besin ve iştah açıcı olarak kullanılmaktadır. Arı (2014) ve Keskin (2011) çalışmasında yaprak ve meyveleri besin olarak tüketilmektedir. Solak (2017) ve Arı (2014) çalışmasında yaprakları böbrek taşı ve karaciğer hastalıklarına karşı kullanılmaktadır. Keskin (2011) çalışmasında kökleri kıl kurdunu düşürmek amacıyla, Vural (2008) de ise kökleri şeker hastalığına karşı kullanılmaktadır. Solak (2017) de meyveleri mide rahatsızlıklarına karşı, Vural (2008) çalışmasında ise olgunlaşmış meyveleri ishali kesmek amacıyla kullanılmaktadır. Oral (2007) çalışmasında ise kabukları göz ağrılarına karşı kullanılmaktadır.

Brassica oleracea L. çalışmamızda yaprakları zayıflatıcı etki ve diz ağrısına karşı kullanılırken, Keskin (2011) çalışmasında öksürük ve eklem ağrılarına karşı kullanılmaktadır.

Capsella bursa-pastoris (L.) Medik bitkisinin yaprak ve çiçekleri menstruasyon regülasyonu ve ağrılarına karşı kullanılırken, diğer 2 çalışmada taze yaprakları besin olarak kullanılırken, başka bir çalışmada topraküstü kısmı besin ve yem olarak kullanılmaktadır.

Centaurea solstitialis L. bitkisinin çiçekleri çalışmamızda ağrı kesici, topraküstü ise karın ağrısına karşı kullanılmaktadır. Keskin (2011) çalışmasında çiçekleri karın ağrısına karşı, Oral (2007) çalışmasında ise dikenleri ani karın ağrılarına karşı kullanılmaktadır. Solak (2017) çalışmasında çiçekleri soğuk algınlığına karşı

kullanılmaktadır, Yeşilada (1996) çalışmasında ise çiçekleri soğuk algınlığı ve sıtmaya karşı kullanılmaktadır.

Cerasus vulgaris Mill. bitkisinin yaprakları çalışmamızda idrar söktürücü ve çıban-sivilceye karşı kullanılmaktadır. İnce dalları ise alerji kaşıntılarına karşı kullanılmaktadır. Solak (2017) çalışmasında meyve sapları böbrek taşına karşı ve idrar söktürücü olarak, Arı (2014) çalışmasında ise idrar söktürmek amacıyla kullanılmaktadır.

Chondrilla juncea L. bitkisinin yaprakları çalışmamızda kurt-parazit düşürmek amacı ile kullanılmaktadır. Yaprak ve kökleri ise besin amaçlı ve kolesterol düşürmek amacıyla kullanılmaktadır. Solak (2017) çalışmasında ise genç bitkinin yaprakları ve olgun bitkiden elde edilen sakız mide ağrılarına karşı kullanılmaktadır. Arı (2014) çalışmasında ise yaprakları besin amaçlı ve mide ağrılarına karşı kullanılmaktadır.

Cichorium intybus L. bitkisinin kök ve yaprakları çalışmamızda böbrek ağrıları, böbrek taşı, şeker hastalığı, karın ağrısına karşı ve besin amaçlı kullanılmaktadır. Solak (2017) ve Arı (2014) çalışmalarında ise yaprakları mide ağrılarına karşı kullanılmaktadır. Vural(2008) çalışmasında ise topraküstü yem olarak kullanılmaktadır.

Cirsium alatum (S.G.Gmel.) Bobrov bitkisinin topraküstü hemoroid tedavisinde kullanılmaktadır. Karşılaştırılan diğer çalışmalarda bu bitki yer almamaktadır.

Cistus laurifolius L. bitkisinin yaprakları çalışmamızda, Solak (2017) çalışmasında ana gövde üzerindeki soyulmuş kuru kabukları, Arı (2014) çalışmasında ise yaprak ve dal kısmı verem hastalığı için kullanılmaktadır. Çalışmamızda ve Keskin (2011) çalışmasında yaprakları kas ağrıları için kullanılmaktadır. Çalışmamızda yaprakları karın ağrısı için, Keskin (2011) çalışmasında çiçekleri mide ağrıları ve ülser için, Yeşilada (1996) çalışmasında ise yaprakları mide ağrıları ve ülser için kullanılmaktadır. Çalışmamızda ve Vural (2008) çalışmasında yaprakları şeker hastalığına karşı kullanılmaktadır. Çalışmamızda yaprakları kullanılırken, Keskin (2011) çalışmasında kurutulmuş çiçekleri kanser hastalığına karşı kullanılmaktadır. Çalışmamızda diğer çalışmalardan farklı olarak, rahatlatıcı etki ve yara iyi edici olarak yaprakları kullanılmaktadır. Solak (2017) ve Oral (2007) çalışmalarında yaprakları

romatizma için, Keskin (2011) ve Yeşilada (1996) çalışmasında yaprakları romatizmal ağrı için kullanılmaktadır. Solak (2017) çalışmasında ana gövde üzerindeki soyulmuş kuru kabukları astım için, tohumları ise solunum güçlüğü için kullanılmaktadır. Arı (2014) çalışmasında yaprakları iç hastalıklar ve kök boya elde etmek amacıyla kullanılmaktadır. Keskin (2011) çalışmasında yaprakları çıban'a karşı kullanılmaktadır. Oral (2007) çalışmasında yaprakları tansiyon düzenleyici olarak kullanılmaktadır. Yeşilada (1996) çalışmasında yaprakları ateş düşürücü olarak kullanılmaktadır.

Cornus mas L. bitkisinin meyvesi çalışmamızda soğuk algınlığına karşı kullanılmaktadır. Yaprakları ise kaşıntılara karşı kullanılmaktadır. Karşılaştırılma yapılan diğer çalışmalarda bu bitki yer almamaktadır.

Cota tinctoria (L.) J. Gay bitkisinin çiçekleri çalışmamızda karın ağrısı ve şişkinliğe karşı kullanılmaktadır. Solak (2017) çalışmasında ise kurutulmuş çiçekleri solunum yolu hastalıklarına karşı kullanılmaktadır.

Crataegus azarolus L. bitkisinin çiçekleri kalp-damar açıcı olarak, kökleri ise kanser hastalığına karşı kullanılmaktadır. Karşılaştırılma yapılan diğer çalışmalarda bu bitki yer almamaktadır.

Crataegus monogyna Jacq. subsp. *monogyna* bitkisinin yaprak ve meyveleri, Vural (2008) çalışmasında ise meyve ve çiçekleri kalp damar açıcı olarak kullanılmaktadır. Solak (2017) ve Arı (2014) çalışmalarında meyveleri soğuk algınlığına karşı kullanılmaktadır. Solak (2017) çalışmasında çiçekleri tansiyon düşürücü olarak kullanılmaktadır.

Crataegus orientalis Pall. ex M.Bieb. subsp. *orientalis* bitkisi çalışmamızda meyve ve çiçekleri, Keskin (2011) çalışmasında ise kurutulmuş çiçekleri kalp-damar hastalıkları için kullanılmaktadır. Çalışmamızda meyveleri, Solak (2017) çalışmasında taze sürgünleri, Arı (2014) çalışmasında ise dal uçları ve sürgün kısımları şeker hastalığına karşı kullanılmaktadır. Solak (2017) çalışmasında olgun meyveleri, Arı (2014) çalışmasında ise meyveleri romatizma hastalığına karşı kullanılmaktadır. Keskin (2011) çalışmasında kökleri böbrek hastalıklarına karşı, Alıç ve Kürt çalısı odunu

beraberce yakıldıktan sonra elde ettikleri yağ da dermiye denilen cilt hastalığına karşı kullanılmaktadır.

Crataegus tanacetifolia (Poir.) Pers. beyaz alıç olarak adlandırılan bu bitkinin meyve, çiçek ve yaprakları soğuk algınlığına, yüksek tansiyona, kalp-damar hastalıklarına ve karın şişkinliğine karşı kullanılmaktadır. Kurutulmuş yaprakları ise kanser'e karşı kullanılmaktadır. Karşılaştırılma yapılan diğer çalışmalarda bu bitki yer almamaktadır.

Cucurbita pepo L. bitkisinin çiçekleri çalışmamızda dolma yapmak amacı ile besin kaynaklı kullanılmaktadır. Çekirdekleri ise bağırsak kıl kurdu düşürmek amacı ile kullanılmaktadır. Karşılaştırılma yapılan diğer çalışmalarda bu bitki yer almamaktadır.

Cydonia oblonga Mill. çalışmamızda, Solak (2017), Keskin (2011) ve Yeşilada (1996) çalışmalarında bu bitkinin yaprakları öksürüğü kesmek amacı ile kullanılmaktadır. Çalışmamızda ve Solak (2017) çalışmasında yaprakları, Keskin (2011) çalışmasında ise tohumları soğuk algınlığına karşı kullanılmaktadır. Çalışmamızda boğaz ağrısı için meyve kullanılmaktadır. Solak (2017) çalışmasında yaprakları ishal kesmesi amacı ile Keskin (2011) çalışmasında tohumları yara iyi edici olarak, Yeşilada (1996) çalışmasında ise yaprakları dizüri (idrar yollarında yanma), karın ağrısına karşı ve şeker düşürücü olarak kullanılmaktadır.

Cynodon dactylon (L.) Pers. Var. *villosus* Regel bitkisinin rizomları çalışmamızda, Solak (2017) çalışmasında toprakaltı gövdesi, Vural (2008) çalışmasında ise topraküstü, Oral (2007) çalışmasında ise kökleri böbrek taşı düşürmek amacı ile kullanılmaktadır. Çalışmamızda topraküstü, Oral (2007) çalışmasında ise kökleri prostat'a karşı kullanılmaktadır. Oral (2007) çalışmasında kökleri kısırlık, damar yumuşatıcı, gaz giderici, idrar söktürmek amacı ile kullanılmaktadır.

Daphne oleoides Schreb. bitkisinin topraküstü çalışmamızda romatizmal ağrı, Oral (2007) çalışmasında ise romatizma için ve yakacak olarak kullanılmaktadır. Keskin (2011) çalışmasında gövde, yaprak ve çiçekleri ağrı kesici olarak kullanılmaktadır. Vural (2008) çalışmasında ise yaprakları hayvanlar için ağrı kesici olarak kullanılmaktadır.

Dianthus zonatus Fenzl. çalışmamızda bitkinin tamamı, Arı (2014) ve Keskin (2011) çalışmalarında ise çiçekleri siğil için kullanılmaktadır. Vural (2008) çalışmasında ise çiçekleri diş ağrısına karşı kullanılmaktadır.

Dipsacus laciniatus L. kökü çalışmamızda tadı tatlı olduğundan dolayı meyve gibi besin olarak tüketilmektedir. Topraküstü kısmı ise sütü süzmek için süzek olarak kullanılmaktadır. Karşılaştırılma yapılan diğer çalışmalarda bu bitki yer almamaktadır.

Dryopteris pallida (Bory) Fomin çalışmamızda yaprakları böbrek taşı düşürmek amacıyla kullanılmaktadır. Oral (2007) çalışmasında ise topraküstü tansiyon düşürmek amacıyla kullanılmaktadır.

Ecballium elaterium (L.) A.Rich çalışmamızda ve Yeşilada (1996) çalışmasında meyveleri sinüzit için kullanılmaktadır. Solak (2017) çalışmasında kökleri hemoroit için, Oral (2007) çalışmasında ise meyveleri grip, sıtma ve iltihap için kullanılmaktadır.

Echium italicum L. çalışmamızda topraküstü besin, Keskin (2011) çalışmasında ise yem olarak kullanılmaktadır. Oral (2007) çalışmasında ise kökleri yara iyi edici olarak kullanılmaktadır.

Elaeagnus angustifolia L. çalışmamızda meyveleri böbrek hastalıklarına karşı, Yeşilada (1996) çalışmasında ise meyveleri böbrek taşlarına karşı kullanılmaktadır. Çalışmamızda meyve ve tohumları iltihaba karşı kullanılmaktadır. Keskin (2011) çalışmasında ise çiçekleri damar tıkanıklığına, tohum ve gövdesi ise nazardan korunmak amacıyla kullanılmaktadır.

Equisetum ramosissimum Desf. çalışmamızda topraküstü prostat'a karşı kullanılmaktadır. Solak (2017) ve Arı (2014) çalışmasında ise bitkinin gövdesi eklem ağrılarına ve sinüzit'e karşı kullanılmaktadır.

Euphorbia stricta L. bitkisinin 3-4 damla sütü müshil etki göstermesi amacıyla kullanılmaktadır. Karşılaştırılma yapılan diğer çalışmalarda bu bitki yer almamaktadır.

Ficus carica L. bitkisinin meyveleri çalışmamızda besin kaynaklı ve kabızlığa karşı kullanılmaktadır. Solak (2017) çalışmasında ise 10-12 adet yaprağı, hemoroid, egzama ve alerjik kaşıntılara karşı kullanılmaktadır. Yeşilada (1996) çalışmasında ise lateksi akrep ısırığına karşı kullanılmaktadır.

Helichrysum plicatum DC. bitkisinin topraküstü çalışmamızda, Solak (2017) çalışmasında kurutulmuş çiçekleri, Oral (2007) çalışmasında ve Yeşilada (1996) çalışmasında çiçekleri böbrek taşına karşı kullanılmaktadır. Çalışmamızda ayrıca topraküstü idrar söktürmek, sakinleştirmek ve zayıflatmak amacıyla da kullanılmaktadır. Keskin (2011) çalışmasında çiçek, yaprak ve kökleri ve Oral (2007) çalışmasında ise çiçekleri şeker hastalığına karşı kullanılmaktadır. Oral (2007) çalışmasında çiçekleri kolesterol düşürmek amacıyla kullanılmaktadır. Yeşilada (1996) çalışmasında ise çiçekleri mide ağrılarına karşı kullanılmaktadır.

Helianthus tuberosus L. bitkisinin yumrusu çalışmamızda diş eti iltihabına karşı, Solak (2017) çalışmasında ise şeker hastalığına karşı kullanılmaktadır.

Hypericum perforatum L. subsp. *perforatum* çalışmamızda yaprak ve çiçekleri, Arı (2014) çalışmasında topraküstü, Vural (2008) çalışmasında çiçekler toz haline getirilerek, Oral (2007) çalışmasında topraküstü yara iyi edici, yanık tedavisi, pişik tedavisinde kullanılmaktadır. Çalışmamızda yaprak ve çiçekleri soğuk algınlığına karşı kullanılmaktadır. Arı (2014) çalışmasında kurutulmuş çiçek ve yaprakları, Vural (2008) çalışmasında ise kökleri mide-bağırsak rahatsızlıklarına karşı kullanılmaktadır. Arı (2014) çalışmasında topraküstü iştah açıcı olarak ve ağrı kesici olarak kullanılmaktadır. Yaprakları ise yem olarak kullanılmaktadır. Vural (2008) çalışmasında çiçekleri yorgunluk gidermek amacı ile kullanılmaktadır. Oral (2007) çalışmasında ise topraküstü antiseptik olarak kullanılmaktadır.

Inula anatolica Boiss. bitkisinin topraküstü ağız yaralarına ve hayvanlardaki şap hastalığına karşı kullanılmaktadır. Arı (2014) çalışmasında ise çiçekleri hemoroid hastalığına karşı kullanılmaktadır.

Inula oculus-christi L. bitkisinin topraküstü çalışmamızda hemoroid tedavisi için kullanılmaktadır. Karşılaştırılma yapılan diğer çalışmalarda bu bitki yer almamaktadır.

Juglans regia L. çalışmamızda kuru yaprakları diz ağrısına karşı kullanılmaktadır. Solak (2017) çalışmasında yaprakları ağız yaralarına karşı kullanılmaktadır. Arı (2014) çalışmasında kurutulmuş yaprakları cilt kanserine karşı kullanılmaktadır. Keskin (2011) çalışmasında ilk açan filizleri kan kanserine, yaprakları

ise güneş çarpması, ateş düşürücü ve hemoroid hastalığına karşı kullanılmaktadır. Yeşilada (1996) çalışmasında ise yaprakları romatizmal ağrı ve egzama için, kökleri ise şeker hastalığına karşı kullanılmaktadır.

Juniperus oxycedrus L. subsp. *oxycedrus* bitkisi çalışmamızda, Solak (2017), Vural (2008) ve Oral (2007) çalışmalarında meyveleri nefes darlığına için kullanılmaktadır. Çalışmamızda mide rahatsızlıklarına karşı, Keskin (2011) çalışmasında mide gazı ve ülserine karşı, Vural (2008) çalışmasında meyveleri mide yanması ve reflüye karşı kullanılmaktadır. Çalışmamızda ve Yeşilada (1996) çalışmasında meyveleri, Solak (2017) çalışmasında meyve ve yaprakları, Arı (2014) çalışmasında meyvesinin suyu şeker hastalığına karşı kullanılmaktadır. Çalışmamızda meyveleri sancı için, Solak (2017) çalışmasında bal ile birlikte dövülmüş yaprakları, Oral (2007) ve Yeşilada (1996) çalışmalarında meyveleri karın ağrısına karşı kullanılmaktadır. Solak (2017) çalışmasında meyve ve yaprakları, Arı (2014) çalışmasında ise meyvesinin suyu kolesterol düşürmek amacı ile kullanılmaktadır. Oral (2007) çalışmasında meyveleri göğüs tutulması ve iç hastalıklara karşı kullanılmaktadır. Yeşilada (1996) çalışmasında bronşit, öksürük ve hemoroid'e karşı meyveleri, böbrek taşına karşı ise uçucu yağı kullanılmaktadır.

Lactuca serriola L. çalışmamızda yaprakları besin kaynaklı ve baş ağrısına karşı, Arı (2014) çalışmasında ise besin kaynaklı ve zayıflatıcı etki sağlamacı amacı ile kullanılmaktadır.

Lavandula angustifolia Mill. çalışmamızda çiçekleri rahatlatıcı etki sağlaması amacı ile kullanılmaktadır. Karşılaştırılma yapılan diğer çalışmalarda bu bitki yer almamaktadır.

Lepidium sativum L. bitkisinin tohumu çalışmamızda (1 yemek kaşığı) menstrüal düzensizlik için kullanılmaktadır. Keskin (2011) çalışmasında ise yaprakları besin kaynaklı kullanılmaktadır.

Malus sylvestris (L.) Mill. meyve sirkesi çalışmamızda kramp ve kolesterol'e karşı kullanılmaktadır. Solak (2017) çalışmasında ise olgun meyveleri şeker düşürmek amacı ile kullanılmaktadır.

Malva neglecta Wallr. çalışmamızda çiçek ve yaprakları nefes darlığına karşı, yaprakları hemoroid hastalığı için kullanılmaktadır. Solak (2017) çalışmasında kurutulmuş yaprakları, Arı (2014) çalışmasında ise yaprakları mide ağrıları için kullanılmaktadır. Keskin (2011) çalışmasında yaprak ve çiçekleri, Oral (2007) çalışmasında topraküstü iltihap ve bademcik iltihabına karşı kullanılmaktadır. Solak (2017) çalışmasında topraküstü romatizmaya karşı kullanılmaktadır. Keskin (2011) çalışmasında yaprakları baş ağrısına, kök ve yaprakları soğuk algınlığı için kullanılmaktadır. Vural (2008) çalışmasında topraküstü ses kısıklığı ve şişkinlik için kullanılmaktadır. Yeşilada (1996) çalışmasında yaprakları karın ağrısına karşı ve yara iyileştirmek amacıyla kullanılmaktadır.

Marasmius oreades (Bolton) Fr. bitkisi çalışmamızda besin kaynaklı kullanılmaktadır. Karşılaştırılma yapılan diğer çalışmalarda bu bitki yer almamaktadır.

Marrubium globosum Montbret & Aucher ex Benth. bitkisinin topraküstü çalışmamızda hemoroid'e karşı kullanılmaktadır. Solak (2017) ve Arı (2014) çalışmalarında yaprakları kalp çarpıntısına karşı kullanılmaktadır.

Mentha longifolia (L.) L. bitkisinin yaprakları çalışmamızda ve karşılaştırma yapılan diğer 3 çalışmada baharat olarak kullanılmaktadır. Solak (2017), Arı (2014) ve Vural (2008) çalışmasında yaprakları soğuk algınlığına karşı kullanılmaktadır. Vural (2008) ve Yeşilada (1996) çalışmalarında topraküstü karın ağrısına karşı kullanılmaktadır. Vural (2008) çalışmasında topraküstü astım için, Yeşilada (1996) çalışmasında güneş çarpması ve baş ağrısı içinde kullanılmaktadır.

Mespilus germanica L. bitkisinin yaprak ve çiçekleri çalışmamızda soğuk algınlığı ve boğaz ağrısına karşı kullanılmaktadır, Solak (2017) çalışmasında ise meyvesi bağırsak düzenleyici ve böbrek taşı düşürücü etkisi sebebi ile kullanılmaktadır. Yeşilada (1996) çalışmasında ise yaprakları bitki çayı olarak tüketilmektedir.

Morus nigra L. bitkisinin meyvelerinden elde edilen marmelat; çalışmamızda, Solak (2017), Arı (2014) ve Oral (2007) çalışmalarında ağız yaralarına karşı kullanılmaktadır. Çalışmamızda meyveleri vücut direncini arttırmak, soğuk algınlığını gidermek ve sindirim sistemini düzenlemek amacı ile kullanılmaktadır. Vural (2008)

çalışmasında taze sürgün ve yaprakları yem, odunu yakacak ve el sanatları olarak, meyvesi ise pamukçuk için kullanılmaktadır.

Nasturtium officinale R.Br. bitkisinin topraküstü çalışmamızda besin kaynaklı, kolesterol ve şeker düşürücü ve tansiyon düzenleyici olarak kullanılmaktadır. Karşılaştırılma yapılan diğer çalışmalarda bu bitki yer almamaktadır.

Nigella sativa L. bitkisinin tohumları bal ile karıştırılarak çalışmamızda ve Solak (2017) çalışmasında bağışıklık güçlendirici olarak kullanılmaktadır. Arı (2014) çalışmasında ise tek tohumları bu amaç ile kullanılmaktadır. Bu karışım çalışmamızda mide ülserine karşı, Solak (2017) çalışmasında ise nefes darlığına karşı kullanılmaktadır. Arı (2014) çalışmasında ise tohumları bal ile karıştırılmadan nefes darlığına karşı kullanılmaktadır. Yeşilada (1996) çalışmasında ise tohumları böbrek taşı düşürücü olarak kullanılmaktadır.

Ocimum basilicum L. bitkisinin topraküstü besin kaynaklı tüketilmektedir. Karşılaştırılma yapılan diğer çalışmalarda bu bitki yer almamaktadır.

Onopordum anatolicum (Boiss.) Boiss. & Heldr. ex Eig bitkisinin çiçekleri çalışmamızda sıtma hastalığına karşı kullanılmaktadır. Solak (2017) çalışmasında topraküstü, Arı (2014) çalışmasında ise gövdesi böbrek kumlarına karşı kullanılmaktadır. Her 2 çalışmada da gövdesi iştah açıcı ve mide şişkinliğine karşı kullanılmaktadır. Oral (2007) çalışmasında ise tohumları böbrek hastalıkları için tüketilmektedir.

Origanum onites L. bitkisinin topraküstü çalışmamızda baharat olarak ve soğuk algınlığına karşı kullanılmaktadır. Yeşilada (1996) çalışmasında ise topraküstü karın ağrısına karşı, elde edilen uçucu yağ ise romatizmal ağrı, sırt ağrısı, mide rahatsızlıkları ve hazımsızlığa karşı kullanılmaktadır.

Origanum sipyleum L. bitkisinin çiçek ve yaprakları soğuk algınlığına karşı ve kalp sağlığını korumak amacı ile tüketilmektedir. Solak (2017) çalışmasında ise kurutulmuş çiçek ve yaprakları soğuk algınlığına karşı kullanılmaktadır.

Papaver somniferum L. bitkisinin kapsülü çalışmamızda soğuk algınlığına karşı, Solak (2017) çalışmasında ise ağrı kesici, bronşit'e karşı ve sakinleştirici olarak

kullanılmaktadır. Çalışmamızda tohumları sakinleştirici olarak, Yeşilada (1996) çalışmasında ise yara iyi edici olarak kullanılmaktadır.

Peganum harmala L. çalışmamızda topraküstü, Arı (2014) çalışmasında kök, gövde ve yaprakları, Keskin (2011) çalışmasında tohumları, Vural (2008) çalışmasında ise meyveleri nazarlık olarak kullanılmaktadır. Çalışmamızda tohumları hemoroid için, Keskin (2011) çalışmasında hemoroid ve kabızlığa karşı, Oral (2007) çalışmasında mide-karın-baş ağrılarına karşı, tansiyon düzenleyici olarak ve bebeklerin gazını çıkarmak amacı ile Yeşilada (1996) çalışmasında ise dizüri' ye karşı kullanılmaktadır. Çalışmamızda topraküstü mevsimler alerjilere karşı ve cilt- saç sağlığını korumak amacı ile kullanılmaktadır. Solak (2017) çalışmasında ise meyveleri romatizmal ağrı'ya karşı kullanılmaktadır.

Picnoman acarna (L.) Cass. bitkisinin kökleri böbrek hastalıklarına karşı kullanılmaktadır. Karşılaştırılma yapılan diğer çalışmalarda bu bitki yer almamaktadır.

Pinus nigra J.F. Arnold subsp. *pallasiana* (Lamb.) Holmboe bitkisinin reçinesi çalışmamızda, mide ağrılarına karşı, yara iyileştirici olarak ve yaraların iltihabını boşaltma amacı ile Keskin (2011) çalışmasında çiban için, nefes darlığından kurtulmak için ve ellerdeki çatlaklar için, Yeşilada (1996) çalışmasında ise bronşit, abse, mide ağrısı, öksürük, yara iyi edici, gaz giderici, her derde deva olarak kullanılmaktadır. Çalışmamızda taze çam kozalağı ve polenleri nefes darlığına karşı kullanılmaktadır. Yeşilada (1996) çalışmasında meyveleri şeker hastalığına karşı kullanılmaktadır. Solak (2017) çalışmasında bu bitkiden elde edilen katran kemik iltihabı, mide ülseri, ağız yaraları, sindirim sistemindeki parazitler, keçi- koyunların kırıkları ve yaraları için kullanılmaktadır. Keskin (2011) çalışmasında ise elde edilen katran soğuk algınlığı ve öksürüğü kesmek amacı ile kullanılmaktadır. Arı (2014) çalışmasında ise gövde ve dalları kemik iltihabına karşı kullanılmaktadır.

Plantago lanceolata L. bitkisinin yaprakları çalışmamızda ve Solak (2017) çalışmasında siğilden kutulmak amacı ile kullanılmaktadır. Çalışmamızda, Keskin (2011) ve Vural (2008) çalışmalarında yaprakları yara iyi edici olarak kullanılmaktadır. Çalışmamızda yaprakları şeker hastalığına karşı, Solak (2017), Keskin (2011), Vural (2008) ve Oral (2007) çalışmalarında ise çiban'a karşı kullanılmaktadır. Arı (2014) ve

Vural (2008) çalışmalarında yaprakları iltihap giderici olarak kullanılmaktadır. Keskin (2011) çalışmasında akciğer rahatsızlıklarına karşı, Vural (2008) nefes darlığına karşı, Oral (2007) astım'a karşı yaprakları kullanılmaktadır. Keskin (2011) çalışmasında çocuklarda idrar kaçırma sorunu için, Oral (2007) çalışmasında ise sinir hastalıklarına karşı yaprakları kullanılmaktadır.

Plantago major L. çalışmamızda yaprakları kabızlığa karşı kullanılmaktadır. Çalışmamızda ve Yeşilada (1996) çalışmasında yaprakları iltihap giderici olarak kullanılmaktadır. Solak (2017), Arı (2014) ve Keskin (2011) çalışmalarında bu bitkinin kullanım amacı ve kullanıldığı kısım *Plantago lanceolata* L. bitkisi ile aynıdır. Oral (2007) çalışmasında topraküstü kalp-damar hastalıklarına karşı kullanılmaktadır. Yeşilada (1996) çalışmasında mide ağrısı ve abse'ye karşı yaprakları kullanılmaktadır.

Plumbago amplexicaulis Oliv. bitkisinin kökleri egzama, siğil ve nasırdan kurtulma amacı ile kullanılmaktadır. Karşılaştırılan diğer çalışmalarda bu bitki yer almamaktadır.

Portulaca oleracea L. bitkisinin yaprakları çalışmamızda ve diğer karşılaştırma yapılan 3 çalışmada besin kaynaklı tüketildiği kaydedilmiştir. Çalışmamızda ek olarak yaprakları kabızlık ve mide ülserine karşı da kullanılmaktadır. Solak (2017) çalışmasında ise tohumları kurt düşürücü olarak kullanılmaktadır.

Prunus divaricata Ledeb. var. *divaricata* çalışmamızda ve Solak (2017) çalışmasında meyveleri kabızlığa karşı kullanılmaktadır. Solak (2017) çalışmasında olgun meyveleri hayvanlar için yara iyi edici olarak kullanılmaktadır. Arı (2014) çalışmasında ise meyveleri vitamin eksikliğine karşı besin kaynaklı tüketilmektedir.

Pyrus elaeagnifolia Pall. bitkisinin meyveleri çalışmamızda ve Keskin (2011) çalışmasında ishal kesmek amacı ile tüketilmektedir. Yeşilada (1996) çalışmasında ise yaprakları ishal kesmek için ve hemoroid hastalığı için kullanılmaktadır. Solak (2017) ve Arı (2014) çalışmalarında yaprakları tansiyon düşürmek, dengelemek amacı ile kullanılmaktadır. Yeşilada (1996) çalışmasında yaprakları hayvanlar için böcek, akrep, yılan sokmalarına karşı kullanılmaktadır. Vural (2008) çalışmasında ise meyveleri besin kaynaklı, yaprakları yem olarak, dal ve gövdesi ise yakacak olarak kullanılmaktadır.

Quercus cerris L. çalışmamızda bu bitkinin meyveleri kanserden koruyucu, diş ağrısını gidermesi amacı ve kök boya elde etmek amacı ile kullanılmaktadır. Solak (2017) ve Arı (2014) çalışmalarında ise meyveleri egzama ve hemoroid hastalığına karşı kullanılmaktadır. Keskin (2011) çalışmasında meyveleri şeker hastalığına karşı kullanılmaktadır. Çalışmamızda kabuk iç zarının suyu ishal kesmesi amacı ile kullanılmaktadır. Çalışmamızda ve diğer 2 çalışmada meyve, yaprakları yem olarak kullanılabilir. 2 çalışmada ise yakacak olarak kullanıldığı bildirilmiştir.

Ranunculus arvensis L. çalışmamızda 2-3 meyvesi diz ağrısını alması amacı ile kullanılmaktadır. Keskin (2011) çalışmasında ise gövde ve yaprakları romatizma sonucu dizlerde meydana gelen şişkinliği alması amacı ile kullanılmaktadır. Yeşilada (1996) çalışmasında ise topraküstü abse olgunlaşmasını engellemek için ve eklemlerdeki iltihabı akıtmak amacı ile kullanılmaktadır.

Rosa canina L. çalışmamızda ve karşılaştırılma yapılan diğer 4 çalışmada meyveleri soğuk algınlığına karşı kullanılmaktadır. Çalışmamızda meyveleri, Solak (2017) ve Arı (2014) çalışmasında marmelatı, Yeşilada (1996) çalışmasında ise meyve ve kökleri hemoroid hastalığına karşı kullanılmaktadır. Çalışmamızda meyveleri prostat hastalığına karşı kullanılmaktadır. Çalışmamızda marmelatı, Solak (2017) çalışmasında kurutulmuş meyveleri, Arı (2014) çalışmasında ise meyveleri mide ülserine karşı tüketilmektedir. Çalışmamızda tohumları eklem ağrılarına karşı kullanılmaktadır. Solak (2017) ve Arı (2014) çalışmalarında marmelatı böbrek hastalıklarına karşı kullanılmaktadır. Keskin (2011) çalışmasında meyvesi karın ağrısında ve ağrısı kesici olarak, Yeşilada (1996) çalışmasında ise meyve ve kökleri karın ağrısında kullanılmaktadır. Keskin (2011) çalışmasında ishal rahatsızlığı için meyveleri tüketilmektedir. Solak (2017) çalışmasında olgun meyveleri, Yeşilada (1996) da meyveleri şeker hastalığı için kullanılmaktadır. Oral (2007) çalışmasında meyveleri astım, nefes darlığı, bronşit için kullanılmaktadır. Yeşilada (1996) çalışmasında ise meyve ve kökleri öksürüğü kesmesi amacı ile meyveleri ise romatizma ve kardiyak bozukluk tedavisinde kullanılmaktadır.

Rubus canescens DC. var. *canescens* çalışmamızda ve Solak (2017) çalışmasında yaprakları ağız yaralarında kullanılmaktadır. Çalışmamızda dalları ise

hayvan ağız yaralarında kullanılmaktadır. Çalışmamızda kökleri kilo sebebi ile çocuğu olmayan kadınların çocuk sahibi olması için, Solak (2017) çalışmasında hemoroid ve böbrek taşları için, Oral (2017) çalışmalarında ise astım, cilt kanseri ve üre için kullanılmaktadır.

Rubus idaeus L. çalışmamızda meyvesi direk olarak ve marmelatı yapılarak besin kaynaklı kullanılmaktadır. Keskin (2011) çalışmasında ise meyvesi besin kaynaklı ve kansere karşı, kökleri kalp rahatsızlıklarına karşı, yaprakları ise her türlü rahatsızlığa karşı kullanılmaktadır.

Rumex crispus L. çalışmamızda ve Arı (2014) çalışmasında yaprakları besin kaynaklı tüketilmektedir. Çalışmamızda tohumları hemoroid hastalığına karşı kullanılmaktadır. Oral (2007) çalışmasında ise kök ve yaprakları ishal kesmesi amacı ile kullanılmaktadır.

Rumex scutatus L. çalışmamızda yaprakları besin kaynaklı, kurutulmuş yaprakları ise ishal'e karşı kullanılmaktadır. Arı (2014) çalışmasında ise yaprakları C vitamini kaynağı olarak tüketilmektedir.

Salvia sclarea L. çalışmamızda çiçekleri şeker hastalığına karşı kullanılmaktadır. Karşılaştırılma yapılan diğer çalışmalarda bu bitki yer almamaktadır.

Salvia tomentosa Mill. çalışmamızda topraküstü, Solak (2017) çalışmasında ise kurutulmuş yaprak ve çiçekleri hemoroid hastalığına karşı kullanılmaktadır. Çalışmamızda topraküstü şeker, tansiyon hastalığına karşı, gaz giderici ve kabızlıktan kurtulmak amacı ile kullanılmaktadır. Vural (2008) çalışmasında ve Yeşilada (1996) çalışmasında topraküstü, karın ağrısına karşı kullanılmaktadır.

Satureja hortensis L. bitkisinin topraküstü baharat olarak ve şeker hastalığına karşı kullanılmaktadır. Karşılaştırılma yapılan diğer çalışmalarda bu bitki yer almamaktadır.

Scabiosa argentea L. bitkisinin topraküstü safra taşı ağrılarına karşı kullanılmaktadır. Karşılaştırılma yapılan diğer çalışmalarda bu bitki yer almamaktadır.

Sideritis leptoclada O.Schwarz & P.H.Davis bitkisinin topraküstü soğuk algınlığına ve sindirim sistemi rahatsızlıklarına karşı kullanılmaktadır. Solak (2017)

çalışmasında ise kurutulmuş çiçek ve yaprakları yorgunluk giderici, soğuk algınlığı ve balgam söktürücü olarak kullanılmaktadır.

Silene dichotoma Ehrh. çalışmamızda ve Arı (2014) çalışmasında yaprakları besin kaynaklı kullanılmaktadır.

Solanum tuberosum L. bitkisinin yumruları çalışmamızda ve Keskin (2011) çalışmasında baş ağrısında kullanılmaktadır. Yumrusu çalışmamızda, Solak (2017) çalışmasında ise püre halinde kullanımı göz yanmalarında kullanılmaktadır. Çalışmamızda yumrusu yara iyi edici olarak, Solak çalışmasında püresi ise ağrıyan bölgelerdeki şişkinlikleri alması amacı ile kullanılmaktadır.

Stellaria media (L.) Vill. bitkisinin yaprakları besin kaynaklı tüketilmektedir. Karşılaştırılma yapılan diğer çalışmalarda bu bitki yer almamaktadır.

Teucrium chamaedrys L. subsp. *chamaedrys* çalışmamızda ve karşılaştırılma yapılan diğer tüm çalışmalarda topraküstü karın ağrısında kullanılmaktadır. Çalışmamızda ve Oral (2007) çalışmasında topraküstü mide yanması, ekşimesinde kullanılmaktadır. Çalışmamızda yaprağının suyu bağırsak kıl kurdunu düşürmek, çiçekli yaprakları ise baş dönmesini engellemek amacı ile kullanılmaktadır. Solak (2017) çalışmasında kurutulmuş çiçek ve yaprakları, Arı (2014) çalışmasında çiçek ve yaprakları, Oral (2007) çalışmasında ise topraküstü hemoroid hastalığı için kullanılmaktadır. Keskin (2011) çalışmasında topraküstü göz tümörü ve romatizma hastalığı için kullanılmaktadır. Oral (2007) çalışmasında topraküstü ishal'i kesmesi amacı ile kullanılmaktadır. Yeşilada (1996) çalışmasında ise topraküstü sıtma hastalığına karşı kullanılmaktadır.

Teucrium polium L. çalışmamızda topraküstü mide şişkinliğini alması amacı ile Oral (2007) çalışmasında mide-bağırsakları çalıştırması amacı ile kullanılmaktadır. Çalışmamızda topraküstü idrar söktürücü olarak kullanılmaktadır. Solak (2017) çalışmasında topraküstü, Arı (2014) çalışmasında gövdesi, Keskin (2011) çalışmasında ise yaprakları hemoroid hastalığına karşı kullanılmaktadır. Keskin (2011) çalışmasında yaprakları, Vural (2008), Oral (2007), Yeşilada (1996) çalışmalarında ise topraküstü karın ağrısını kesmesi amacı ile kullanılmaktadır. Keskin (2011) çalışmasında çiçekleri

kas gevşetici olarak, yaprakları ise kaşıntı, güneş çarpması, çıban için kullanılmaktadır. Vural (2008) çalışmasında topraküstü kramp kesmesi amacı ile kullanılmaktadır. Yeşilada (1996) çalışmasında topraküstü egzama hastalığına karşı kullanılmaktadır.

Thymus longicaulis C.Presl. çalışmamızda yaprakları, Solak (2017) çalışmasında ise kurutulmuş yaprak ve çiçekleri soğuk algınlığına karşı kullanılmaktadır. Solak (2017) çalışmasında topraküstü organlarından elde edilen yağ kas tutulmalarına karşı kullanılmaktadır. Vural (2008) çalışmasında ise topraküstü karın ağrısını kesmesi amacı ile kullanılmaktadır.

Tilia rubra DC. çalışmamızda çiçekleri yorgunluğu alması amacı ile tüketilmektedir. Solak (2017) çalışmasında ise çiçekleri soğuk algınlığına karşı kullanılmaktadır.

Tragopogon latifolius Boiss. çalışmamızda bitkinin tamamı besin kaynaklı tüketilmektedir. Arı (2014) çalışmasında topraküstü besin kaynaklı ve mide duvarı rahatsızlıklarına karşı tüketilmektedir. Keskin (2011) çalışmasında gövdesinden çıkan süt besin kaynaklı tüketilmektedir. Vural (2008) çalışmasında ise topraküstü besin kaynaklı ve yem olarak kullanılmaktadır.

Tribulus terrestris L. bitkisinin tamamı çalışmamızda böbrektaşı için, Arı (2014) çalışmasında bitkinin yağı böbrek kumları için, Vural (2008) çalışmasında ise topraküstü safra ve idrar yolları taşları için kullanılmaktadır. Çalışmamızda bitkinin tamamı romatizmal ağrı, şeker hastalığı ve idrar söktürmek amacı ile kullanılmaktadır. Oral (2007) çalışmasında ise tohum ve dikenleri iltihap dağıtıcı, böbrek iltihabını gidermesi amacı ile yara ve çıbanları iyi etmesi için ve kalp-damar açıcı özelliği sebebi ile kullanılmaktadır.

Ulmus minor Mill. çalışmamızda gövdesi nazarlardan korunmak amacı ile Yeşilada (1996) çalışmasında ise gövdesi siğilden kurtulmak amacı ile kullanılmaktadır.

Urtica dioica L. çalışmamızda topraküstü, Keskin (2011) çalışmasında ise gövde ve yaprakları iltihap giderici olarak kullanılmaktadır. Çalışmamızda ve Arı (2014) çalışmasında topraküstü kanser hastalığına karşı kullanılmaktadır. Çalışmamızda topraküstü, Vural (2008) çalışmasında ise dal parçaları saç sağlığı, saç dökülmelerine

karşı kullanılmaktadır. Çalışmamızda tohumları mide rahatsızlıklarına karşı kullanılmaktadır. Solak (2014) çalışmasında genç yaprak ve gövdesi, Keskin (2011) de gövde ve yaprakları, Oral (2007) de ise topraküstü romatizma hastalığına karşı kullanılmaktadır. Solak (2017) de genç yaprak ve gövdesi sırt ağrılarına karşı, yaprakları ise şeker hastalığına karşı kullanılmaktadır. Keskin (2011) çalışmasında gövde ve yaprakları böbrek rahatsızlıklarında, guatr ve nefes darlığında kullanılmaktadır. Vural (2008) çalışmasında topraküstü tarım ilacı olarak kullanılmaktadır. Yeşilada (1996) çalışmasında topraküstü kanama durdurmak ve felç hastalığından kurtulmak amacı ile kullanılmaktadır.

Verbascum lasianthum Boiss. ex Benth. bitkinin çiçekli dalları çalışmamızda, Solak (2017) çalışmasında kurutulmuş çiçekleri, Arı (2014) çalışmasında ise kurutulmuş çiçek ve yaprakları astım hastalığı için kullanılmaktadır. Çalışmamızda çiçekleri, Arı (2014) çalışmasında ise kurutulmuş çiçek ve yaprakları siğilden kurtulmak için kullanılmaktadır. Çalışmamızda çiçekleri hemoroid, kök ve çiçekleri öksürük, yaprakları ise yara iyi edici olarak kullanılmaktadır. Çalışmamızda topraküstü ise yakacak olarak kullanılmaktadır. Solak (2017) çalışmasında kurtulmuş çiçekleri, Arı (2014) çalışmasında ise kurutulmuş çiçek ve yaprakları egzama hastalığı için kullanılmaktadır. Solak (2017) çalışmasında çiçekleri balgam söktürücü olarak ve şeker hastalığına karşı kullanılmaktadır.

Vicia sativa L. çalışmamızda ve Keskin (2011) çalışmasında topraküstü yem olarak kullanılmaktadır.

Viscum album L. subsp. *album* bitkisi çalışmamızda, Solak (2017), Keskin (2011), Vural (2008) çalışmalarında yaprakları, Oral (2007) çalışmasında ise yapraklı dalları şeker hastalığına karşı kullanılmaktadır. Çalışmamızda meyvesi bronşit ve nefes darlığı için, Solak (2017) de yaprakları öksürük, astım ve nefes darlığı için, Arı (2014) de dal ve yaprakları öksürük için, Keskin (2011) de yaprakları solunum yolu rahatsızlıkları, nefes açıcı olarak, Vural (2008) de bitkinin tamamı astım ve bronşit için, Oral (2007) de ise yapraklı dalları astım için kullanılmaktadır. Solak (2017), Arı (2014), Oral (2007) çalışmalarında yapraklı dalları, Keskin (2014) çalışmasında ise yaprakları tansiyon hastaları için kullanılmaktadır. Keskin (2014) çalışmasında yaprakları, Oral

(2007) çalışmasında yapraklı dalları kanser hastalığı için kullanılmaktadır. Solak (2017) ve Arı (2014) çalışmalarında meyveleri gaz giderici olarak kullanılmaktadır. Solak (2017) çalışmasında meyveleri romatizma için kullanılmaktadır. Keskin (2011) çalışmasında yaprakları karın ağrısı için kullanılmaktadır. Oral (2007) çalışmasında yapraklı dalları hemoroid, damar açıcı olarak kullanılmaktadır. Yeşilada (1996) çalışmasında ise topraküstü dizüri için kullanılmaktadır.

Vitis vinifera L. yaprakları çalışmamızda çıban iltihabını alması için kullanılmaktadır. Karşılaştırılma yapılan diğer çalışmalarda bu bitki yer almamaktadır.

Xanthium strumarium L. çalışmamızda bu bitkinin topraküstü diz ağrıları için kullanılmaktadır. Karşılaştırılma yapılan diğer çalışmalarda bu bitki yer almamaktadır.

Zea mays L. mısır tohumu çalışmamızda meme kanserine karşı kullanılmaktadır. Keskin (2011) çalışmasında ise püskülleri böbrek taşı ve böbrek rahatsızlıklarına karşı kullanılmaktadır. Tohumları ise yem ve besin kaynaklı tüketilmektedir.

Bu çalışmadan elde edilen bilgiler ışığında kontrollü bitkisel ilaç geliştirilmesi ve Sağlık sektörünün harcadığı ilaç giderlerinin önemli ölçüde azaltılması mümkün olabilir. Hatta bu bitkilerin çay, gıda, ilaç gibi uygun şekillerde hazırlanarak ihracı da mümkündür. Nitekim Afyonkarahisarda yapılan tıbbi ve aromatik bitkiler çalıştayında 2023 yılına kadar 5 milyar dolarlık bir ihracat potansiyeli olduğu vurgulanmıştır. Bu çalışmalar hem hasta olmayı önleyici hem de tedavi edici ilaç veya preperatların hazırlanması için önemli bir adımdır. Bu bitkilere olan talebin artması, üretimi ve pazarlanması ile o yöredeki insanlara ekonomik katkı sağlanacaktır. Böylece köyden şehre göçünde azaltılmasına vesile olacaktır. Bir diğer ekolojik faydası da bu bitkileri koruma altına alınması ve yok olmalarının önlenmesi için ciddi çalışmalar yapılmasına imkan sağlamasıdır.

KAYNAKLAR

- 1.Yıldırım, Ş. *Etnobotanik ve Türk Etnobotaniği. Kebikeç-İnsan bilimleri için Kaynak Araştırma Dergisi*. İstanbul: Ege Yayınları; 2004
2. *Tıbbi ve Aromatik Bitkiler Tarihiçesi. Afyonkarahisar Tıbbi ve Aromatik Bitkiler Merkezi Strateji ve Hedeflerinin Belirlenmesi Çalıştayı*. Afyonkarahisar; 2016. Afyonkarahisar, Türkiye
- 3.Karaköse M. Medical and Aromatic Plants of Esenli Forest Planning *Unit. Int. J. Sec. Metabolite*, 2017; **4**(3): 285-305
- 4.Kan, Y. Endüstriyel Ölçekli Serifikalı Tıbbi ve Mantar Üretimi. Afyonkarahisar Tıbbi ve Aromatik Bitkiler Merkezi Strateji ve Hedeflerinin Belirlenmesi Çalıştayı, 2016. Afyonkarahisar, Türkiye
- 5.Demirci, F. Tıbbi ve Aromatik Bitkilerin Pazarları ve Ticareti Ulusal ve Uluslararası Ölçekli Ürün Pazarlama Çalışmaları. Afyonkarahisar Tıbbi ve Aromatik Bitkiler Merkezi Strateji ve Hedeflerinin Belirlenmesi Çalıştayı, 2016. Afyonkarahisar, Türkiye
6. Solak, M. ve ark. *Afyonkarahisar'ın Yeşil Hazineleri "Afyonkarahisar Etnobotaniği"*. Ankara: Orman ve Su İşleri Bakanlığı; 2017
7. Arı, S. *Afyonkarahisar ve Civarında Halk Tarafından Kullanılan Bazı Bitkilerin Etnobotanik Özellikleri*. Afyonkarahisar, Afyon Kocatepe Üniversitesi, 2014
8. Sezik E, Yeşilada E, Honda G ve ark., Traditional medicine in Turkey VI. Folk medicine in West Anatolia: Afyon, Kütahya, Denizli, Muğla, Aydın provinces. *Journal of Ethnopharmacology* 1996; **53**: 75-87
9. Oral, D. *Konya İlinde Kullanılan Halk İlaçları Üzerine Etnobotanik Çalışma*. Ankara, Gazi Üniversitesi, 2007
10. Keskin, L. *Kadınhanı (Konya) Ve Çevresinde Yetişen Bitkilerin Etnobotanik Özellikleri*. Konya, Selçuk Üniversitesi,
11. 2011Vural, G. *Honaz Dağı ve Çevresindeki Bazı Doğal Bitkilerin Etnobotanik Özellikleri*. Afyonkarahisar, Afyon Kocatepe Üniversitesi, 2008
12. Kargioğlu, M. Afyonkarahisar çevresi flora ve vejetasyonu. *Afyonkarahisar Kütüğü* 2005; **1**: 49-60.
13. Baydar, H. Tıbbi ve aromatik bitkiler bilimi ve teknolojisi. *SDU Ziraat* 2009; **51**
14. Ocakverdi, H. Sultan Dağları-Doğanhisar Bölgesinin (Konya) Florası. *SUFED* 1984; **3**: 161-182
15. Kocabıçak, T, Serteser, A. ve Kargioğlu, M. Emir Dağları (Afyonkarahisar) Güney Yarısı Florası. *SUFED* 2009; **33**: 1-19
16. Sezgin, A. Şuhut (Afyon) İlçesi'nde Kullanılan Halk İlaçları. Ankara, Hacettepe Üniversitesi, 2005
17. Akçiçek, E. ve Vural, M. Kumalar Dağı (Afyonkarahisar)'nın Endemik ve Nadir Bitkileri. *BAÜ FBE* 2016; **9**: 78-86

18. Kargıoğlu, M. The Flora of Ahırdağı (Afyonkarahisar) and its Environs. *Turk J Bot* 2003; **27**: 357-381
19. Yücel E, Őengün İ, Çoban Z. Afyonkarahisar çevresinde gıda olarak tüketilen yabancı otlar ve tüketim biçimleri, *Biological Diversity and Conservation*; 2012; **5/2**: 95-105
20. Arı S, Kargıoğlu M, Konuk M. On the Bayat (Turkey) rugs, motif stories, used dyeing plants and their ethnobotanical properties, *Our Nature*; 2017; **15**: 19-25
21. Temel M, Konuk M, Arı S, Kargıoğlu M. Traditional Tar Production from the Anatolian Black Pine [*Pinus nigra* Arn. subsp. *pallasiana* (Lamb.) Holmboe var. *pallasiana*] and its usages in Afyonkarahisar, Central Western Turkey, *Journal Of Ethnobiology And Ethnomedicine*; 2014; **10**: 29
22. Temel M, Arı S, Kargıoğlu M. Ethnobotanical Uses of *Phragmites australis* in Afyonkarahisar Province of Western Anatolia (Turkey), *Medical Science*; 2015; **4**: 179-181
23. Cenkci S, Serteser A, Kargıoğlu M, Konuk M, Evliyaoğlu N, Kök Ő. An Ethnobotanical Survey of Inner-West Anatolia, Turkey, *Hum Ecol*; 2008; **36**: 763–777

Özgeçmiş

Kişisel Bilgiler

Adı	Ayşenur	Soyadı	Eroğlu Erik
Doğum Yeri	İstanbul	Doğum Tarihi	1991
Uyruğu	TC	TC Kimlik No	16381378928
E-mail	Aysenureroglu91@gmail.com	Tel	05301790303

Öğrenim Durumu

Derece	Alan	Mezun olduğu kurumun adı	Mezuniyet yılı
Yüksek Lisans	Fitoterapi Ana Bilim Dalı	Yeditepe Üniversitesi	2019
Lisans	Beslenme ve Diyetetik	Yeditepe Üniversitesi	2013
Lise		Haydarpaşa Anadolu Lisesi	2009